

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Mgr. Veronika Žvátorová

**Univerzitní repozitáře ve Skandinávii : současný stav a perspektivy
jejich rozvoje**

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce PhDr. Eva Bratková

Praha 2008-03-14

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze 14. března 2008

Identifikační záznam:

ŽVÁTOROVÁ, Veronika. *Univerzitní repozitáře ve Skandinávii : současný stav a perspektivy jejich rozvoje [Academic repositories in Scandinavian countries : present state and their perspectives of future progress]*. Praha, 2008. 136 s. (včetně příloh). Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Konzultant rigorózní práce Eva Bratková.

Abstrakt

Obhajovaná rigorózní práce popisuje teoretickým i praktickým způsobem současný stav univerzitních institucionálních repozitářů volně dostupných na Internetu. Jádrem práce je zaměřeno na tento typ elektronických archivů ve Skandinávii. Rigorózní práce je rozdělena na hlavní dvě části, které přináší poznatky o provozu univerzitních repozitářů. Teoretický úvod shrnuje nejdůležitější otázky z oblasti budování a rozvoje institucionálních repozitářů obecně. Tato část není omezena geograficky a osvětluje základní pojmy nutné pro pochopení fungování institucionálních repozitářů v celosvětovém záběru. Nedílnou součástí jsou otázky otevřeného přístupu, autorskoprávní problematiky a vhodného software pro praktický provoz repozitářů. Druhá rozsáhlejší část rigorózní práce je tvořena především praktickou analýzou osmi severských repozitářů.

Jsou to: dánský **Digitální archiv Roskildské univerzity** (*Roskilde University Digital Archive*, <http://rudar.ruc.dk/>), finský archiv **Elektronické akademické disertace TKK** (*Teknillisen korkeakoulun elektroniset väitöskirjat*, angl. *TKK electronic academic dissertations*, <http://lib.tkk.fi/Diss/>), islandské archivy **Výzkumný archiv Zemské univerzitní nemocnice Hirsla** (*Landspítali University Hospital research archive*, <http://lsh.openrepository.com/lsh/sfh>) a repozitář *Univerzity v Akureyri* a *Islandské vzdělávací univerzity Skemman* (<http://skemman.khi.is/>), norský archiv *Centra pro evropská studia na Univerzitě v Oslo* **ARENA Publikace** (*ARENA Publications*, <http://www.arena.uio.no/publications/>) a norský repozitář **Publikace Norské univerzity vědy a techniky** (*Publikasjoner fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet*, <http://www.diva-portal.org/ntnu/>), archiv **Publikace Lundské univerzity** (*Lund University Publications*, <http://www.lu.se/lund-university/research/dissertations-and-publications>) a repozitář **Publikace Uppsalské univerzity** (*Publikationer från Uppsala universitet*, <http://publications.uu.se/>) ze Švédska. Tato praktická část mapuje přehledným způsobem vznik, činnost a další rozvoj konkrétních institucionálních repozitářů. Přihlédnuto bylo k zviditelnění archivu v souvislosti se začleněním repozitářů do struktury univerzitních internetových stránek či dokonce informačních systémů. Zmíněna je také integrace těchto typů elektronických archivů do vyšších systémů. Závěrečná část je věnována celkovému zhodnocení všech osmi analyzovaných repozitářů. Důraz je kladen i na jejich další vývoj a perspektivy jejich rozvoje do budoucna.

Klíčová slova:

Institucionální repozitáře, elektronické archivy, digitální archivy, univerzitní repozitáře, volný přístup (open access), otevřený přístup, otevřené archivy, archivy elektronických tisků

Abstract:

Defended thesis about university institutional repositories in Scandinavia freely accessible over the Internet brings theoretical and practical overview and description of this subject. Thesis is divided into two main parts. Theoretical part describes the most important information about development, progress and running of institutional repositories in general. This part is focused on basic questions, whose are necessary for good comprehension of repositories throughout the world. Part of this section contains description about open access, copyright and appropriate software. Practical part then contains analysis of eight Scandinavian repositories.

These are: **Danish Roskilde University Digital Archive** (<http://rudar.ruc.dk/>), Finnish archive **Teknillisen korkeakoulun elektroniset väitöskirjat**, eng. *TKK electronic academic dissertations* (<http://lib.tkk.fi/Diss/>), Icelandic archives **Landspítali University Hospital research archive Hirsla** (<http://lsh.openrepository.com/lsh/>) and repository of *University of Akureyri* and *Icelandic University of Education Skemman* (<http://skemman.khi.is/>), Norwegian archive *Center for European studies on University of Oslo ARENA Publications* (<http://www.arena.uio.no/publications/>) and Norwegian repository **Publications from Norwegian University of science and technology** (<http://www.diva-portal.org/ntnu/>), archive **Publications from Lund University** (<http://www.lu.se/lund-university/research/dissertations-and-publications>) and repository **Publications from Uppsala University** (<http://publications.uu.se/>) from Sweden. This practical parts brings overview of each mentioned repository. Their integration into directories and registries is described as well. Finally the thesis concludes by evaluation of repositories their future progress and perspectives.

Keywords:

Institutional repositories, electronic archives, digital archives, university repositories, open access, open archives, archives of electronic prints.

1Obsah

Institutional repositories, electronic archives, digital archives, university repositories, open access, open archives, archives of electronic prints.....	5
1 Obsah.....	6
Předmluva.....	8
2 Úvod	11
2.1 Vymezení základních pojmů.....	13
3 Univerzitní repozitáře jako digitální knihovny – teoretické aspekty budování a využívání elektronických archivů.....	15
3.1 Typy dokumentů v institucionálních repozitářích.....	16
3.2 Pořádání a vyhledávání informací v elektronických archivech.....	18
3.3 Otevřený přístup a jeho souvislost s elektronickými archivy.....	20
3.4 Role institucionálních repozitářů ve společnosti.....	22
4 Budování institucionálního repozitáře.....	25
4.1 Programové zabezpečení elektronických archivů.....	26
4.1.1 Systémy používané pro tvorbu elektronických repozitářů	28
4.2 Výhody provozování a využívání repozitářů	31
4.3 Integrace repozitářů do vyšších celků.....	33
5 Analýza vybraných severských institucionálních repozitářů.....	37
5.1 Dánské institucionální repozitáře.....	38
5.1.1 Digitální archiv Roskildské univerzity	40
5.1.1.1 Domovská stránka archivu.....	42
5.1.1.2 Organizace znalostí a možnosti jejich vyhledávání.....	44
5.1.1.2.1 Dotazové vyhledávání	45
5.1.1.2.2 Prohlížení	46
5.1.1.3 Archivace dokumentů v RUDARu.....	46
5.1.1.3.1 Nahrání dokumentů – rozhraní pro studenty.....	47
5.1.1.3.2 Auto-archivace pro badatele a ostatní pracovníky univerzity	48
5.1.1.4 Hodnocení archivu.....	49
5.2 Finské institucionální repozitáře.....	50
5.2.1 Elektronické akademické disertace TKK (Teknillisen korkeakoulun elektroniset väitöskirjat).....	51
5.2.1.1 Rozhraní repozitáře a struktura stránek.....	53
5.2.1.2 Ukládání disertačních prací do repozitáře	55
5.2.1.3 Prohlížení a vyhledávání v repozitáři Helsinské technické univerzity.....	55
5.2.1.3.1 Dotazové vyhledávání.....	56
5.2.1.3.2 Prohlížení.....	57
5.2.1.4 Zhodnocení analýzy archivu Elektronické akademické disertace TKK	57
5.3 Islandské institucionální repozitáře.....	59
5.3.1 Skemman – digitální repozitář dvou univerzit.....	59
5.3.1.1 Rozhraní archivu.....	60
5.3.1.2 Výsledky analýzy digitálního repozitáře Skemman.....	62
5.3.2 Hirsla – Výzkumný archiv Zemské univerzitní nemocnice.....	63
5.3.2.1 Úvodní strana archivu.....	65
5.3.2.2 Možnosti vyhledávání a prohlížení záznamů v archivu.....	67
5.3.2.2.1 Dotazové vyhledávání.....	67
5.3.2.2.2 Prohlížení.....	69

5.3.2.3	Registrace a auto-archivace.....	69
5.3.2.4	Výsledky analýzy archivu Hirska univerzitní nemocnice v Reykjavíku	70
5.4	Norské institucionální repozitáře.....	71
5.4.1	ARENA Publikace.....	72
5.4.1.1	Struktura úvodní stránky.....	74
5.4.1.2	Vyhledávání v archivu.....	76
5.4.1.3	Hodnocení archivu.....	76
5.4.2	Projekt DiVA	77
5.4.2.1	Rozhraní systému DiVA.....	78
5.4.2.1.1	Základní vyhledávání.....	79
5.4.2.1.2	Pokročilé rešerše v systému.....	81
5.4.2.2	Ukládání dokumentů.....	83
5.4.2.3	Výsledek analýzy systému DiVA.....	84
5.4.3	Publikace Norské univerzity vědy a techniky.....	85
5.4.3.1	Rozhraní pro vyhledávání v archivu Publikace NTNU.....	86
5.4.3.1.1	Disertační práce v záznamech.....	87
5.4.3.2	Možnosti archivace v repozitáři NTNU.....	88
5.4.3.3	Shrnutí analýzy archivu NTNU.....	89
5.5	Švédské institucionální repozitáře.....	89
5.5.1	Publikace Lundské univerzity.....	91
5.5.1.1	Stručná charakteristika Lundské univerzity.....	91
5.5.1.2	Vývoj elektronických archivů Lundské univerzity.....	91
5.5.1.3	Struktura archivu.....	92
5.5.1.4	Práce v archivu Lundské univerzity.....	93
5.5.1.4.1	Prohlížení dokumentů archivu.....	94
5.5.1.4.2	Pokročilé vyhledávání.....	94
5.5.1.4.3	Disertační práce.....	95
5.5.1.4.4	Publikace.....	97
5.5.1.5	Závěrečné zhodnocení archivu.....	98
5.5.2	Publikace Uppsalské univerzity.....	99
5.5.2.1	Pohled na Uppsalskou univerzitu.....	100
5.5.2.2	Struktura archivu Publikace z Uppsalské univerzity.....	101
5.5.2.3	Hodnocení archivu Publikace Uppsalské univerzity.....	104
5.6	Zhodnocení provedené analýzy.....	104
5.7	Budoucnost univerzitních institucionálních repozitářů.....	110
6	Závěr.....	113
	Použitá literatura.....	115
	Přílohy.....	128
	132
	132
	133
	133
	134
	134
	135
	Evidence výpůjček.....	136

Předmluva

S rozvojem a větším využíváním Internetu se začaly objevovat nové formy publikování a zpřístupňování dokumentů. Síťové propojení s sebou přináší výhody a nové možnosti, jak sdílet své práce s ostatními. Tradiční postup publikování, kdy autor své dílo nabídne vydavateli a ten jej publikuje (nezáleží na tom, zda v elektronické či tištěné verzi časopisu), je v současné době již nedostačující. Tento nedostatek se projevuje především ve výzkumné a akademické sféře, kde nejčastěji vznikají díla, která by měla být světu zpřístupněna co nejdříve.

Předkládaná rigorózní práce přináší základní východiska a řešení otázek v oblasti budování a využívání institucionálních repozitářů, jež řeší výše nastíněnou problematiku. Následující text shrnuje základní otázky především z knihovnicko-informačního pohledu; v diplomové práci jsou však také zmíněny používané technologické postupy jako je např. výběr a správa vhodného software pro elektronické archivy.

Záběr práce je omezen pouze na univerzitní repozitáře. Jedná se o elektronické archivy vznikající na akademické půdě. Rozsah práce je dále ohraničen geograficky, a to na repozitáře ve Skandinávii.

Na tomto místě bych ráda upřesnila pojem „skandinávský“. Terminologie se v tomto případě velmi různí a záleží na konkrétním autorovi, jak geografickou oblast Skandinávie vymezí. Ze zeměpisného hlediska můžeme za Skandinávii považovat pouze Norsko a Švédsko, protože leží na Skandinávském poloostrově. Z jazykových důvodů je k nim často přiřazováno Dánsko, neboť dánština má velmi blízko k švédštině a jednomu z norských jazyků (*bokmål*). Z historických důvodů je mezi skandinávské země počítán Island, jehož vývoj byl v minulosti úzce spjat s Dánskem a Norskem. Jazykově i historicky se téměř mimo téma nachází Finsko, které sice sousedí se Švédskem, ale jeho vývoj byl spojen spíše s ruským sousedem a provázen odlišností finštiny. Ta totiž na rozdíl od dánštiny, norštiny a švédštiny, tedy jazyků germánských, patří pod ugrofinskou jazykovou větev. Přes tyto odlišnosti je Finsko řazeno při nejrůznějších příležitostech mezi ostatní skandinávské země.

Předkládaná práce zahrnuje všechny výše zmíněné „skandinávské“ země. Pro zpřesnění se nadále v práci vyskytuje termín „severské“ země, jenž dle mého

názoru lépe vyhovuje nutnosti zmínit všech pět výše uvedených zemí.

Za severské/skandinávské země jsou obecně považovány země, které jsou členy Severské rady, jež byla vytvořena v r. 1952 [DOBROVSKÝ, 2000].

Práce je rozčleněna do dvou hlavních částí. První část je věnována obecným otázkám budování a provozování volně dostupných elektronických archivů na univerzitách. První kapitoly zahrnují i úzce spojenou problematiku v oblasti otevřeného přístupu a celkového stavu univerzitních informačních systémů.

Praktická část rigorózní práce se konkrétně věnuje analýze a vyhodnocení vybraných systémů univerzitních repozitářů. Výsledné hodnocení repozitářů je sestaveno s ohledem na uživatele a autory příspěvků. Pro přehlednost byla vytvořena tabulka, kde jsou zohledněny nejdůležitější faktory ovlivňující práci uživatelů se systémem. V práci je také zmíněna možnost integrace elektronických archivů do dalších informačních systémů.

Závěrečná část přináší celkové zhodnocení současného stavu univerzitních repozitářů v severských zemích a nastiňuje možný vývoj v blízké budoucnosti.

Problematika budování institucionálních repozitářů je nové téma, které ještě není (v mnoha směrech) podloženo dostatečným množstvím souhrnné světové ani domácí literatury. Informační materiály tvoří zejména konferenční příspěvky, odborné časopisecké články a výzkumné zprávy. Rigorózní práce si klade za cíl mj. nahradit tento nedostatek v oblasti česky psané odborné literatury.

Rigorózní práce navazuje na zpracování diplomové práce v oblasti institucionálních repozitářů, která byla obhájena na Ústavu informačních studií a knihovnictví v září 2007. Podrobným způsobem byla do rigorózní práce zahrnuta oblast změn a vývoje jednotlivých repozitářů. Pozorování zhodnocují zejména přírůstek dokumentů do jednotlivých popisovaných elektronických archivů. Práce se také liší rozsáhlejším zpracováním oblasti severských repozitářů, což se odráží především výběrem dalších zástupců a jejich analýzou v praktické části. Důraz byl kladen i na prezentaci repozitářů na internetových stránkách domácích univerzit a jejich zviditelnění ve světě Internetu.

Při psaní rigorózní práce byly použity volně dostupné, ve velké většině internetové zdroje zabývající se danými otázkami. Díky semestrálnímu studijnímu pobytu v Dánsku (jaro 2007) byla do použité bibliografie zahrnuta i klasická tištěná zahraniční literatura z daného okruhu, ke které autorka měla přístup. Vybrané problémy byly konzultovány

při osobní návštěvě institucionálního repozitáře budovaného na *Roskildské univerzitě* a formou elektronické komunikace se správci některých z níže analyzovaných repozitářů.

Všechny názvy v této práci jsou v rámci možností přeloženy do českého jazyka. U některých výjimek však bylo zachováno anglické pořadí slov v daném názvu kvůli obtížnému přizpůsobení slova českému skloňování (např. *University of Oslo* je důsledně překládána jako *Univerzita v Oslo*) [MAXOVÁ, 2007].

Použitá literatura je uvedena v poslední části práce a je citována v souladu s normou ISO 690 a ISO 690-2. Seznam citovaných pramenů je abecedně seřazen a nečíslován (tzv. harvardský systém).

Za pomoc při přípravě a psaní této rigorózní práce děkuji své konzultantce PhDr. Evě Bratkové z Ústavu informačních studií a knihovnictví a Mgr. Janě Strenkové za jejich cenné rady a odborné připomínky během vzniku práce. Můj osobní dík patří především mým rodičům za jejich podporu a pochopení nejen během přípravy této práce, ale po celou dobu mého vysokoškolského studia.

2 Úvod

Velká většina informací dnes vzniká pouze v digitální podobě. Mnoho vědeckých zpráv a výsledků výzkumů již nikdy nenalezneme na tištěném médiu. Existuje samozřejmě možnost tyto dokumenty zveřejnit v elektronickém časopise, jenž nemusí splňovat svazující podmínky klasických tištěných médií. Digitálních verzí se netýkají potíže s tištěním a následnou distribucí časopisu, sborníku aj. I elektronické časopisy však mají obvykle redakční uzávěrku, kterou je třeba dodržet.

V souvislosti s otázkou přístupu k dokumentům se objevuje problematika tzv. otevřeného přístupu, kdy uživatel má možnost potřebné dokumenty nejen volně číst, ale často také bez omezení stahovat.

Mnozí autoři řeší tyto mnohdy složité otázky oklikou. Jednoduše vloží svůj příspěvek na svoji domovskou webovou stránku, kde je přístupný všem. Toto řešení je velmi snadné, nese však s sebou určitá úskalí např. v podobě obtížnější vyhledatelnosti dokumentu, dlouhodobé archivace a zajištění stálého přístupu k textu. Na Internetu se každodenně objevuje a zároveň i mizí mnoho zajímavých a důležitých stránek, které by měly být zachovány.

Další otázky se objevují v případě institucí, v nichž badatelé a akademičtí pracovníci působí. Výzkumné laboratoře a univerzity mají ve velké většině zájem o publikování a zachování intelektuálního bohatství vznikajícího na půdě dané univerzity či výzkumné organizace. Tištěné publikace či články jsou vkládány do podnikové (příp. univerzitní) knihovny, kde zůstanou uloženy a jsou dostupné současným i budoucím uživatelům. Pro přístup k těmto dokumentům však potenciální uživatel musí být určitým způsobem členem komunity dané instituce, na jejíž půdě byl dokument vytvořen. Popsaný postup také často nezahrnuje elektronické dokumenty, které mnohdy především ve vědecké sféře nahrazují tradiční papírové materiály.

Řešením celé problematiky mohou být **institucionální repozitáře**. Ve své podstatě je institucionální repozitář elektronický archiv konkrétní instituce. Elektronické archivy se začaly rozvíjet již na začátku 90. let, ale jejich skutečný rozmach začíná teprve v současné době. Jsou vytvářeny informačními pracovníky organizace, obvykle péčí informačního centra či knihovny. Jejich správa s sebou přináší nové výzvy a očekávání, kterým musí instituce čelit. Mezi nejdůležitější výhody institucionálních repozitářů patří

možnost plné kontroly nad uloženými dokumenty, jejich dlouhodobá archivace a zpřístupnění.

Institucionální repozitáře poskytují instituci možnost sdílení jejího intelektuálního bohatství s celosvětovou komunitou vědců a akademických pracovníků, zároveň nabízejí všem zainteresovaným čtenářům přístup k objevům a výzkumům všech zapojených členů instituce. Zajišťují tak prostor pro archivaci badatelům z instituce a dlouhodobé uložení živých akademických výzkumů [JONES, 2006, xv.].

Je nutno zdůraznit, že i když jsou institucionální repozitáře většinou dostupné zdarma a naplňují tak myšlenku otevřeného přístupu, v některých případech je přístup do tohoto druhu elektronických archivů poskytnut za určitou úplatu či zajištěn pouze za splnění určitých podmínek (heslovaný přístup pouze pro členy dané komunity).

Elektronické archivy se pochopitelně začaly objevovat až v době Internetu. Za první repozitář můžeme považovat předmětově profilovaný pro oblast fyziky a dalších příbuzných vědních oborů *ArXiv.org* (<http://arxiv.org/>), který je dodnes velmi aktivní a naplňuje tak jednu ze základních podstat repozitáře – dlouhodobě uchovat dokumenty. Z dalších oborově zaměřených repozitářů lze jmenovat např. archiv *E-LIS (E-prints in Library and Information Science)*, <http://eprints.rclis.org>), jenž ukládá dokumenty týkající se knihovní a informační vědy. Institucionální repozitáře byly primárně vyvinuty na univerzitách, ale s úspěchem se rozšiřují i do ostatních vzdělávacích a výzkumných institucí [BRATKOVÁ, 2006].

Pro tvorbu repozitářů vzniká speciální software, jenž usnadňuje práci s archivy. Nabízí rozšířené možnosti pro administraci i uživatelská rozhraní a elektronické archivy se díky tomu stávají stále více oblíbenými nejen mezi knihovníky a správci repozitářů, ale také mezi autory. Souvisí to i se zvýšením impakt faktoru¹ prací, v nich publikovaných. Ukládání článků a prací do elektronických archivů je tedy nejen v zájmu autora, ale také v zájmu instituce, v níž autor pracuje.

Správci archivů vyvíjí úsilí, aby se institucionální repozitáře staly živoucí součástí každé akademické infrastruktury [JONES, 2006, xv].

¹ Impakt faktor (impact factor) – „Průměrný počet citací, uváděných časopisem v běžném roce, na články, publikované časopisem ve dvou letech předcházejících“ [ŠVEJDA, 2003].

2.1 Vymezení základních pojmů

Poznátky z oblasti elektronických archivů ještě nejsou plně zakotveny v knihovnicko-informační terminologii. Užívá se velké množství pojmů, které často mohou být synonymy či se od sebe jen nepatrně málo lišit. Některé projekty můžeme nazvat institucionálními repozitáři, ale ony samy sebe označují jako digitální archivy, elektronické repozitáře a dalšími termíny.

Pro účely této rigorózní práce byly vymezeny či přejaty následující hlavní termíny, které velmi stručným způsobem umožňují definování vymezené oblasti. Pojmy jsou vysvětleny z pohledu knihovnicko-informačního pracovníka. Jejich vymezení se jen okrajově dotýká dalších oborů, jejichž součástí je problematika institucionálních repozitářů také.

Institucionální repozitář – speciální případ elektronického archivu, kdy dokumenty v něm uložené pocházejí primárně z instituce, která je zřizovatelem repozitáře. Mezi vlastnosti institucionálního repozitáře patří zajištěný volný přístup a dlouhodobá archivace dokumentů, které ve velké většině obsahují úplné texty uložených příspěvků. Termín institucionální se používá ve významu vzdělávacího či výzkumného zařízení, jež stojí za správou repozitáře [*Institutional repository*, 2008].

Elektronický archiv – jeden z typů digitální knihovny. Archiv je vytvářen nejen kvůli dlouhodobé archivaci a uložení dokumentů, ale především kvůli možnosti snadného přístupu k těmto uloženým materiálům.

Univerzitní repozitář – jeden z druhů institucionálních repozitářů, který vzniká v akademické sféře s cílem zpřístupnit a uchovat dokumenty vznikající na dané univerzitě či vysoké škole.

Dlouhodobá archivace – proces, kdy dochází k dlouhodobému uložení dokumentů s cílem zajistit jejich přístupnost i v budoucnosti [ŠKODOVÁ, 2005].

Auto-archivace – proces, kdy autor uloží svůj text do volně přístupného archivu (obvykle se jedná o preprint či postprint autorského článku)².

Otevřený přístup (Open access) – volný (tj. bezplatný) a trvalý přístup k elektronickým dokumentům (úplným textům) pro uživatele bez rozdílu, jenž v sobě

² Volně podle [BRATKOVÁ, 2006].

obsahuje i možnost stahování a kopírování či dalšího šíření dokumentu [HARDY, 2005].

V rigorózní práci se vyskytuje ještě řada dalších termínů, které jsou však běžně používány, tj. nevznikla potřeba je zvlášť definovat. Pojmy jako elektronický archiv, digitální archiv a repozitář jsou vzhledem k jejich obsahové blízkosti v práci používány jako synonyma.

3 Univerzitní repozitáře jako digitální knihovny – teoretické aspekty budování a využívání elektronických archivů

Elektronické archivy v mnoha případech vznikají jako součást klasických kamenných knihoven nebo jako jedna ze složek univerzitního informačního systému. Repozitář je v jádru digitální knihovnou, a proto je přirozeným důsledkem vývoje, že velkou část repozitářů převzaly pod svou správu právě knihovnické instituce. Univerzitní a odborné knihovny mají zkušenosti s ukládáním dokumentů vědeckého rázu a přechod na elektronickou formu pro ně (obvykle) nepředstavuje takový problém, jakým je zřízení nového oddělení, které by se staralo o nově vzniklý repozitář. V současném elektronickém věku můžeme často narazit na knihovny, které přesahují hranice papírových tisků a ukládají i elektronické dokumenty. Práce s nimi představuje předstupeň vzniku elektronického archivu.

Společná správa knihovny a institucionálního repozitáře šetří náklady na provozování. Elektronické archivy mají zároveň některé podobné vlastnosti jako digitální knihovny.

„Digitální knihovna je spravovaná sbírka informací spolu s odpovídajícími službami, přičemž informace jsou uloženy v digitální podobě a jsou dostupné prostřednictvím sítě“ [BARTOŠEK, 2003, s.1.].

Pojetí tradiční knihovny v sobě obsahuje potřebné náležitosti pro vznik repozitářů. Knihovna již funguje jako instituce, jež se zabývá sběrem informací a jsou zde vyškolení profesionálové, kteří jsou schopni knihovní jednotky zpracovat formálně i věcně (v souvislosti s repozitáři dochází již ne ke klasické katalogizaci, ale k tvorbě tzv. metadat). Knihovna zajišťuje dlouhodobé uchování uložených materiálů a přirozeně se tak stává informačním centrem, i když chápání knihovny jako informačního centra pro mnohé z nás ještě dosud představuje komplikovanou otázku. Klasické knihovny se v tomto směru otevírají novým možnostem a rozšiřují nabídku svých služeb, díky čemuž se stávají nezbytnou součástí budoucnosti i přes to, že mnozí klasickým knihovnám prorokují zánik.

Pro chápání knihovny jako staronového zastřešujícího centra pro vzdělávací a výzkumné aktivity je nutné posunout naše myšlení z oblasti přístupu ke knihovně jako instituci, která shromažďuje a zpřístupňuje informace ze světa badatelům daného

ústavu, k pojetí, kdy knihovna přijímá dokumenty i z dané instituce a ty pak následně dává k dispozici ke studiu i světu vně instituci. Umístění institucionálního repozitáře do knihovny je vhodné i z toho důvodu, že mezi badateli mají knihovny velmi dobrou pověst.

Elektronické archivy si za dobu své poměrně krátké existence vybudovaly oblibu nejen mezi vědci a knihovníky, ale i mezi administrativními a univerzitními správci. Spojení knihovny a digitálního archivu tak dobře splňuje potřebu zajistit přístup k dokumentům a pokrýt informační potřeby uživatelů repozitáře a knihovny.

Je třeba zmínit, že i Internet je někdy považován za digitální knihovnu. Není to však pravda. Digitální knihovna je v první řadě organizovaná sbírka informací, což je Internet pouze do jisté míry; především je to však počítačová síť. Kromě toho všechny knihovny jsou založeny na určitém výběru knihovních dokumentů v nich uložených, tj. žádná knihovna neobsahuje úplně všechny typy dokumentů. Zvláště v tomto pojetí se objevuje ojedinělost institucionálních repozitářů jako digitálních knihoven. Je rozdíl mezi publikováním autorských příspěvků volně v Internetu a v institucionálním repozitáři, který má jako celek své administrátory a editory, jež ovlivňují jeho obsah. Administrátoři jsou také zodpovědní za kontrolu případného plagiátorství příspěvku. Jejich práce zaručuje archivu určitou kvalitu a činí z pouhé sbírky dat skutečnou digitální knihovnu se všemi náležitostmi.

3.1 Typy dokumentů v institucionálních repozitářích

Institucionální repozitář se od klasické představy digitální knihovny liší typem dokumentů, jež v něm můžeme nalézt.³ Původní záměr byl ukládat do repozitářů především preprinty vědeckých článků, později výzkumné materiály produkované v dané instituci, ale postupem času se však záběr repozitářů rozšířil i na jiné typy dokumentů. Jedná se často o tzv. šedou literaturu⁴, která patří do skupiny polopublikované literatury. Mezi šedou literaturu se řadí např. disertační práce, různé výzkumné zprávy, pracovní referáty, konferenční příspěvky aj. Stále se však udržuje

³ Z obsahových a věcných důvodů nelze v této části rigorózní práce jmenovat veškeré typy dokumentů, které se vyskytují v institucionálních repozitářích. Důraz je kladen zejména na převažující druhy dokumentů v univerzitních institucionálních repozitářích (jako jsou např. diplomové a disertační práce) a všeobecně méně známé typy dokumentů.

⁴ „Dokumenty, které nejsou publikovány obvyklým způsobem a nejsou proto dostupné na běžném knižním trhu (např. diplomové a disertační práce, výzkumné zprávy, interní dokumenty, oficiální publikace atd.). Pro vyhledávání a distribuci šedé literatury existující specializované informační systémy“ [MATUŠÍK, 2003].

snaha ukládat do elektronických archivů úplné texty dokumentů, jejichž nedílnou součástí jsou metadata.

Elektronické archivy nabízejí možnost ukládat i preprinty a postprinty článků. Preprint je typ dokumentu, jenž je uložen do elektronického archivu ještě před samotným publikováním článku v nějakém komerčním časopise. Jedná se tedy o první autorskou verzi příspěvku, který bude v nejbližší době publikován. Postprint je poslední recenzovaná verze článku. Je obohacen o cenný přídavek v podobě úprav a cenných odborných korektur recenzentů. Preprinty jsou badateli velmi oceňované, protože umožňují získat zpětnou vazbu k příspěvku ještě před samotným publikováním článku. Postprinty se uplatňují zejména v oblastech rychle se rozvíjející vědy (počítačová věda, medicína aj.), kde doba čekání na oficiální výsledky z recenzovaných časopisů je příliš dlouhá (jedná se o časopisy, jejichž obsah je hodnocen odborníky z příslušné oblasti a které díky tomuto hodnocení mají vyšší prestiž a potažmo i kvalitu v oboru). Na tomto příkladu je možné vidět, jaké nadstandardní možnosti poskytuje publikování v elektronickém archivu. Čtenář článku má na jednom místě možnost ihned porovnat preprint a postprint.

Vkládání několika verzí díla je specialitou institucionálních archivů, na kterou je nutno pamatovat i při výběru vhodného software. Archivy tak mohou obsahovat dokumenty v několika verzích. V tomto pojetí je lépe obsah repozitáře chápat jako digitální objekty než jako klasické dokumenty. Součástí digitálního objektu v repozitáři, na rozdíl od klasických dokumentů, jsou metadata. Budoucí vývoj elektronických archivů ukáže, zda naše současné definování digitálního objektu zůstane stejné či se ještě mnohokrát změní.

Mezi další typy dokumentů, jež můžeme nalézt v institucionálních repozitářích, patří tzv. doplňující materiály k výuce (angl. learning objects) [JONES, 2006, s.13]. Jedná se o výukové materiály, které se podobně jako ostatní dokumenty přesunují z papírové formy do elektronické. Tyto typy materiálů mají pro studenty a badatele velkou cenu, a proto jsou jedním z typů příspěvků, jež jsou ukládány do institucionálních repozitářů. Mohou to být např. různé semestrální práce, autorské poznámky, prezentace pro výuku, učebnice či posudky na diplomové práce. Těmto typům dokumentů je společná obtížná dostupnost – zejména pro uživatele mimo instituci/univerzitu. Archivy výukových materiálů se poměrně jeden od druhého liší, protože tento typ dokumentů si každá instituce archivuje sama a jejich archivy se jeden

od druhého mohou podstatně lišit. Vztahuje se na ně i přísná politika copyrightu, nesmí např. být šířeny mimo akademickou sféru aj. Také jejich množství v souvislosti s narůstajícím počtem informací vzrůstá.

V elektronických archivech univerzit se vyskytují i další speciální druhy příspěvků jako jsou tzv. interní firemní dokumenty (corporate assets) [JONES, 2006, s.14]. Tento typ patří zejména do firemních institucionálních repozitářů. V případech univerzitních elektronických archivů tvoří obvykle pouze malou část celkového objemu dokumentů. Lze je řadit do skupiny šedé literatury a jsou to např. výsledky zkoušek nebo výroční zprávy a další. Spolu s výukovými materiály se stávají poněkud problematickým typem, který je ukládán do repozitářů. Autoři či povaha dokumentů mohou vyžadovat, aby přístup k této literatuře byl omezen heslem či jinak zabezpečen. Další otázkou v tomto případě je doba, po níž je nutné příspěvky archivovat. Jejich společnou vlastností je určitá roztržitost, kdy se samotný příspěvek skládá z několika souborů, které je třeba uložit do jednoho společného adresáře. Navzdory této, pro uživatele při vyhledávání a užívání nepříjemné vlastnosti, jsou tyto typy dokumentů vyhledávané a využívány. Velmi komplikovaná je i tvorba metadat, protože dokumenty mohou být samostatné, ale zároveň je třeba je propojit do jedné skupiny, aby bylo lehce rozpoznatelné jejich pořadí a logická návaznost.

3.2 Pořádání a vyhledávání informací v elektronických archivech

Institucionální repozitář je jedním z druhů digitální knihovny. Knihovny včetně digitálních se vyznačují určitým procesem zpracování informací po vstupu a jejich indexováním pro pozdější vyhledatelnost.

Klíčovou roli v těchto oblastech mají především metadata. Podobně jako dobrý software, tak i kvalitně připravená metadata jsou jedním z důležitých prvků pro správné fungování repozitáře.

Klasické dokumenty procházejí v knihovnách katalogizací podle knihovnických pravidel, která jsou léty a praxí ověřena, pravidelně doplňována a aktualizována. S nástupem elektronických zdrojů se i v tradičních knihovnách začaly popisovat i online dokumenty, jež se knihovny snaží začlenit do svých fondů. Katalogizační pravidla používaná pro popis tištěných dokumentů se v mnohém jeví jako nevyhovující, přesto se mnohé knihovny rozhodly zachovat tradiční postup při popisu elektronických

dokumentů⁵. Důvodem je nutnost integrace online publikací do knihovních katalogů, které často staví na používaných katalogizačních normách.

Institucionální repozitáře se nacházejí v jiné situaci z důvodu odlišného prostředí, v němž se vyskytují. Elektronické archivy neobsahují klasické tištěné dokumenty, a proto při jmenném i věcném zpracování nemusí jejich administrátoři brát ohled na jiné než elektronické typy dokumentů, a mohou se tak zcela zaměřit na vybudování systému pro popis elektronických dokumentů. Nevyhovující klasická katalogizační pravidla si začali badatelé uvědomovat již brzy po nástupu elektronického publikování. Mezi jmenným a věcným popisem je rozdíl i v případě popisu elektronických online zdrojů. Z těchto a dalších důvodů se v prostředí Internetu a online zdrojů se při popisu zdrojů a dokumentů postupně začala prosazovat metadata [ŠKODOVÁ, 2005].

Metadata jsou strukturovaná data o datech a velmi zjednodušeně lze říci, že mezi ně patří i katalogizační lístek. V pojetí institucionálních repozitářů se však pojem metadata používá pouze pro elektronické dokumenty. Poskytují uživateli informace o primárních dokumentech. Metadata mají několik funkcí: zajistit popis daného dokumentu a jeho identifikaci v repozitáři, následně lze pomocí nich dokument zpětně vyhledat a lokalizovat a konečně lze podle nich i v množství archivovaných materiálů vybírat.

Pro institucionální repozitáře jsou metadata plnohodnotnou a vhodnější alternativou katalogizace. V elektronických archivech se vyskytují především dva základní druhy metadat: technická a popisná metadata. Technická metadata jsou generována počítačem a můžeme mezi ně zařadit např. URL stránky⁶, datum vložení dokumentu do archivu, číslo příspěvku v archivu aj. Popisná metadata jsou z uživatelského hlediska mnohem důležitější protože obsahují jmenný a věcný popis⁷.

V klasických knihovnách je jmenný a věcný popis realizován knihovníky, ale v případě elektronických archivů popisná metadata obvykle tvoří autor příspěvku a editor repozitáře je zodpovědný pouze za jejich logickou správnost⁸. Pro vytvoření

⁵ Cestou dvojího popisu se vydal projekt Národní ČR *WebArchiv*, který je zaměřen na archivaci elektronických online zdrojů. V digitálních úložištích zpřístupňuje elektronické online zdroje, které zachovává pro budoucí generace. Z důvodu nutnosti integrace projektu do knihovních struktur Národní knihovny a z důvodu zlepšení přístupnosti pro čtenáře, jsou elektronické online zdroje popisovány pomocí klasických i katalogizačních pravidel. U každého popisovaného dokumentu však zároveň vzniká i metadatový záznam, který nese řadu stejných prvků jako katalogizační záznam.

⁶ *Uniform Resource Locator* – internetová adresa dokumentu.

⁷ Popisná metadata se od technických liší také tím, že je netvoří stroj, ale člověk.

⁸ Autoři a tvůrci repozitářů jsou teprve na začátku rozvoje a výstavby elektronických archivů a nemají (z nejrůznějších důvodů) k dispozici pouze omezený počet kvalifikovaných kolegů. Tento zdánlivý nedostatek s sebou nese i pozitivní dopad na tvorbu metadat. Každý autor je tím nejlepším odborníkem na

správných metadat je ovšem nutný velmi sofistikovaný návod pro autory, protože lze jen těžko předpokládat, že každý autor má knihovnické vzdělání.

Pro tvorbu metadat se v elektronických archivech používá především standardu *Dublin Core* (<http://dublincore.org>), který je rozšířen z důvodu praktického uplatnění protokolu *OAI-PMH*, jenž je často součástí software pro správu institucionálních repozitářů. Kvalifikovaný *Dublin Core* má 15 základních prvků. Jednotlivé archivy obvykle podle potřeby tento standard přizpůsobují svým vlastním požadavkům a počet prvků rozšiřují. Zmíněný protokol *OAI-PMH* si základní standard *Dublin Core* také přizpůsobil a používá tzv. nekvalifikovaný⁹ *Dublin Core* [*Dublin Core Metadata Initiative*, 2007].

Dobře vytvořená metadata jsou základem pro úspěšné vyhledávání v elektronických archivech. Editoři archivů jsou kromě jejich kontroly zodpovědní i za správné zařazení příspěvku do příslušné skupiny a kontrolu souborů. Předpokladem je dobře navržená struktura archivu, kde je každý příspěvek možno zařadit pod konkrétní instituci či její část. Zařazení dokumentu může napomoci i autor volbou správných předmětových hesel.

3.3 Otevřený přístup a jeho souvislost s elektronickými archivy

Volně dostupné univerzitní repozitáře jsou založeny na principu otevřeného přístupu. Otevřený přístup zajišťuje všem uživatelům bezplatnou možnost využívání dokumentů uložených v daném archivu. Pojem otevřený přístup se v oblasti digitálních knihoven začíná přibližně po r. 1991, kdy byl založen první elektronický archiv preprintů *ArXiv.org*. Od té doby se tento přístup velmi rozšířil a stal se oblíbeným a běžným způsobem zpřístupňování dokumentů.

Otevřený přístup (Open Access) v sobě zahrnuje význam trvalého a bezplatného online přístupu k dokumentům, zejména úplným textům, pro všechny uživatele. Otevřený přístup se vyznačuje dvěma podstatnými rysy: dokumenty jsou dostupné bezplatně, i když nemusejí být bezplatně vytvářeny, a vlastník copyrightu dává jednoznačné svolení k jejich neomezenému čtení, stahování, kopírování, sdílení, ukládání, tištění, vyhledávání a hypertextovému propojování [HARDY, 2005, s. 11].¹⁰

svou práci a při tvorbě metadat tak odpadá nutnost pronikat do dané problematiky pro kvalitní popis dokumentu.

⁹ Nekvalifikovaný *Dublin Core* má upravený počet základních prvků (obvykle je počet rozšířen).

¹⁰ Citováno dle překladu dr. Bratkové [BRATKOVÁ, 2006, s. 1]

Otevřený přístup začal být podporován zejména v souvislosti se vznikem *Iniciativy otevřených archivů* (*Open Archives Initiative*, <http://www.openarchives.org/>) v r. 1999 v Santa Fé v Novém Mexiku. Iniciativa si vytyčila jako cíl zahrnout všechny druhy dokumentů. Jedná se tedy i o články z komerčních časopisů. Tato otázka se objevuje i při studiu institucionálních repozitářů, protože mnoho dokumentů uložených v těchto archivech je zároveň i publikováno v nějakém typu komerčního časopisu.

Pojem otevřený přístup byl později specifikován v dokumentu *Budapešťské iniciativy otevřeného přístupu* (*Budapest Open Access Initiative*, *BOAI*, <http://www.soros.org/openaccess>) z roku 2002, kdy jde především o to, aby byl preprint primárně uložen v elektronickém archivu a až potom publikován v komerčním časopise, případně v otevřeném online časopise.

Iniciativa *BOAI* se uplatnila i při budování institucionálních repozitářů, protože cílem administrátorů či správců elektronických archivů je snaha o co největší přírůstek dokumentů z dané oblasti/instituce. Mnohé komerční časopisy se brání publikování příspěvků, které jsou zároveň volně zveřejněny. V tomto směru se užitečnou stává právě iniciativa *BOAI*, která nabízí řešení. Mezi publikováním v komerčním časopise a elektronickém archivu proto obvykle uplyne určitá doba. Vodítkem pro autora, jak se zachovat v této situaci je i projekt *SHERPA/RoMEO* (viz níže).

V této kapitole bych ráda zmínila i problémy vznikající při ukládání článků do elektronických archivů v souvislosti s právem na copyright. Autor publikující v časopise prakticky odevzdává práva na další využívání díla pouze časopisu. Zde se tak dostává do sporu snaha autorů vložit svůj článek do institucionálního repozitáře či předmětově zaměřeného elektronického archivu a zároveň publikovat v komerčním časopisu.

Někteří vydavatelé přistoupili na myšlenku otevřeného přístupu podporou autorů při auto-archivaci vlastních textů. Pro zlepšení komunikace a informovanosti v této oblasti vznikl projekt *SHERPA/RoMEO* (<http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php>), který registruje vydavatele, jež se rozhodli jít cestou tzv. „zelené politiky“. Znamená to, že autor nemusí žádat o svolení vložit svůj článek do elektronického archivu, pokud je jeho dokument již publikován v časopise, který podporuje zelenou politiku. Souhlas je mu v tomto případě udělován automaticky.

Ne vždy je celý proces tak jednoduchý, protože mnoho vydavatelů nepřistoupilo k otevřenému přístupu. Někteří se vydali cestou hybridní politiky podpory otevřeného přístupu. Udělují autorům svolení k auto-archivaci po zaplacení určitého poplatku. Problémy nastávají v případě, kdy autor publikuje článek v placeném časopise, který nepřistoupil na žádnou z forem „zelené politiky“.

Tvorba elektronických archivů je nákladnou záležitostí a neobejde se bez finanční podpory různých nadací. Informační zdroje s otevřeným přístupem proto vznikají jako institucionální repozitáře či jako předmětově profilované archivy¹¹ při univerzitách a různých výzkumných institucích. Financování se však přes všechny snahy stává jedním z nejpálčivějších důvodů, proč bývají projekty budování institucionálních repozitářů odmítnuty či později opuštěny i přes kladné výsledky. Mezi zdroje s otevřeným přístupem kromě toho patří i volně přístupné online časopisy a samozřejmě povrchový web¹².

3.4 Role institucionálních repozitářů ve společnosti

Institucionální repozitáře se pomalu dostávají do akademických a institucionálních vzdělávacích struktur. Jejich role je ale velmi křehká. Na mnoha univerzitách a vysokých školách existují systémy podobné institucionálním repozitářům, přesto se však ve světě častěji vyskytují oborově zaměřené repozitáře (předmětově profilované archivy¹³).

Problém většího rozšíření institucionálních repozitářů souvisí i s určitým posunem v rolích nakladatele a autora. Tato otázka se stále častěji objevuje v souvislosti s digitálním publikováním. Nakladatel svým výběrem dokumentů, které bude publikovat, zastupoval určitou roli korektora a měl vliv na kvalitu publikovaných článků. V dnešní internetové době se autorem může stát kdokoli, protože náklady na publikování jsou minimální¹⁴. Vytrácí se však určitá záruka kvality práce. Práci korektorů částečně nahrazují recenzované (peer-reviewed) časopisy. Elektronické

¹¹ Mezi oborovými repozitáři s otevřeným přístupem jsou mnohem častěji zastoupeny technické obory než oblast humanitních a sociálních věd. Jedním z důvodů je i rychlý pokrok a změny v technických oborech, které vyžadují zpracování nové problematiky.

¹² Část webu podléhající standardním indexovacím postupům běžných vyhledávacích strojů [SKLENÁK, c2001].

¹³ Obsah předmětově profilovaných archivů a institucionálních repozitářů byl využíván i při tvorbě této práce.

¹⁴ Prostředí Internetu je velmi vstřícné pro zveřejňování textů jakékoliv kvality. Institucionální repozitáře i v tomto směru působí jako určitá záruka úrovně elektronického textu, protože dokument před umístěním do archivu projde editorskou kontrolou.

archivy však v jistém smyslu své příspěvky také kontrolují. Většina repozitářů má editora či správce archivu, který plní administrativní funkci v archivu a má dohled nad nově přichozími dokumenty.

Digitální publikování a tím i institucionální repozitáře zkrátily celý proces zveřejnění dokumentu. Řetězec autor-nakladatel-knihovna se ze tří různých částí přesunul do jedné. Archiv je na rozdíl od knihovny nezávislý na dodávání dokumentů od nakladatelů¹⁵. Získávání příspěvků do repozitáře však není zcela jednoduché. Mnoho autorů o existenci tohoto typu archivu neví či nemá zájem své příspěvky v nich publikovat. Někteří autoři archivaci svých příspěvků v repozitáři předem odmítají a nechtějí se ani podílet na budování elektronického archivu instituce. V souvislosti s tímto problémem se prosazuje větší spolupráce knihovny a elektronického archivu. Knihovna jako klasická instituce budí důvěru, je však často příliš zkosnatělá a neznalá nových technologií. Pro fungující repozitář je důležitá i spolupráce s vedením univerzity či instituce.

Institucionální repozitáře mohou výzkum posunout dál zejména z toho důvodu, že zpřístupňují svůj obsah všem bez finančního omezení¹⁶. Badatelé píšou své práce a provádějí výzkumy nejen kvůli záměrům dané instituce, ale především proto, aby své výsledky zpřístupnili světu. Proto očekávají, že jejich práce budou komentovány, oceněny i kritizovány. Dokumenty uložené v repozitářích mají větší šanci, aby byly čteny a recenzovány¹⁷. Správci švédského institucionálního archivu *Lundské univerzity LU: research* dokonce přikládají na své domovské webové stránce odkaz na studii o zvýšení impakt faktoru pro práce, které jsou uloženy v institucionálních archivech [*The effect*, 2007]¹⁸. Vkládání dokumentů do institucionálních repozitářů tak zviditelňuje práci badatelů.

Autorova role se v elektronických archivech rozšiřuje o další funkce. Pro většinu autorů však vložení příspěvku do repozitáře neznamena žádnou další práci navíc, protože velká část z nich umisťuje své práce na své domovské webové stránky.

¹⁵ Některé univerzitní archivy řeší „akvizici“ nových dokumentů článkem ve zvláštních nařízeních, která studenty zavazují ke zveřejňování závěrečných prací.

¹⁶ Institucionální repozitáře zmíněné v praktické části této práce jsou všechny volně přístupné. Liší se však politikou zpřístupňování jednotlivých příspěvků v repozitáři (některé jsou podmíněny heslem).

¹⁷ S tím souvisí i požadavek, aby byly v Internetu nalezitelné. Pokud daný dokument bude těžko vyhledatelný, tak je hůře přístupný a tedy i čtený.

¹⁸ Archiv *LU: research* byl na konci roku 2007 přeměněn v repozitář *Publikace Lundské univerzity (Lund University Publication)*, který je mnohem těsněji spjat s internetovým prostředím univerzity (bližší informace viz kap. 4.5.1.). Uvedená studie je neustále volně přístupná na Internetu, autoři repozitáři již však na ni ze svých stránek neodkazují.

V elektronickém archivu je autor aktivním účastníkem při procesu vložení práce a autorských metadat do repozitáře. Autor má právo (ale nikoliv povinnost) své příspěvky v repozitáři uložit.

V souvislosti s několika typy repozitářů se objevuje otázka, zda je vhodnější uložit příspěvek do institucionálního archivu dané univerzity nebo výzkumné instituce či jej vložit do předmětově profilovaného archivu, jenž je zaměřen na určitý obor. Jako nejlepší cesta se ukazuje použít obojí; vložit dokument do obou typů archivů, protože se předpokládá, že stále dokonalejší vyhledávací služby budou schopny tuto určitou redundanci v oblasti elektronických archivů rozlišovat.

Institucionální repozitáře svůj smysl naplňují jen v případě, jsou-li neustále rozvíjeny a využívány uživateli. Elektronické archivy proto potřebují nejenom kvalitní obsah, ale především dobrou reklamu a prezentaci.

4 Budování institucionálního repozitáře

Každá instituce či univerzita, která vede výzkum, řeší problém s ukládáním a zpřístupněním výsledků badatelské práce. Elektronické archivy jsou ve své koncepci velmi jednoduché, a proto vhodné pro publikování a uchování dokumentů. Jde o to dokument uložit, správně jej zařadit spolu s kvalitními metadaty, dlouhodobě jej uchovat a následně jej učinit lehce přístupným.

Problémy se objevují při konkrétních případech budování archivů, kdy každý archiv musí být dobře přizpůsoben svému účelu a zaměření. Při vytváření repozitáře je důležité věnovat již od počátečních prací důraz na dobré provedení, protože vše se později může negativně projevit při jeho používání.

Na začátku je nutné vypracovat podrobný projekt, ve kterém jsou zvaženy všechna pro a proti, a to po důkladném předchozím studiu a praktických prohlídkách ostatních repozitářů.

V současné době je možné a velmi vhodné využít výsledky dosažené při budování repozitářů jiných institucí či univerzit. Na začátku vytváření a rozvoje elektronických archivů (v r. 1991) správci repozitářů začínali na zelené louce a své zkušenosti při tvorbě zdokumentovali a přednesli v řadě případů. Bohužel se často jedná o zcela konkrétně zaměřené studie, které se obecně nezabývají budováním elektronických archivů, ale projektem daného repozitáře.

Je třeba vzít v úvahu, že na budování repozitáře se nebudou podílet jen odborníci (v případě umístění vedení archivu do knihovny knihovníci), ale také učitelé a studenti univerzit, jež v mnoha případech nemají patřičné vzdělání a zkušenosti s prací v elektronických archivech.

V zájmu co největší kvality repozitářů je vhodné vypracovat podrobný praktický návod, který autora povede při jeho auto-archivaci. Nabízí se druhá možnost, kdy autor předloží text editorům adresáře a ti jej opatří metadaty. Prosazuje se však spíše první varianta, kdy autor vytvoří vlastní metadata a editor repozitáře je pouze zkontroluje a správně zařadí. Tento způsob tvorby metadat se uplatňuje hlavně kvůli tomu, že zejména v odborných kruzích se vyskytuje velké množství velmi úzce profilované literatury. Je nemožné, aby editor archivu rozuměl všem technickým termínům a odborným pojmům. Pouze odborník na danou problematiku může výstižně a věcně

opatřit svůj příspěvek metadaty, zejména pokud se jedná o věcný popis díla. Autorská metadata jsou nejlepší cestou pro kvalitní popis. I v této oblasti by však měl autorovi při tvorbě metadat pomoci manuál, jenž by měl kromě věcného popisu zohledňovat i správnou strukturu jmenného popisu.

4.1 Programové zabezpečení elektronických archivů

Další nezbytnou složkou při budování institucionálního repozitáře je volba vhodného software. S rozvojem digitálních knihoven se začalo objevovat větší množství vhodného programového vybavení pro elektronické archivy. Každý ze systémů má určité klady a zápory a závažnost obou musí řešitelé při budování elektronického archivu pečlivě zvážit, nejlépe software vyzkoušet v reálném provozu jiného archivu před jeho vlastní implementací či aspoň v testovací verzi. Spolupráce v této oblasti je zejména v zahraničí velmi rozšířená a odborníci jsou nakloněni úzké kooperaci a sdílení zkušeností.

Některé archivy se vydají cestou tvorby vlastního software. Tato možnost s sebou sice nese velká pozitiva v podobě absolutního přizpůsobení systému konkrétnímu archivu, ale i negativa jako jsou zvýšené pořizovací náklady při tvorbě a nutnost časté přítomnosti programátora při potížích se systémem či zaváděním nové verze aj. Mnohé univerzitní repozitáře nemají dostatečné personální zabezpečení a ani finanční prostředky pro realizaci této možnosti. Důležitou otázkou je i zasazení nového software do již fungujícího programového a technologického prostředí instituce. Při výběru systému je třeba zohlednit, že bude používán v akademické sféře. Proto by měl jako takový mít určitou organizaci a uspořádání.

Při budování repozitáře se samozřejmě nabízí i možnost nezvolit žádný ze specializovaných software ani vývoj vlastního systému. Příspěvky jsou např. vkládány pouze jako webové stránky do internetového sídla dané instituce/univerzity. I když tento systém nese prvky institucionálních repozitářů, nesplňuje tak jednu ze základních vlastností tohoto typu elektronických archivů: neposkytuje rešeršní rozhraní pro vyhledávání dokumentů v archivu obsažených.

Do této kapitoly bych ráda zahrnula i poznatky o vyhledatelnosti dokumentů v archivu. Internetové vyhledávače (*Google, Yahoo* aj.) nejsou všemocné a ani jejich roboti neindexují pravidelně databáze institucionálních repozitářů. Mnohdy také upadají

do pastí, kdy uvážnou v dynamicky generovaných www stránkách databází a nejsou schopny vyhovět nárokům na vyhledávání speciálních dotazů [HUTAŘ, 2006, s. 5].

Středem pozornosti z hlediska vyhledávačů by se měl stát samotný elektronický archiv, který by měl mít velmi dobře propracovanou politiku klíčových slov pro dosažení dobrých výsledků vyhledávačů (tj. uživatel by měl být schopen najít konkrétní archiv, který mu následně nabídne sofistikovaný interní systém vyhledání, kde lze použít specifikované operátory pro rešeršní dotazy aj.)

Při vytváření různých informačních systémů hraje při volbě správného software velkou roli pořizovací cena. Některé software jsou přístupné zcela zdarma, což však nutně neznamená, že je to na úkor kvality konkrétního systému. Na trhu jsou dostupné i komerční software, které v některých případech mohou nabízet pokročilejší funkce než volně dostupné systémy. Pro mnoho archivů (např. z akademické sféry) se může stát limitující položkou právě cena. Další finanční náklady tvoří chod serveru a některé jiné položky¹⁹.

Pořizovací náklady však nejsou jediným důležitým faktorem, který je nutno zvážit při výběru systému. Software by měl být vhodný pro akademické (v případě univerzitních repozitářů) prostředí, ve kterém bude aplikován. Nejen pro malé archivy je nezbytná technická podpora programového vybavení. S touto problematikou se pojí otázka, zda je zajištěna určitá kontinuita ve vývoji software. Technologie digitálních knihoven se rychle mění a je nezbytné sledovat krok s vývojem okolního světa. V případě zániku poskytovatele software nastává obtížný problém s přechodem na nový systém. Řešení může být komplikované a finančně náročné.

Další otázkou, kterou je nutno pečlivě promyslet, jsou budoucí požadavky na schopnosti a možnosti systému. Řešitelé projektu musí mít při budování repozitáře velmi dobrou představu o tom, jak bude systém využíván, tj. jak bude zatížen a jaké funkce a výhody bude poskytovat uživatelům.

V tomto bodě bych ráda zmínila otázku přístupnosti zdrojového kódu systému. Pokud je software uzavřený, dá se jen těžko předpokládat, že technický administrátor repozitáře bude moci lehce přistupovat k údržbě archivu a zavádění nových funkcí. Jedná se např. o vytváření uživatelských účtů a autentifikace (např. LDAP) pro specifikaci skupin uživatelů repozitáře. Otevřený zdrojový kód umožňuje

¹⁹ Práce programátora, administrátora a nezbytné výdaje nutné k propagaci a vývoji repozitáři.

flexibilnější přizpůsobení systému konkrétním požadavkům repozitáře. S tím souvisí i problém, kdo bude mít přístup do repozitáře, zda bude volně přístupný, nebo budou určité části omezeny heslem (např. pro přístup k interním dokumentům). Pro správné fungování systému je nevyhnutelná existence dobré nápovědy (nejlépe v národním jazyce) nejen pro koncové uživatele systému, ale také pro autory, kteří budou vkládat své příspěvky do archivu. Především pro správce repozitáře hraje roli přehledná orientace ve správě a úpravách v systému. Z uživatelského pohledu je nutno brát v potaz dobré a přehledné webové rozhraní a kvalitní vyhledávací systém, jenž umožní rychlé a efektivní získání požadovaného dokumentu. Je žádoucí, aby vybraný software automaticky přiděloval nově zařazeným příspěvkům jednoznačný identifikátor, který okamžitě umožní ověřit totožnost dokumentu a zařadit jej [JONES, 2006, s. 43].

Svou roli hraje i otázka metadat, která systém podporuje a využívání všeobecně přijímaných standardů jako např. *OAI-PMH*, *Dublin Core* či XML. S tím souvisí i podpora datových formátů (tj. např. PDF, DOC, HTML aj.) a podpora jejich dlouhodobé archivace, zpřístupnění a interoperabilita systému s ostatními software. Systém by měl také umožnit nastavení velikosti příspěvku, jenž může být do archivu nahrán.

Pro výběr vhodného software pro elektronický archiv je možno zvolit některý ze systémů, který staví na Kahn-Wilenského architektuře digitální knihovny [KAHN, WILENSKY, 2006]. Základním prvkem tohoto systému je digitální objekt, který se skládá z obsahu a klíčových metadat [BARTOŠEK, 2004].

V souvislosti se severskými repozitáři je nutno zvážit lokalizaci do konkrétního jazyka. Dánský, norský a švédský jazyk obsahují speciální písmena (**æ**, **ø**, **å** a **ä**, **ö**), která jsou v jazyce poměrně často užívána, a je proto nezbytné, aby software byl schopen této lokalizace. Podobně je na tom i islandština (hlásky **á**, **é**, **í**, **ó**, **ú**, **ð**, **þ**, **æ**), jež vychází ze staré norštiny a finština používající velmi vzácně písmena „š“ a „ž“.

4.1.1 Systémy používané pro tvorbu elektronických repozitářů

Institucionální repozitář může být databází, jež obsahuje interní soubory, které mezi sebou navzájem spolupracují. Každá databáze nejprve prochází testovacím stadiem, kdy se administrátoři snaží ji přizpůsobit k fungování v reálném prostředí. Nezbytnou součástí systému je i schopnost spolupracovat s ostatními softwarovými systémy a sbírat data z jiných institucionálních repozitářů. Administrátoři by před instalací měli

ověřit, zda jde o legální software, aby se vyhnuli možným nepříjemným následkům používání pirátských kopií (kromě právních důsledků i časté chyby systému, nekompatibilita s novější verzí aj.).

Mezi nejznámější programové vybavení elektronických archivů patří především systémy *DSpace*, *Eprints*, *Fedora* aj.

➤ *DSpace (Digital archive project)* vznikl od roku 2002 na *Massachusettském technologickém institutu MIT (Massachusetts Institute of Technology)*, ale postupně se velmi rozšířil a nyní je vyvíjen programátory z celého světa. Mezi jeho velké výhody patří možnost okamžitého užití po instalaci (systém obsahuje konkrétní repozitář i *www* rozhraní pro přístup), velká podpora vývojářů a přístup ke zdrojovým kódům systému. Splňuje požadavky pro národní lokalizaci i autentifikaci uživatelů. Má velmi sofistikované rozhraní pro uživatele a také pro administrátory. [KREJČÍŘ, 2006]

➤ *Eprints* je software *Southamptonské univerzity* z Velké Británie vytvářený od roku 2000. Je vhodný pro vědecké repozitáře, což z něj činí velmi specifický systém vyvinutý speciálně pro elektronické archivy na rozdíl např. od *DSpace*, který je více otevřený různým typům digitálních knihoven. Systém je velmi oblíben a používán i díky snadné instalaci. Podporuje protokol *OAI-PMH* a lze jej přizpůsobit konkrétním podmínkám. [KREJČÍŘ, 2006]

➤ *Fedora (Flexible Extensible Digital Object and Repository Architecture)* je oproti předchozích dvou systémům poměrně odlišný software. Je programován na *Cornellské univerzitě* ve spolupráci s *Virginskou univerzitou* od r. 1998 (resp. 2001²⁰). Systém respektuje již výše zmíněnou Kahn-Wilenského architekturu a je budován na míru přímo pro oblast digitálních knihoven. Problémem pro řadu menších repozitářů však může být fakt, že *Fedora* nabízí pouze základní služby repozitáře (tj. jádro pro ukládání, správu a archivaci digitálních objektů). Citelným chybějícím prvkem je však uživatelské rozhraní, bez kterého je praktický chod repozitáře nemožný²¹. Tuto nevýhodu *Fedora* vynahrazuje v širokých možnostech uplatnění, které díky své univerzálnosti nabízí. Předpokládá se, že *Fedora* se dá využít zejména u velkých akademických repozitářů s perspektivním výhledem do

²⁰ Větší rozvoj repozitáře nastal až v souvislosti s přidělením grantu

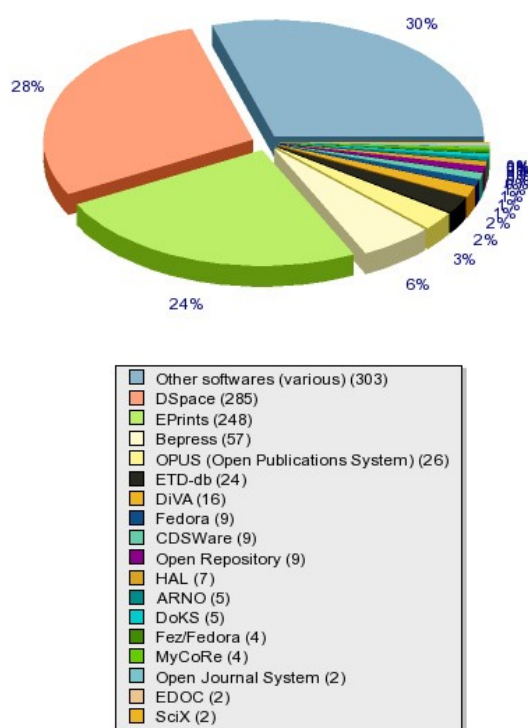
²¹ Autoři softwaru vyvinuli pouze základní testovací verzi, která je nevhodná pro ostrý provoz repozitáře. Správci konkrétního archivu jsou tak nuceni naprogramovat vlastní uživatelské rozhraní.

budoucná. Náročnost jeho programování se negativně projevuje i ve finančních otázkách, a proto se správci institucionálních repozitářů jeho použití dosud spíše vyhýbají [NOVOTNÝ, 2006].

➤ *DiVA* je švédským projektem pro archivaci elektronických online zdrojů. Na rozdíl od výše zmíněných software se tento projekt liší tím, že poskytuje komplexní řešení pro budování institucionálního univerzitního repozitáře. Nabízí nejen software, ale i kvalitní vyhledávací systém a zapojení jednotlivých repozitářů do skupiny akademických online archivů. Projekt poskytuje technické řešení pro publikování dokumentů v souborném repozitáři i v lokálních malých archivech jednotlivých univerzit. První počátky se datují do r. 2000, ale plně fungující celistvé řešení bylo představeno v r. 2003. Software je založen na technologiích XML a Java, podporuje *OAI-PMH* a generování záznamů pro klasické knihovní katalogy [*DiVA*, c2000].

Graf č. 1: Použití různých druhů software v repozitářích

První dva představené systémy jsou nejčastěji používané, *Fedora* je systém dosud

spíše experimentální, ale s velkou budoucností. *DiVA* je systém rozšířený především ve Švédsku s perspektivou většího rozvoje. Mezi další používané patří např. *OPUS*, *CDSWare* či *Bepress* (viz Graf. č. 1).

4.2 Výhody provozování a využívání repozitářů

V současné době je publikováno v komerčních vědeckých časopisech mnoho prací. Pro každou instituci je však z finančních důvodů mnohdy nemožné, aby měla přístup ke všem vědeckým časopisům. Otevřené elektronické archivy v tomto směru výrazně šetří náklady na výzkum, protože jsou přístupné všem uživatelům bez rozdílu.

Dalším výhodou je rychlost publikování. Možnost uložit preprint a zveřejnit jej tak v nejbližším možném termínu po skončení výzkumu urychluje práci ostatních badatelů, kteří tak zdarma mají okamžitě přístup k výsledkům práce. Badatelé očekávají okamžitý přístup k výzkumným pracím, protože výzkumy a vědecké práce přinášejí nejnovější poznatky a výsledky vědy. Pro integritu a zároveň další rozvoj a vývoj vědy je rychlost publikování velmi důležitým faktorem.

V současné době se mnohonásobně zvětšuje počet publikovaných dokumentů, což souvisí s jejich digitální povahou, snadnou přenositelností a vznikem Internetu. Počítačová gramotnost se za posledních deset let rozšířila z prestižních univerzit a vojenských laboratoří mezi širokou odbornou veřejnost a badatelé spolu s akademickými pracovníky začali výpočetní techniku běžně používat. Všechny tyto důvody mají nezastupitelnou roli ve vzniku institucionálních repozitářů.

Oproti minulosti, kdy byly často výsledky výzkumů neveřejné a bylo obtížné se k nim dostat, je dnes mnohem snadnější k nim získat přístup. Badatelé i akademičtí pracovníci očekávají, že ke studijním dokumentům budou mít přístup online. Pouze v případě starších dokumentů jsou ochotni navštěvovat knihovny či archivy a studovat prezenční materiály v jejich studovnách.

Tento trend se zároveň projevil i mezi vysokoškolskými studenty a učiteli. V současné době je již nemyslitelné, aby odevzdávané závěrečné práce byly psány ručně. Většina vysokých škol zároveň požaduje, aby ke každé finální práci (bakalářské, diplomové, disertační aj.) byla přiložena i elektronická kopie práce. Tyto duplikáty bývají ukládány do elektronických archivů univerzit, které mají rozdílnou úroveň přístupu k dokumentům v nich uložených²². Obecně však můžeme říci, že se tyto elektronické archivy stávají předchůdci institucionálních repozitářů, protože hranice

²² Informační systém Masarykovy univerzity v Brně je uzavřeným archivem závěrečných prací. Přístup do něj mají všichni studenti a učitelé univerzity (všech fakult bez rozdílu), kteří mají možnost studia úplných textů elektronických dokumentů systému (platí ovšem pro závěrečné práce obhájené po r. 2005, dříve neexistovala povinnost text práce odevzdat i v elektronické podobě).

mezi interním elektronickým archivem a veřejně přístupným institucionálním repozitářem je často velmi nejasná a nezřetelná.

Kromě zveřejňování závěrečných a seminárních prací mohou repozitáře naplnit podmínku zveřejňování výsledků prací grantových programů. Ve Spojených státech amerických je např. nutno výsledky grantových výzkumů publikovat do šesti měsíců od skončení výzkumu.

Z výše uvedených bodů vyplývá také velmi přínosný přístup k úplným textům. Tento fakt urychluje práci a posun ve výzkumné sféře, protože badatel nemusí získávat úplný text dokumentu přes placená databázová centra, ale jednoduše si potřebný dokument nalezne a stáhne z archivu.

Nezanedbatelným důvodem pro zřizování repozitářů je možnost dlouhodobé archivace. Mnoho institucí má své soukromé elektronické archivy, kde se shromažďuje a uchovává materiál z výzkumů dané univerzity či výzkumného centra. Počítače a Internet s sebou přinesly velké množství tzv. „born-digital“ dokumentů. Jsou to dokumenty, které vznikají pouze v elektronické formě. Často jsou právě tyto články a texty velmi cenné, protože pocházejí z výzkumné sféry. Jejich zachování budoucím generacím je velmi žádoucí. Umístění těchto materiálů na Internet se sice částečně naplňuje toto poslání, ale současně se neklade důraz na dlouhodobé uchování. Mnoho webových stránek vzniká a za krátký čas zaniká a dokumenty, které se na nich nacházejí, mizí. Elektronický archiv v tomto případě nabízí vhodnou možnost pro archivaci. Současně s uložením dokumentu do elektronického archivu odpadají problémy s neexistujícími URL stránek, které již zanikly.

Zřízení digitálního archivu přináší další nespornou výhodu v integraci publikovaných děl na jedno místo, odkud jsou přístupné. Zde se také projevuje úspornost zřízení repozitáře pro badatele, protože všechna zveřejněná díla dané instituce jsou uložena v jednom archivu a je např. velmi jednoduché získat přístup ke všem dokumentům od daného badatele.

Repozitáře poskytují možnost integrace všech příbuzných dokumentů do jedné složky. Mám zde na mysli především případy, kdy dokument není tvořen pouze textem či obrázkem, ale jsou k němu přiřazeny grafy, schémata či dokonce zvukové či audiovizuální soubory. Často se takto vyskytují výukové materiály. Díky hypertextu je -na rozdíl od klasických typů uložení dokumentů - umožněn přístup ke všem

dokumentům najednou. Další výhody se objevují v oblasti propojení preprintů a postprintů dokumentů do jedné složky [JONES, 2006, s. 52].

Autor svůj příspěvek pouze vloží do repozitáře a dál se již nemusí o nic starat, protože archiv zaručí snadnou vyhledatelnost příspěvků a jednotné rozhraní pro všechny materiály v něm obsažené. Autorským vkládáním dokumentů odpadá subjektivní role knihovníka, jenž články pro zařazení do archivu vybírá [NOVÁK, 2006].

V předchozích kapitolách již několikrát byla nastíněna finanční problematika budování a rozvoje institucionálních repozitářů. Je nesporné, že vývoj elektronických archivů nepřináší pouze pozitiva, ale také mnohé nevýhody. Otázka financí je jedním z mnoha limitujících faktorů, které odrazují některé instituce od vytvoření vlastního institucionálního repozitáře. Problém se projevuje zejména u velkých institucí, kde je nutno (příp. je žádoucí) ukládat větší množství dokumentů, což s sebou nese zvýšené nároky na použitý software, personální i organizační zajištění provozu archivu. Menší archivy (viz archiv *Centra pro evropská studia Univerzity v Oslo*) si častokrát vystačí se zcela jednoduchým webovým rozhráním²³. Podobné otázky provázejí průkopníky institucionálních repozitářů od samého vzniku, ale po 17 letech, kdy vznikl první elektronický archiv *ArXiv.org*, můžeme konstatovat, že výhody převažují nad negativy.

4.3 Integrace repozitářů do vyšších celků

Od r. 1991, kdy vznikl první repozitář, výrazně vzrostly možnosti jejich využívání. Elektronické archivy se staly oblíbeným nástrojem archivace nejen mezi knihovníky a administrativními správci, ale také mezi těmi, kteří financují výzkum a samozřejmě mezi uživateli.

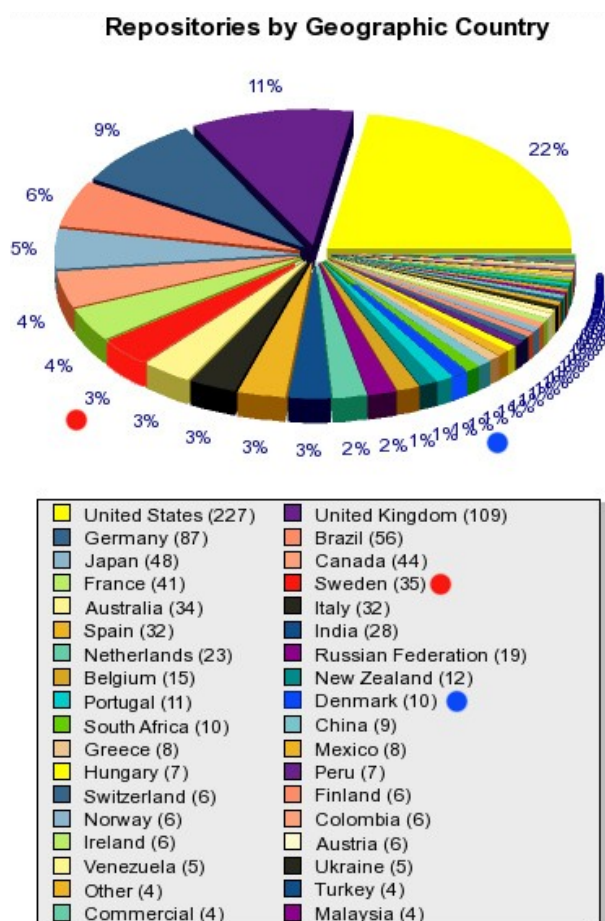
Zvětšuje se též záběr repozitářů, kdy se od dokumentů pocházejících z výzkumů přechází i k ostatním druhům prací. Elektronické archivy nejrůznějších druhů jsou stále více využívány uživateli. Zároveň se rozšiřují i služby, které institucionální archivy poskytují. S tím souvisí i zviditelňování elektronických archivů.

Institucionální repozitáře jsou organizovanou součástí Internetu. Ten je dnes indexován vyhledávacími stroji (např. Google). Vyhledávání dat v Internetu je složitou

²³ Toto řešení se však negativně projevuje při rešerších prováděných v archivu, který nemá vlastní specializovaný software pro institucionální repozitář či jiný typ elektronického archivu. Při vyhledávání se tak často uplatní průměrné internetové vyhledávače a nabízí se otázka, zda v tomto případě ještě můžeme hovořit o institucionálním repozitáři, či zda se prostě jedná o webovou stránku s dokumenty instituce/školy.

a komplikovanou procedurou, jež v sobě skrývá mnohé zlepšení a možnosti. Zároveň však s sebou nese i obrovské množství indexovaných souborů a s tím riziko souvisejících chyb a dalších otázek. I pro pokročilého uživatele, který se orientuje v Internetu a je zároveň dobrým rešeršérem, může být obtížné nalézt elektronický archiv dané disciplíny či institucionální repozitář konkrétní univerzity.

Graf č. 2: Počet repozitářů v jednotlivých zemích (celý svět)

V reakci na tyto problémy začaly vznikat elektronické registry institucionálních repozitářů na lokální, národní i nadnárodní úrovni. Tyto elektronické registry jsou vlastně terciální literaturou (podobně jako bibliografie bibliografií).

Administrátorům, uživatelům i nejširší odborné veřejnosti pomáhají v orientaci mezi nově vznikajícími i již tradičními institucionálními archivy a tvoří určitá vodítka pro vyhledávání konkrétních elektronických archivů. Protože však (podobně jako institucionální repozitáře) vznikají jako projekty bez patřičného finančního a personálního zajištění, projevují se v jejich uspořádání mnohé nedostatky. Problémy se objevují zejména v oblasti aktualizace dat v nich obsažených. V jejich databázích jsou často uvedeny neúplné či dokonce chybné údaje, protože v rámci rozvoje registrů

v jiných směrech se šetří v dalších částech. Finanční problémy častokrát zapříčiní i zánik slibného rozvoje registru či minimálně jeho ustrnutí a stagnaci.

Mezi nejznámější celosvětový registr institucionálních repozitářů patří *Registr repozitářů s otevřeným přístupem – ROAR (Registry of Open Access Repositories, <http://roar.eprints.org>)*, který vznikl v r. 2005 na serveru *Eprints.org* Southamptonské univerzity ve Velké Británii. Na svých stránkách registr umožňuje vyhledávání jednotlivých repozitářů podle geografického hlediska, dle používaného software či dle obsahového typu. Výsledky umožňuje seřadit dle jména, celkového počtu záznamů, data či aktivity repozitáře. Pro uživatele se může stát dobrým východiskem pro orientaci mezi množstvím repozitářů, které vznikají. Podobně jako samotné repozitáře nabízí přehledný návod, jak s registrem pracovat. Rozložení repozitářů v jednotlivých zemích ukazuje Graf č. 2. Zvýrazněno je Švédsko (červená tečka) a Dánsko (modrá tečka).

Akademicky zaměřeným adresářem otevřených archivů je *OpenDOAR (The Directory of Open Access Repositories, <http://www.opendoar.org>)*. Projekt vzniká od r. 2006 na *Nottinghamské univerzitě*²⁴ ve Velké Británii. Vyhledávací rozhraní je velmi sofistikované a nabízí uživateli řadu možností, jak databázi prohledávat. Umožňuje kromě země původu, software či jazyka vyhledávat také podle zaměření repozitáře, druhu uložených prací a typu repozitáře. Tato výhoda se projevuje zejména v případě vyhledávání v předmětově profilovaných archivech, jež obsahují dokumenty z určité tematické oblasti. *OpenDOAR* u každého záznamu uvádí datum, kdy byly údaje k danému repozitáři získány. Adresář také umožňuje uživateli navrhnout aktualizaci konkrétního záznamu pomocí ikony na své stránce (služba je velmi přínosná, protože oblast institucionálních repozitářů se rychle mění a jednotlivé archivy se vyvíjejí, tudíž aktuální data jsou velmi žádoucí).

Oba nejznámější registry nabízejí kromě klasických funkcí archivů také přístup ke statistikám nejrůznějšího druhu, které umožňují doplnit informace o stavu institucionálních archivů ve světě. Servery jsou velkým přínosem při konkrétních analýzách a studiu institucionálních repozitářů, ale přesto je uživatel nucen získané údaje přezkoumat a ověřit u konkrétních repozitářů. Všechna čísla na obou serverech je tak nutno brát s určitou rezervou, protože ke stahování dat o nových přírůstcích nedochází automaticky každý den, ale až po určité době. V registru *ROAR* se často vyskytují duplicity.

²⁴ Na projektu spolupracují i další univerzity např. *Lundská univerzita* ve Švédsku.

ROAR v současné době registruje 9 institucionálních archivů z Dánska, 6 z Finska, 1 z Islandu, 5 z Norska a 35 ze Švédska²⁵. OpenDOAR obsahuje záznamy o 7 dánských, 7 finských, 2 islandských, 9 norských a 24 švédských repozitářích.

Na tomto příkladu můžeme vidět, že početní záběr obou repozitářů je poměrně vyrovnaný. Při bližším pohledu na zahrnuté repozitáře můžeme konstatovat, že obsah se částečně překrývá a zahrnuje nejznámější repozitáře z dané geografické oblasti.

²⁵ Nepřesnost registru ROAR ukazuje i duplicita v počtu dánských repozitářů (*Digitální archiv Roskildské univerzity* je v seznamu uveden 2x). Kromě automaticky vyhodnocovaných statistik stránky nejsou příliš pečlivě aktualizovány. Přesto jsou však užitečným zdrojem pro přehled institucionálních repozitářů.

5 Analýza vybraných severských institucionálních repozitářů

V následující praktické části je podrobně analyzováno osm severských repozitářů. Jejich představení má čtenáři této práce přinést poznatky o jejich praktickém fungování včetně jejich vzájemného porovnání.

Archivy, jež byly dále analyzovány, byly vybrány z *Registru repozitářů s otevřeným přístupem ROAR* (<http://roar.eprints.org>) a *Adresáře otevřených archivů OpenDOAR* (<http://www.opendoar.org>). Pro výběr byla předem stanovena 4 základní kritéria, která však z nejrůznějších důvodů nebylo možné vždy zcela dodržet a překládaná analýza je proto částečně kompromisem.

Kritéria:

- 1) geografické
- 2) jazykové
- 3) software
- 4) univerzitní repozitáře

První podmínkou bylo geografické zařazení repozitáře – v analýze jsou zastoupeny repozitáře ze všech výše zmiňovaných severských zemí. Druhým kritériem pro výběr archivu byl jazyk samotného repozitáře: zvoleny byly archivy s použitým anglickým jazykem případně s možností přepnutí do anglické jazykové mutace. Důvodem pro volbu anglického jazykového rozhraní je autorčina částečná schopnost porozumění norskému a dánskému jazyku a neznalost ostatních severských jazyků (finština, švédština a islandština).²⁶ Další zřetel byl brán na software, který je v archivu používán. Z hlediska pestrosti analýzy bylo přihlédnuto k výběru elektronických archivů s různými typy aplikovaného software, aby bylo dosaženo různorodosti. Pro podrobný popis byly vybrány především univerzitní repozitáře. Pouze v případě Islandu byla učiněna výjimka a byl pro analýzu vybrán i archiv neuniverzitního typu, a to z důvodu velmi malého výskytu institucionálních repozitářů na Islandu.

Výše zmíněné podmínky množství repozitářů značně zúžily do menšího předvýběru. Z něj byly pro definitivní analýzu vybráni zástupci, ke kterým existuje alespoň minimální množství anglicky psané podpůrné literatury, či se podařilo se

²⁶ Lze přepokládat, že většina zahraničních uživatelů neovládá jazyky severských zemí.

správci archivů navázat dostatečný písemný či osobní kontakt²⁷, jenž pomohl zodpovědět mnohé otázky vznikající při analýze. Do následujícího rozboru byly také zahrnuty repozitáře, jejichž praktický dosah přesahuje hranici jednoho státu (projekt *DiVA*). V některých případech byly zvoleny i archivy, které jsou mezi ostatními něčím výjimečné, či bylo žádoucí je porovnat s ostatními analyzovanými.

Pro podrobnou analýzu vybrány následující repozitáře²⁸: dánský **Digitální archiv Roskildské univerzity** (*Roskilde University Digital Archive*), finský archiv **Elektronické akademické disertace TKK**²⁹ (*Teknillisen korkeakoulun elektroniset väitöskirjat*, angl. *TKK electronic academic dissertations*), islandský archiv *Univerzity v Akureyri a Islandské vzdělávací univerzity Skemman* a **Výzkumný archiv Zemské univerzitní nemocnice Hirsila** (*Landspítali University Hospital research archive*), norské archivy *Centra pro evropská studia na Univerzitě v Oslo ARENA Publikace* (*ARENA Publications*) a repozitář **Publikace Norské univerzity vědy a techniky** (*Publikasjoner fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet*) a švédské archivy **Publikace Lundské univerzity** (*Lunds University Publications*, původní název *LU : research*) a **Publikace Uppsalské univerzity** (*Publicationer från Uppsala universitet*)³⁰.

V uvedeném rozsahu této práce je zcela nemožné zanalyzovat všechny severské repozitáře. Institucionální repozitáře jsou teprve na začátku svého vývoje a jejich počet stále narůstá (jen švédských repozitářů bylo v registru *ROAR* v únoru 2008 zmíněno 35, navíc je třeba vzít v úvahu, že zdaleka ne všechny institucionální a oborové repozitáře jsou zaregistrovány v registru *ROAR* či adresáři *OpenDOAR*). Předkládaná analýza proto přináší spíše informativní výsledky než souhrnné poznatky o podrobném stavu institucionálních repozitářů ve všech severských zemích.

5.1 Dánské institucionální repozitáře

Dánská situace v oblasti rozvoje institucionálních repozitářů odráží celkový vývoj tohoto typu elektronických archivů ve světě. Dánské univerzity začaly budovat univerzitní repozitáře před několika lety v rámci různých státních projektů.

²⁷ Správci repozitářů až na výjimky projevili alespoň minimální zájem pomoci při přípravě této práce.

²⁸ Archivy jednotlivých zemí, z nichž byly vybrány výsledné analyzované příklady jsou uvedeny v úvodním obecném popisu stavu institucionálních repozitářů v každé severské zemi (viz příslušné kapitoly).

²⁹ *Teknillisen korkeakoulun (TKK) - Helsinská technická univerzita* je doslovný překlad anglického názvu *Helsinki University of technology*. V českém akademickém prostředí se pro vysoké školy tohoto typu používá spíše pojmenování technická univerzita.

³⁰ V uvedeném (abecedním dle názvu země) pořadí jsou seřazeny i jednotlivé analýzy repozitářů.

Institucionální repozitáře se začaly v Dánsku výrazněji rozvíjet v r. 2003 v souvislosti s novým plánem projektu *Dánské elektronické výzkumné knihovny*³¹, (*Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek, DEFF*, <http://www.deff.dk>), jehož se účastní dánské univerzity a výzkumná centra. Jeho cílem je vytvořit dánskou digitální knihovnu. Do projektu se kromě *Roskildské univerzity* (viz kap. 4.1.1.) zapojila také *Aarhuská univerzita* (*Aarhus universitet*, <http://www.au.dk>) a *Dánská technická univerzita* (*Danmarks tekniske universitet*, <http://www.dtu.dk>). Tyto tři univerzity se podílely na aplikaci různých druhů software. *Dánská technická univerzita* zvolila v rámci projektu *DEFF* použití software *Fedora* a *Aarhuská univerzita* vybrala švédský systém *DiVA*. Při závěrečném hodnocení však byla *Roskildská univerzita* jediná, která přinesla konkrétní a prakticky využitelné výsledky (za použití britského software *DSpace*).

Většina dánských univerzit (jenž se rozhodly vytvářet vlastní archiv prací) se k budování institucionálních repozitářů připojila v rámci projektu *PURE*. Projekt *PURE*³² zajišťuje společný software a podporu spolupracujícím univerzitám pro rozvoj elektronického publikování a zveřejňování univerzitních prací v digitálním prostředí online. Dánské univerzity se snaží v jeho rámci zveřejnit maximální množství prací. Autoři a univerzity jsou k tomuto kroku motivováni finanční podporou od dánské vlády (čím větší počet příspěvků v archivu, tím vyšší peněžní dotace od státu). V archivu projektu *PURE* se proto objevují veškeré záznamy, které dokumentují činnost univerzit (včetně novinových článků aj.). Další rozvoj běžícího projektu *PURE* se předpokládá v budoucnu. V důsledku vzniku mnoha nevědeckých (či populárně naučných) článků je publikační systém oddělen na výzkumnou a populárně naučnou část³³.

Tyto projekty podporované státem mají být v budoucnu dále rozšiřovány nejrozličnějším směrem (např. aplikace *OAI* ve všech repozitářích, zajištění plnotextového vyhledávání, vysoká kvalita bibliografických záznamů v archivech aj.) V dánských repozitářích však v současnosti převažuje použití software *Eprints* (různé vývojové verze) [*ROAR*, c2005].

³¹ Projekt *DEFF* byl započat za podpory tří dánských ministerstev (*Ministerstva kultury, Ministerstva pro vědu, technologie a inovace a Ministerstva školství*).

³² Software *PURE* spolupracuje s programem *Fedora*, který používá jako nástroj pro archivaci digitálních materiálů.

³³ Práce v rozhraní projektu *PURE* byla z důvodu heslovaného přístupu předvedena při soukromé konzultaci se správcem *Digitálního archivu Roskildské univerzity* dne 7.6.2007.

Největšími problémy při provozování repozitářů v Dánsku jsou paradoxně (navzdory rozvoji projektů *PURE* a *DEFF*) nedostatek finanční podpory od státu a nutnost zavedení povinnosti ukládat dokumenty do archivů³⁴.

Počet příspěvků v repozitáři *Organic Eprints Dánského výzkumného centra pro organické potraviny a zemědělství (Forskningscenter for Økologisk Jordbrug, <http://www.darcof.dk/>)* dosahuje více než 7 000. Nejedná se však o institucionální repozitář univerzitního typu (a z tohoto důvodu nebyl dále podrobněji analyzován). Ostatní univerzitní repozitáře archivují mnohem menší počet záznamů. Výjimkou v počtu záznamů (pohybuje se v řádu tisíců) jsou pouze *Digitální archiv Roskildské univerzity* a *Otevřený archiv@Kodaňské ekonomické školy (OpenArchive@CBS, Handelshøjskolen)*³⁵, http://uk.cbs.dk/forskning_viden/videnportal/fuldtekstarkiv/openarchive_cbs_s_gning).

5.1.1 Digitální archiv Roskildské univerzity

*Digitální archiv Roskildské univerzity (Roskilde University Digital Archive)*³⁶, RUDAR, <http://rudar.ruc.dk/>) je lokalizován na serveru

Roskildské univerzity v Dánsku (<http://www.ruc.dk/ruc>). Správu archivu má na starosti knihovna *Roskildské univerzity*. Archiv byl založen v r. 2004 za účelem sběru, zpřístupnění a archivace digitálních dokumentů, které pocházejí z výzkumu a výukových aktivit *Roskildské univerzity* [RUDAR, 2004]. Kopie dokumentů uložené v archivu jsou zároveň předkládány do *Královské knihovny v Kodani (Det Kongelige bibliotek, <http://www.kb.dk>)* jako součást dánského povinného elektronického výtisku. Dokumenty v archivu jsou téměř všechny přístupné v úplném textu, což je mezi analyzovanými repozitáři spíše výjimkou.

Archiv je multioborový a je zaměřen především na konferenční příspěvky, diplomové a disertační práce, nepublikované, ale i publikované materiály. V současné době nepracuje s preprinty vědeckých prací, ale do budoucna se počítá se zařazením tohoto typu materiálu.

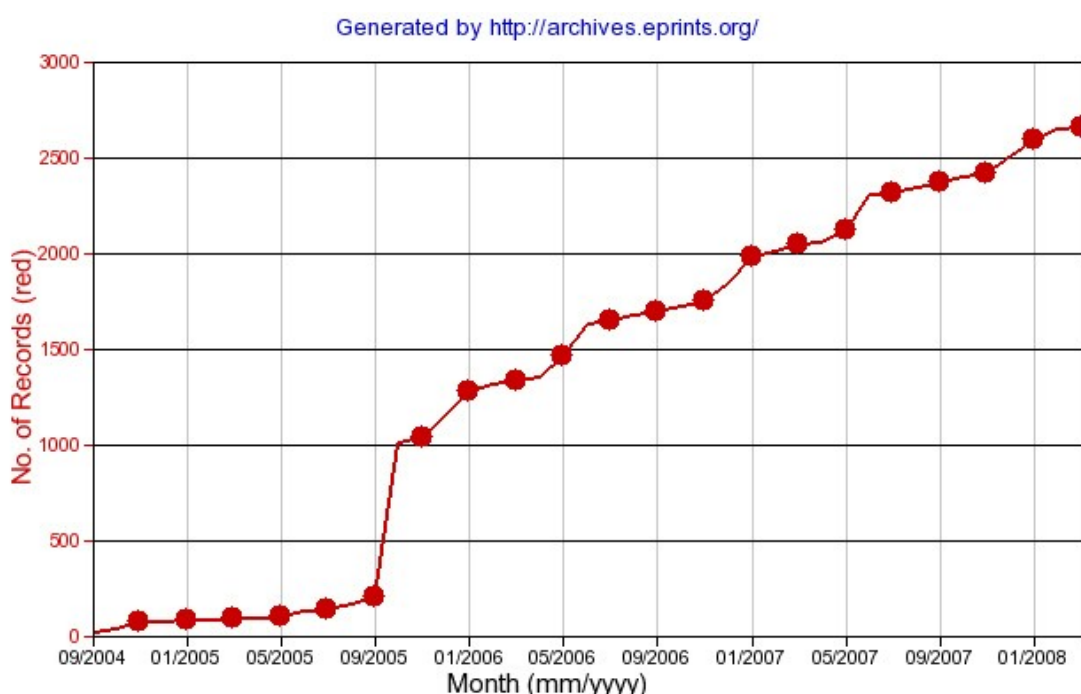
³⁴ V tomto případě se jedná zejména o studenty vysokých škol, kteří často z nejrůznějších důvodů příspěvky do archivu neukládají.

³⁵ CBS – zkratka anglického názvu školy – *Copenhagen Business School*.

³⁶ V závorce za českým překladem názvu repozitáře je uvedena cizojazyčná varianta názvu, která byla převzata z oficiálních stránek repozitáře. V některých případech je celý archiv v anglickém jazyce, a proto i název je uveden v angličtině.

Přístup k archivu není zcela zřetelný ze stránek univerzitní knihovny, která je zároveň pověřena i sídlem a správou repozitáře. Knihovna na svých stránkách zmiňuje přístup k projektu *Digitální knihovny Roskildské univerzity (RU's project digital library)*, která je ovšem přístupna pouze pod heslem uživatelům *Roskildské univerzity*. Pro vstup do *RUDARu* je třeba zvolit záložku *databases* a teprve po jejím rozkliknutí se v levém okraji objeví nabídka *RU's digital archive*, což je přímý link na hlavní stránku archivu. Pro neznalého uživatele je tento vstup poměrně komplikovaný, problém nepřesnosti je i v případě pojmenování archivu, kdy je na své hlavní stránce nazýván jako *Roskilde University Digital Archive (RUDAR)*, ale v odkazovacím menu knihovny je zvolen název *RU's digital archive*³⁷.

Graf č. 3 : Vývoj přírůstku záznamů dokumentů do *RUDARu*

Repozitář je provozován pod software *DSpace*, který byl vyvinut ve spolupráci *Massachusettského technologického institutu (MIT)* a komerční firmy *Hewlett-Packard (HP)* v r. 2002. Administrátoři archivu zvolili tento typ software, protože je v současné době široce rozšířen zejména v akademické sféře. Při zakládání repozitáře zvažovali autoři také použití software *Fedora*, který je více obecný a umožňuje bez problémů uchovávat data nejrozmanitějších formátů [NOVOTNÝ, 2006]. V provozu se však *DSpace* osvědčil zejména v téměř okamžité připravenosti k použití bez nutnosti větších zásahů od správců repozitáře [PEDERSEN, 2007].

³⁷ Ne zcela přesné pojmenování archivů je častým problémem institucionálních repozitářů.

RUDAR je zařazen do *Registru repozitářů s otevřeným přístupem ROAR* i *Adresáře otevřených archivů OpenDOAR*. Na serveru registru *ROAR* je k dispozici zde uvedený graf č. 3, jenž znázorňuje křivku nárůstu dokumentů, uložených v repozitáři již od září r. 2004.

Graf č. 3 zobrazuje průběh přidávání nových přírůstků do archivu. Vodorovná osa označuje datovou přímkou po jednotlivých měsících. Svislá osa značí počet záznamů. Data uvedená v grafu jsou serverem stahována automaticky pomocí *OAI-PMH*. Graf zobrazuje skutečný stav počtu dokumentů v archivu dle kontroly údaje (2531 dokumentů, číslo je ze začátku února 2008³⁸) na oficiálních stránkách repozitáře.

Archiv poskytuje volný přístup k metadatům a úplným textům dokumentů bez rozdílu pro všechny uživatele.

Vybrané otázky a problémy týkající se repozitáře byly konzultovány při osobní návštěvě knihovny *Roskildské univerzity* v červnu roku 2007.

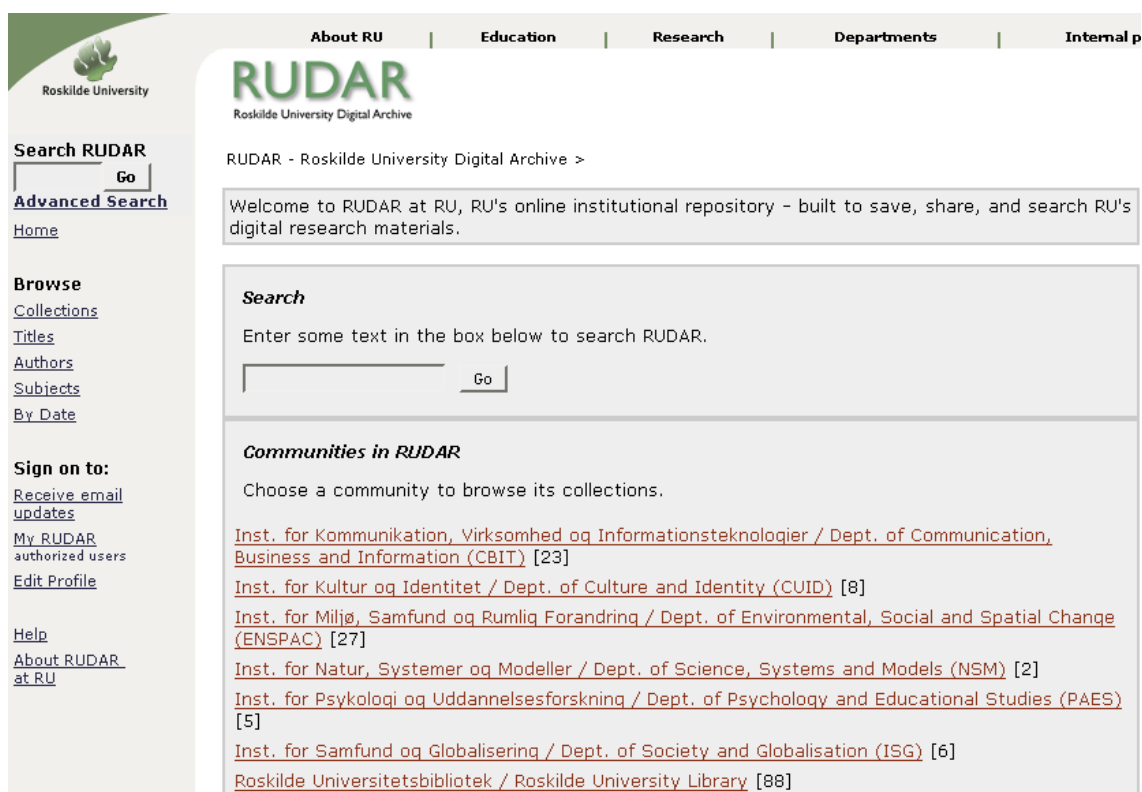
5.1.1.1 Domovská stránka archivu

Design stránek³⁹ repozitáře je shodný s úpravou stránek celé *Roskildské univerzity* a jednotlivé položky odráží použití software *DSpace*. Přehledné rozvržení nabízí uživatelům jednoduchý přístup do všech částí archivu již z první stránky. Horní nenápadná lišta (viz. obr. č. 1) informuje o možnosti propojení k ostatním částem webových stránek univerzity, jako je vzdělání, výzkum či fakulty na univerzitě a knihovna. Univerzitní část menu doplňují tři ikony pro hledání osob na univerzitě, mapa stránek a přístup k univerzitní e-mailové poště.

³⁸ Počet dokumentů začátkem června 2007 činil 2173, tj. lze částečně vypořadovat přírůstek dokumentů cca 45 dokumentů za měsíc.

³⁹ Vzhled stránek byl změněn po začátku r. 2007. Změna souvisí s vývojem organizace repozitáře a jeho postavením na univerzitě. Kromě vzhledu se změnil i obsah stránek. Původně roztržité použití dánského a anglického jazyka bylo sjednoceno a hlavním jazykem pro repozitář je nyní angličtina.

Obr. č. 1: Náhled úvodní stránky RUDARu

Levá boční navigační lišta nabízí typické rozhraní podobné pro archivy užívající software *DSpace*. Uživatel může rychle vstoupit do základního či rozšířeného hledání, případně zvolit prohlížení archivu podle jednotlivých položek. Poslední část menu nabízí možnost vstupu pro autorizované uživatele, nápovědu a stručnou charakteristiku repozitáře.

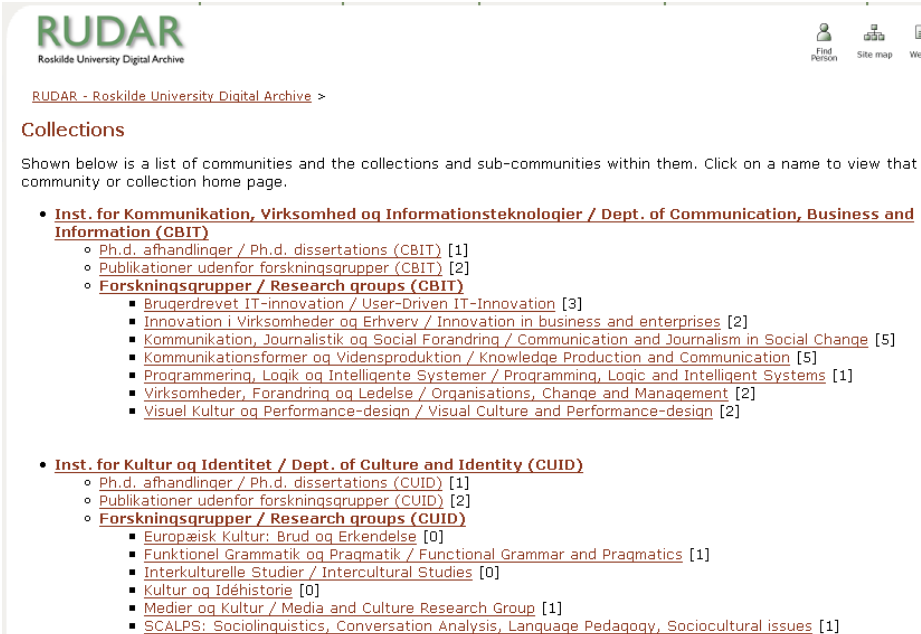
Střední část úvodní stránky zobrazuje přímý přístup k dotazovému vyhledávání a prohlížení archivu pomocí předem nadefinovaných komunit (v tomto případě částí univerzity). Pro lepší přehled o nových příspěvcích může uživatel využít RSS čtečky, kterou repozitář nabízí. Střední část je barevně oddělena od pravé strany, jež uživatele stručně informuje o zaměření archivu a o systému *ISI – Current Web Contents* indexujícího obsah repozitáře [RUDAR, 2004].

Rozhraní pro práci s archivem zachovává původní jazyk software *DSpace*, jímž je angličtina. Díla v repozitáři jsou v dánském i anglickém jazyce, což usnadňuje práci s archivem pro uživatele ze zahraničí a zároveň přirozeně zvyšuje počet uživatelů.

Registrovaným uživatelům⁴⁰ nabízí repozitář možnost přihlášení pro odběr informací o nových přírůstcích ve zvolené části archivu. Část „My RUDAR“ obsahuje informace o nastavení, které si uživatel může zvolit, a v budoucnu by měla sjednotit služby zaměřené na konkrétního uživatele (služba Alerts aj.)

Nápověda provází uživatele všemi částmi repozitáře. Po důkladnější analýze však bylo zjištěno, že je obecným návodem pro práci se software *DSpace*, která však příliš nezohledňuje konkrétní aplikaci *DSpace* v repozitáři *Roskildské univerzity*. Odlišnosti se projevují např. v popisu možností osobních nastavení pro uživatele – *DSpace* standardně nazývá tuto část „My DSpace“ kdežto *RUDAR* použil zkratku svého názvu „My RUDAR“ (*Roskilde University Digital Archive*). Další nesrovnalostí je možnost registrace jakéhokoli uživatele. *DSpace* nápověda uvádí velmi podrobný návod, jak se registrovat a stát přispěvatelem archivu s malou poznámkou o omezení některých autorizovaných částí pouze pro univerzitní uživatele. V praxi je však celá registrace přístupná pouze badatelům a studentům *Roskildské univerzity*.

Obr. č. 2: Ilustrační přehled komunit a sbírek RUDARu

The screenshot shows the RUDAR website interface. At the top, there is a navigation bar with the RUDAR logo and the text "Roskilde University Digital Archive". On the right side of the navigation bar, there are icons for "Find Person", "Site map", and "We". Below the navigation bar, the page title is "RUDAR - Roskilde University Digital Archive >". The main content area is titled "Collections" and contains the following text: "Shown below is a list of communities and the collections and sub-communities within them. Click on a name to view that community or collection home page." Below this text, there are two main categories of collections, each with a list of sub-collections and their respective counts in brackets:

- Inst. for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier / Dept. of Communication, Business and Information (CBIT)**
 - Ph.d. afhandlinger / Ph.d. dissertations (CBIT) [1]
 - Publikationer udenfor forskningsgrupper (CBIT) [2]
 - Forskningsgrupper / Research groups (CBIT)**
 - Brugerdrevet IT-innovation / User-Driven IT-Innovation [3]
 - Innovation i Virksomheder og Erhverv / Innovation in business and enterprises [2]
 - Kommunikation, Journalistik og Social Forandring / Communication and Journalism in Social Change [5]
 - Kommunikationsformer og Vidensproduktion / Knowledge Production and Communication [5]
 - Programmering, Logik og Intelligente Systemer / Programming, Logic and Intelligent Systems [1]
 - Virksomheder, Forandring og Ledelse / Organisations, Change and Management [2]
 - Visuel Kultur og Performance-design / Visual Culture and Performance-design [2]
- Inst. for Kultur og Identitet / Dept. of Culture and Identity (CUID)**
 - Ph.d. afhandlinger / Ph.d. dissertations (CUID) [1]
 - Publikationer udenfor forskningsgrupper (CUID) [2]
 - Forskningsgrupper / Research groups (CUID)**
 - Europæisk Kultur: Brud og Erkendelse [0]
 - Funktionel Grammatik og Pragmatik / Functional Grammar and Pragmatics [1]
 - Interkulturelle Studier / Intercultural Studies [0]
 - Kultur og Idéhistorie [0]
 - Medier og Kultur / Media and Culture Research Group [1]
 - SCALPS: Sociolinguistics, Conversation Analysis, Language Pedagogy, Sociocultural issues [1]

5.1.1.2 Organizace znalostí a možnosti jejich vyhledávání

Pořádání znalostí v *RUDARu* je z velké části ovlivněno použitým software. *DSpace* pracuje s vytvořením určitých složek, které umožňují potřebnou míru zanoření. Správa je organizována pomocí komunit (*Communities*), které mohou mít neomezený počet podkomunit (*Subcommunities*). Do podkomunit lze řadit jednotlivé sbírky (*Collections*),

⁴⁰ Registrovaným uživatelem se může stát pouze student, badatel či jiný pracovník *Roskildské univerzity*.

jejichž počet také není limitován. Toto rozvrstvení je velmi užitečné zejména v akademickém prostředí, kde se fakulty dělí na další ústavy a instituty (viz obr. č. 2). Komunity a sbírky mohou být přesným vyjádřením struktury fakult, kateder a ústavů na univerzitě a mohou tak umožnit uživatelům jednoduchou a přehlednou orientaci v uložených dokumentech.

Z úvodní strany je možný přímý vstup k dotazovému vyhledávání (*Search*) i prohlížení (*Browse*). Položka „*Search*“ je na domovské stránce uvedena duplicitně. *DSPACE* software pro vyhledávání používá vyhledávač *Jakarta Lucene*.

5.1.1.2.1 Dotazové vyhledávání

Základní dotazové vyhledávání (*Search*) je přístupné z první strany, na které se nachází dotazovací pole. Po zadání dotazu je možné upřesnit dotaz podle částí univerzity (či zvolit celou univerzitu). Jména fakult, institutů a oddělení jsou uvedena dvojjazyčně s prvním jazykem dánským.

V základním vyhledávání jsou prohledávány nejen názvy příspěvků, ale také ostatní pole záznamů jako jsou autor, název díla, abstrakt (je-li dostupný) a jména jednotlivých částí univerzity, např. při zadání slova „*information*“ se ve výsledku objeví možnost zobrazit záznamy z *Institutu komunikace, obchodu a informací (Inst. for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier / Dept. of Communication, Business and Information)*.

Návod pro vyhledávání uvádí možnost prohledávání úplných textů dokumentů v případě, že je tato funkce uživateli dostupná (pro nastavení je možno kontaktovat administrátora software na *Roskildské univerzitě*).

Vyhledávač repozitáře pracuje se slovníkem stop slov (např. *and, are, but* aj.), s vyhledáváním odvozenin od kořene slova (v případě angličtiny i dánštiny nejde o časování či skloňování, ale např. o množné číslo, minulý čas sloves atd.). Vyhledávání frází je umožněno použitím uvozovek. Pro rešerši je možné použít závorky a booleovské vyhledávání. Upřesnění dotazu lze zadat i pomocí znamének „+“ a „-“, (může být nahrazeno booleovským operátorem NOT), které ovlivní výskyt slov ve vyhledaných záznamech.

Pokročilé vyhledávání je rovněž přístupné z domovské strany archivu. K dispozici jsou tři vyhledávací pole, která lze propojit pomocí booleovských operátorů (AND,

NOT, OR – musí být použita velká písmena). Vyhledávání lze omezit na klíčová slova, autora, název, předmět, abstrakt, řadu, sponzora, identifikátor a jazyk. Zejména poslední položka usnadňuje prohledávání archivu pro zahraniční uživatele. Součástí pokročilého vyhledávání je i omezení pouze na určité části fakulty (částečným nedostatkem je nemožnost kombinovat více oddělení najednou).

Chybí také možnost omezit rešerši pouze na určité časové období. Tento nedostatek si v závěru práce může vynutit pracné ruční třídění podle roku publikování (resp. umístění do archivu). Vyhledané záznamy nelze řadit sestupně či vzestupně podle data ani jiných kritérií. Při letmém pohledu na výslednou rešerši se může zdát, že záznamy jsou seřazeny bez viditelného pořádku.

Při používání dánských názvů či slov je nutné použít přesný zápis v dánštině, např. při použití slova træning (česky trénink, sportování) je nutné dodržet zápis dvojpísmene „æ“ v této podobě a nikoli v podobě „ae“, která může v některých případech způsobit vyhledání jiných výsledků. Podobné je použití i dalších speciálních hlásek „ø“ a „å“. Tato zdánlivá maličkost může působit potíže v případě práce s klávesnicí, která není přizpůsobena dánské abecedě.

5.1.1.2.2 Prohlížení

Rozhraní pro prohlížení (*Browse*) nabízí klasický model prohledávání pomocí názvu, autora, předmětu v abecedním pořadí. Rešerše podle data příspěvku umožňují prohlížení repozitáře nejen podle roku, ale také dle měsíců v daném roce. Tato možnost by mohla být uvítána zejména v následujících letech, kdy se předpokládá trvalý nárůst počtu dokumentů v archivu. Rozlišení po měsících nabídne uživateli jemnou a přesnou statistiku přibývání dokumentů. Může být také užitečné v případě možnosti kombinace s klasickým vyhledáváním a propojení více selekčních polí pomocí logických operátorů.

DSpace pochopitelně umožňuje prohledávání archivu pomocí definovaných komunit, subkomunit a jednotlivých sbírek.

Nejstarší záznam v archivu je z r. 1977. Toto datum se bude průběžně měnit, protože starší záznamy jsou do archivu stále přidávány.

5.1.1.3 Archivace dokumentů v RUDARu

Jak již bylo zmíněno, ukládání je podmíněno příslušností k univerzitě. V praxi je archivace rozdělena do dvou odlišných systémů pro studenty a pro badatele (včetně

ostatních pracovníků univerzity jako jsou např. informační pracovníci). Nápověda obsahuje podrobný návod pro autory, jak uložit svou práci do repozitáře. Systém je v tomto směru velmi propracovaný a umožňuje odlišit i drobné detaily při vyplňování informací o dokumentu. Omezení registrace pro uživatele posiluje původní myšlenku institucionálních repozitářů, kdy má archiv reprezentovat badatelskou či akademickou činnost pouze konkrétní instituce [PEDERSEN, 2007].

5.1.1.3.1 Nahrání dokumentů – rozhraní pro studenty

Vstup k rozhraní je umožněn odkazem přímo z hlavní stránky archivu („My RUDAR“) či z menu na stránkách univerzitní knihovny.

Pomocný obrázek při nahrávání dokumentu autorovi sděluje, v kterém ze sedmi kroků se právě nachází.

Na počátku autor zvolí komunitu a konkrétní sbírku, do níž chce svůj dokument přidat. Uživatelské (autorské) účty umožňují správné zařazení do komunit a sbírek, protože autor má právo vkládat dokumenty pouze pod hlavičkou své komunity či sbírky (a žádné jiné). Pokud chce svůj dokument publikovat v jiné kolekci než v té, která mu je nabídnuta systémem, musí kontaktovat administrátora archivu a zdůvodnit, proč si přeje dokument zařadit do jiné sbírky.

Autor následně prochází povinným polem „Název titulu“. Dokument může mít více než pouze jeden název (např. může být v jiném jazyce), může obsahovat více souborů (zvláště vložená obrazová či multimediální prezentace atd.). Nápověda splňuje požadavky i ohledně navedení přispěvatele při zapsání jména instituce, která je autorem (v případě, že autorství náleží celé instituci). Příspěvek musí obsahovat údaje o datu publikování a vydavateli (jestliže byl dokument publikován v nějakém komerčním časopise či jiném archivu aj.), názvu kapitol (pro knihu) a další údaje pro přesné jmenné zpracování dokumentu (zprávy z výzkumu mají přiděleno své číslo, je uveden jazyk dokumentu, jeho typ a mezinárodní identifikátor aj.).

Věcné zpracování zahrnuje přidání klíčových slov, abstraktu, popisu dané jednotky (autorské komentáře aj.) a možnost uvedení sponzora, existuje-li. Klíčová slova mohou být uvedena v dánštině či angličtině (závisí na autorovi), přičemž jsou často uvedena obojí. Celá nápověda k práci se systémem *DSpace* je v angličtině, tj. předpokládá se, že většina autorů dobře ovládá anglický jazyk.⁴¹

⁴¹ Rešerše v archivu tak mohou lehce provádět i zahraniční uživatelé.

Vyplňování všech údajů není povinné, některé záznamy obsahují téměř žádný nebo žádný věcný popis (abstrakt a klíčová slova). Jedná se zejména o starší záznamy. Kvalita jednotlivých popisů se liší v závislosti na autorovi. Z výsledků analýzy vyplývá, že metadata o dokumentech sice procházejí kontrolou editora, ale v mnohých případech jsou nedostatečná. Někteří autoři naopak věnují tvorbě metadat dostatek času a vytvoří kvalitní popis dokumentu (např. i v případě příspěvku v dánštině jsou zahrnuty anglická klíčová slova). Na kvalitu metadat má vliv i „dobrovolnost“ odevzdávání příspěvků do archivu. Nikdo autory k tomuto kroku nenutí a editoři se zaměřují především na plagiátorství příspěvků.⁴²

Nápověda uživatele dále provede samotným nahráním dokumentu pomocí podrobné obrazované dokumentace. Editoři archivu doporučují dokumenty ukládat ve formátu PDF, ale tato podmínka nemusí být striktně dodržena (přijímá se také formát HTML a DOC). Posledním bodem je vyplnění licence, kdy student stvrzuje své autorství k danému dokumentu.

Archiv u každého díla obsahuje poznámku o autorských právech. Je zmíněn autor práce (tj. vlastník copyrightu) a možnosti, které se týkají užití dokumentu. Uživatel může dílo volně stahovat, šířit a zobrazovat, ovšem nesmí popřít autorství či užit dílo pro komerční účely. Není povoleno dílo použít bez citace autora či jej dokonce vydávat za vlastní.

Každému archivovanému dokumentu je přiděleno trvalé URL (PURL⁴³), které je trvalým identifikátorem pro jednoznačnou a dlouhodobou identifikaci příspěvku nejen v archivu, ale celém Internetu. PURL je registrováno v systému *Handle*⁴⁴, jenž pracuje s trvalými identifikátory pro digitální objekty a další zdroje na Internetu.

5.1.1.3.2 Auto-archivace pro badatele a ostatní pracovníky univerzity

Badatelé a ostatní pracovníci přistupují k nahrávání svých dokumentů přes rozhraní projektu *PURE*.

⁴² V historii archivu došlo pouze k několika málo případům, kdy bylo odhaleno plagiátorství příspěvku.

⁴³ PURL poskytuje nepřímou adresaci URL a odstraňuje tak problém s neplatnými URL [BARTOŠEK, 2004].

⁴⁴ *Handle system* je spravován *Společností pro národní výzkumné iniciativy (Corporation for National Research Initiatives – CNRI)*

Samotný postup pro nahrání příspěvků do archivu je téměř totožný s výše popsaným postupem pro studenty. Rozhraní projektu *PURE* nabízí přístup v dánštině, švédštině či angličtině (vzhled a nastavení stránek je poněkud nešikovné – trvá delší dobu, než se uživatel zorientuje). Archivované dokumenty procházejí stejnou editorskou kontrolou jako v případě studentských prací. Proces vyplnění licence je totožný.

Dokumenty z projektu *PURE* jsou přístupné v *RUDARu* okamžitě po kontrole editory. Oba systémy jsou propojeny, ale běžnému uživateli stačí pro práci s dokumenty *Roskildské univerzity* pouze samotný repozitář, který je hlavním výstupem pro práce vzniklé na půdě *Roskildské univerzity*.

5.1.1.4 Hodnocení archivu

RUDAR poskytuje dostatečné zázemí pro ukládání a dlouhodobou archivaci příspěvků. Používaný software *DSpace* umožňuje pomocí vhodného a sofistikovaného rozhraní ukládání dokumentů a následné rešerše v repozitáři. Nedostatkem je nepřizpůsobení obecné (ač velmi podrobné a dobře členěné) nápovědy software *DSpace* konkrétním podmínkám tohoto dánského repozitáře. Menu nápovědy obsahuje části, jež jsou mírně pozměněny či v aplikaci software v *RUDARu* zcela chybí. Nápověda pro uživatele je pouze v angličtině, což potvrzuje hypotézu o špatném přizpůsobení archivu konkrétní lokální situaci, (správci archivu vycházejí z myšlenky všeobecně velmi dobré znalosti anglického jazyka v Dánsku a určitou vyšší cizojazyčnou gramotností uživatelů, kteří pocházejí především z akademické a výzkumné sféry).

Repozitář má mírné nedostatky v kontrole archivovaných dokumentů a zejména jejich metadat, která nejsou u každého příspěvku. Tento fakt na jednu stranu vede k velmi jednoduchému procesu při nahrávání dokumentů do archivu, ale na druhou stranu ztěžuje podmínky uživatelům při vyhledávání a používání především klíčových slov.

Vyhledávání a prohlížení archivu reprezentuje propracované rozhraní software *DSpace*. Zahraničním uživatelům archiv vychází vstříc používáním dvojjazyčného textu v popisu a pojmenování stránek.

Archiv nemá striktně definované speciální podmínky pro stahování metadat a úplných textů dokumentů [*OpenDOAR*, c2006].

Celkově má archiv dobrou úroveň, ale projevuje se na něm to, že byl založen teprve před 3 lety (2004) a má tedy určité menší nedostatky.

5.2 Finské institucionální repozitáře

Jak již bylo výše zmíněno, Finsko navzdory své jazykové a částečně i vývojové odlišnosti náleží mezi severské země.

Finské institucionální repozitáře se v celkovém počtu nacházejí za švédskými a dánskými archivy. Nevýhoda poněkud komplikovaného jazyka je téměř ve všech případech vyvážena paralelním použitím angličtiny. Administrátoři archivů rovnoměrně volili různý typ software při zřizování repozitářů, mírně však převládá použití software *DSpace* [ROAR, c2005].

Institucionální repozitáře se ve Finsku začaly budovat teprve nedávno z důvodu zvýšení citovanosti a viditelnosti děl, která vznikají. Vznik nových repozitářů podnítl i fakt, že o jejich obsah se začali zajímat představitelé firem a univerzit (ti, kteří v daných institucích tvoří hlavní rozhodnutí ohledně výzkumu aj.). Jádrem zájmu finských institucionálních repozitářů leží především ve výzkumných zprávách a disertačních pracích. Pouze jeden repozitář je zaměřen také na výzkumné články z recenzovaných časopisů. Některé univerzity⁴⁵ (např. *Helsinská univerzita*) mají více než jeden repozitář.

V r. 2006 se začal realizovat projekt Ministerstva školství zaměřený na vznik institucionálních repozitářů na univerzitách. Očekává se, že v případě pokračování projektu příští rok se do budování elektronických archivů zapojí většina finských univerzit. Hlavním současným nedostatkem při budování repozitářů je chybějící technické zázemí a málo kvalifikovaných technických pracovníků pro jejich správu [ERIKSSON, 2004].

Národní knihovna Finska (*National Library of Finland*, <http://www.nationallibrary.fi/>) má velmi silnou centrální roli. Mezi odborníky ve Finsku tak vzniká určité dilema, zda vybudovat jeden národní repozitář s právem povinného „výtisku“ či se zaměřit na menší repozitáře v jednotlivých institucích a univerzitách. Předpokládaný vývoj počítá se zřízením národního repozitáře a současně lokálních menších archivů v případě velkých univerzit. Menší univerzity a instituty by své práce ukládaly do archivu Národní knihovny.

⁴⁵ Ve Finsku je přibližně 20 univerzit, z nichž pouze 6 až 7 má alespoň jeden institucionální repozitář.

Správci repozitářů si obecně stěžují na chybějící povinnost ukládat dokumenty do archivů, což se projevuje zejména ve vědeckovýzkumné sféře. Z hlediska mezinárodní spolupráce by odborníci ocenili zejména pomoc v oblasti praktických zkušeností z vedení institucionálních repozitářů a doporučení vztahující se k použitým standardům.

Mezi největší finské repozitáře dle počtu příspěvků patří archiv *Elektronické publikace Univerzity v Oulu* (*Oulun yliopiston julkaisemia elektronisia julkaisuja*, <http://www.kirjasto oulu.fi/julkaisutoiminta/elektroniset/>) s téměř 1 000 záznamů, *DViikki : otevřený výzkumný archiv* (*DViikki - Viikin kampuksen avoin julkaisuarkisto*, <http://www.tiedekirjasto.helsinki.fi/dspace/>), který je provozován na *Helsinské univerzitě* a jehož počet záznamů archiv *Elektronické publikace* mírně předstihuje. Pro podrobnější analýzu však byl z praktických důvodů⁴⁶ vybrán další z významných archivů *Elektronické akademické disertace TKK* [ROAR, c2005; OpenDOAR, c2006].

5.2.1 Elektronické akademické disertace TKK (Teknillisen korkeakoulun elektroniset väitöskirjat)

Finský repozitář *Elektronické akademické disertace TKK* (*TKK electronic academic dissertations*, <http://lib.tkk.fi/Diss>) je zaměřený na zpřístupnění a dlouhodobou archivaci disertačních prací *Helsinské technické univerzity* (*Teknillinen korkeakoulu Kirjasto, TKK*, <http://www.tkk.fi/en/>). Archiv se nachází na serveru knihovny *Helsinské technické univerzity* a je spravován pracovníky knihovny. Přístup do archivu je odkazován na stránkách knihovny, jejíž správa se na organizaci repozitáře projevuje velkou měrou.

Podobně jako v případě jiných institucionálních repozitářů dochází i zde k jistému zmatení uživatelů z hlediska nepřesnosti názvu. Název na domovské stránce (jenž je považován za „hlavní“) zní *TKK electronic academic dissertations*. V hlavičce stránky můžeme nalézt variantu *TKK electronic dissertations*. Vyhledávací formulář na serveru univerzitní knihovny uživatele seznamuje s poznámkou, že rozhraní pracuje s daty v *TKK institucionálním repozitáři* (*TKK Institutional Repository*). V adresáři *OpenDOAR* je repozitář uveden pod názvem *Helsinki University of Technology*

⁴⁶ Výběr jednotlivých repozitářů pro analýzu byl přizpůsoben i z hlediska různorodosti software, proto např. archiv *DViikki : otevřený výzkumný archiv Helsinské univerzity* nebyl do analýzy zařazen, protože používá software *DSpace* stejně jako *Roskildská univerzita* v Dánsku.

Document Server. Nejasnost názvů je poměrně častým nešvarem u elektronických online dokumentů a serverů.

Archiv je zaměřen na přírodní vědy a techniku. Patří sem technika a technologie, fyzika a astronomie, matematika a statistika, chemie a chemická technologie, ale také ekologie a životní prostředí (poslední dva zmíněné obory se v českém prostředí vyučují spíše na geografických a humanitních fakultách).

Ukládání disertačních prací do univerzitního archivu dosud není povinné. Množství prací uložených v repozitáři však přesto dosahuje téměř 99 %. V archivu je nyní uloženo přibližně 796⁴⁷ disertačních prací s ročním přírůstkem asi 120 jednotek⁴⁸. Správci archivu uvádějí, že do budoucna se nepočítá s archivací diplomových prací a dalších publikací nedisertačního typu vznikajících na *Helsinské technické univerzitě*. Ve skutečnosti je malý počet diplomových a ostatních prací z univerzity již nyní v archivu uložen. Disertační práce jsou k dispozici obvykle už 10 dní před obhajobou (zavedená praxe se však může měnit v závislosti na jednotlivých fakultách) [TKK, 2008].

Na rozdíl od dánského *Digitálního archivu Roskildské univerzity*, v němž je aplikováno použití známého a rozšířeného software, v archivu prací z *Helsinské technické univerzity* není specifikováno použití nějakého speciálního software pro tvorbu repozitářů. Repozitář pracuje s prostým použitím jazyka HTML (vyhledávací formulář není přímou součástí systému). Archiv se však připojil k iniciativě OAI a aplikaci protokolu OAI-PMH.

Legislativní politika repozitáře umožňuje volné stahování a kopírování dokumentů s nutností je citovat v případě použití. Správci archivu pomocí *FAQ (Frequently Asked Questions – Často pokládané otázky)* autory seznamují s principem budování repozitáře a jejich právy. Autor může svou práci publikovat nejen v archivu *Helsinské technické univerzity*, ale kdekoliv jinde (např. na osobní webové stránce či webové stránce své laboratoře). Problémy vznikají v případě postoupení autorských práv třetí straně. Autor při odevzdání práce do archivu vyplní tištěný souhlas s publikováním své práce v archivu *Elektronické akademické disertace TKK*. Administrativu má na starosti

⁴⁷ Údaj z adresáře *OpenDOAR* (naposledy aktualizován v červenci 2007).

⁴⁸ Graf znázorňující přírůstek do archivu v časové přímce u tohoto archivu chybí z toho důvodu, že repozitář není registrován v *Registru otevřených archivů ROAR*, z kterého jsou tyto grafy přejaty u ostatních repozitářů.

knihovna *Helsinské technické univerzity*, jejíž kontaktní informace jsou na stránkách uvedeny.

Metadata jednotlivých příspěvků jsou přístupna všem, ale úplné texty dokumentů jsou chráněny proti sběru pomocí harvesterů (výjimkou jsou roboti, kteří prohledávají text z důvodu následného plnotextového vyhledávání – např. roboti internetových vyhledávačů aj.).

Z hlavních internetových stránek univerzity je poněkud složitý přístup do samotného repozitáře. Správcem archivu je hlavní knihovna univerzity, na kterou odkazuje v pravé nabídkové liště úvodní stránky archivu odkaz *Main Library*. Hlavní stránka knihovny je přehledně rozčleněna na dvě části, z nichž levá lišta poskytuje přehled svých nejdůležitějších částí. Pro vstup do archivu je nutné zvolit link „*Tenntu*“, který uživatele přesměruje k databázím sdruženým pod tímto projektem. Mezi nimi chybí přímý odkaz do analyzovaného repozitáře – přístup je možný pouze po prostudování textů o jednotlivých databázích, kde u databáze *TKK Publications Register* je zmínka o *TKK electronic publications*. Po rozkliknutí této nabídky se uživatel dostane do chronologicky řazeného seznamu publikací univerzity. Teprve ve střední části stránky je konečně možné najít přímý odkaz (*Electronic academic dissertations*) do archivu.

5.2.1.1 Rozhraní repozitáře a struktura stránek

Úvodní stránka archivu je velmi jednoduše strukturována (viz. obr. č. 3). Horní lišta odkazuje na stránky knihovny a do vyhledávacího rozhraní (*Search*)⁴⁹ katalogu knihovny, které je okleštěno pouze pro rešerše v repozitáři.

Webová prezentace archivu je z velké části dvojjazyčná⁵⁰, ale v některých místech není zcela jasné, zda je konkrétní část dostupná jen ve finštině či také v angličtině. Bližšímu porozumění brání uživatelům ze zahraničí jazyková bariéra, protože finský jazyk se na rozdíl od dánského, norského a švédského jazyka nepodobá ani anglickému ani německému jazyku.

Hlavní část domovské stránky repozitáře zobrazuje nové přírůstky v archivu spolu s předpokládaným datem obhajoby jednotlivých disertačních prací⁵¹. Všechny práce

⁴⁹ Odkaz *Search* vede do anglického vyhledávacího rozhraní, odkaz *Haku* uživatele přesměruje do finské jazykové verze.

⁵⁰ Stránky *Helsinské technické univerzity* jsou dostupné ve finštině, angličtině a švédštině.

⁵¹ Data obhajob jsou aktualizována zpětně, a proto se zde zobrazují i již proběhlé obhajoby (např. v březnu 2008 bylo možné na první stránce najít odkazy k obhajobám ze začátku února 2008).

jsou v chronologickém sledu řazeny na pravé straně domovské stránky. Přístup k úplnému textu dokumentu vede přes konkrétní rok, v němž byla práce obhájena a uložena do archivu. Disertační práce jsou do archivu pravidelně ukládány od r. 2000; retrospektivně jsou přidávány i starší práce. Zajímavý je rok obhájení nejstarší disertační práce - byla obhájena v r. 1911. Následuje několik málo případů elektronických verzí prací z let 1970-2000. Vzhledem k malému počtu záznamů v těchto letech se lze domnívat, že zveřejněné exempláře jsou určitým způsobem důležité či výjimečné natolik, že si zasloužily přednostní zpracování a digitalizaci.

Obr. č. 3: Náhled domovské stránky repozitáře *Elektronické akademické disertace TKK*

Kirjasto · Library | Elektroniset opinnäytteet · Electronic dissertations | Haku · Search Ohjeita · Instructions

 Teknillisen korkeakoulun elektroniset väitöskirjat
TKK electronic academic dissertations

Elektroniset väitöskirjat vuosittain
Electronic dissertations by year

- [2008](#)
- [2007](#)
- [2006](#)
- [2005](#)
- [2004](#)
- [2003](#)
- [2002](#)
- [2001](#)
- [2000](#)

Ajankohtaisia väitöksiä
Current defences

- Olli Himanen (1.2.2008):
[Characterization of Transport Phenomena in Small Polymer Electrolyte Membrane Fuel Cells](#)
- Sami Karjalainen (15.2.2008):
[The Characteristics of Usable Room Temperature Control](#)
- Olli Pakarinen (15.2.2008):
[Scanning Force Microscopy Simulations of Nanoparticles](#)

Magisterské diplomové práce jsou uvedeny v závěru domovské stránky. Není jich mnoho a jejich retrospektiva není zastoupena hluboko do minulosti (nejstarší diplomová práce v repozitáři pochází z r. 2002).

Ze stránky vymizel původní odkaz *Help in english* (Nápověda v angličtině), který odkazoval do dalších stránek archivu. Nyní je nahrazen příhodnějším názvem *Instructions* (Instrukce). Ty jsou věnovány především autorům, kteří publikují v repozitáři své disertační práce. V části *FAQ* jsou zodpovězeny mnohé otázky, které si mohou autoři pokládat. Z vybraných dotazů vyplývá, že autor se nepodílí na věcném popisu své disertační práce. Vyplňuje pouze jmennou část s údaji o sobě a své práci.

Práce archivu *Elektronické akademické disertace TKK* a knihovny *Helsinské technické univerzity* je úzce spojena se samotným vypracováním disertační práce. Na

stránkách repozitáře můžeme nalézt návod k pracovnímu postupu při tvorbě práce a zmínku o procesu, kterým celá práce při psaní prochází.

5.2.1.2 Ukládání disertačních prací do repozitáře

Nápověda v angličtině seznamuje uživatele s obecným postupem, jak publikovat svoji disertační práci. Zohledňuje dobrovolné vkládání prací do repozitáře. Disertační práce lze elektronicky zveřejnit v repozitáři *Elektronické akademické disertace TKK elektronické akademické disertace* nebo v archivu projektu *Edice disertací TKK (TKK Dissertations series)*⁵². První možnost se doporučuje zejména v případě, kdy je disertační práce uveřejněna mimo univerzitu, ale její autor souhlasí s jejím uchováním v archivu univerzity. Práce jsou vyžadovány a zpřístupněny pouze ve formátu PDF.

Samotné publikování práce v repozitáři vyžaduje vyplnění formuláře, který tvoří úvodní stranu disertační práce. Autor zde vyplní název, titul práce a údaje o oddělení či laboratoři, kde práce vznikala. Další údaje se týkají data a místa obhajoby práce a v případě publikování také názvu nakladatelství a roku vydání. Doplnkově je možno uvést kontaktní údaje autora.

Každé disertační práci, jež obsahuje číslo ISBN, je přiděleno unikátní URL, které obsahuje rok publikování a ISBN [TKK, 2008]. Toto URL činí práci jednoznačně identifikovatelnou již pomocí adresy webové stránky v archivu.

5.2.1.3 Prohlížení a vyhledávání v repozitáři Helsinské technické univerzity

Link k vyhledávacímu rozhraní vede přes hlavní stránku – položku „Search“, klasické prohlížení je možné přímo z hlavní stránky chronologicky dle jednotlivých let.

Samotné rozhraní pro dotazové vyhledávání prošlo během roku 2007 několika změnami a původně samostatný formulář pro vyhledávání byl integrován do internetových stránek knihovny jako součást databází budovaných na univerzitě. Organizace elektronických dokumentů univerzity není příliš propracovaná a uživatel mimo univerzitu se v jejich seznamu může jen velice těžko orientovat.

Samotný repozitář je součástí projektu *Tenttu*, který zastřešuje vyhledávací systémy pro jednotlivé databáze vznikající na univerzitě.

⁵² Projekt *Edice disertací TKK* vznikl v r. 2005 jako iniciativa *Disertačního výboru (Dissertations Committee)* ve snaze zjednodušit uveřejnění a přístup k pracím. V tomto případě však dochází spíše ke zmatení, protože disertační práce může být publikována jak v *Edici disertací TKK* tak v institucionálním repozitáři *Elektronických akademických disertací TKK*.

5.2.1.3.1 Dotazové vyhledávání

Jednoduché i pokročilé vyhledávání je integrováno do jednoho přehledného formuláře (pod názvem *TKK Institutional Repository*). Rešeršní formulář (viz. obr. č. 4) začíná univerzálním polem pro volné vyhledávání bez omezení kategorií (*Free text search*). Zde může uživatel vyhledávat i pomocí příkazů a booleovských operátorů (např. neural work* and py=1996) [Helsinki Technology University – Search Form, 2008].

Obr. č. 4: Vyhledávání v systému *Elektronické akademické disertace TKK*

TKK Institutional Repository

Free text search:

Author:

Title:

Subject:

UDC:

Department:

Laboratory:

Publication year:

Year of defence/approval (ETDs):

Language:

ISBN:

TKK dissertation TKK licentiate thesis TKK master's thesis This year (theses & dissertations)

Report Article Conference Image

Relation between fields: AND OR

Action: Search Display terms

Sort records by:

Truncation character is *

Order: last name, first name

Uživatel dále může rešerši omezit dle jména autora (je uvedeno i pořadí příjmení, jméno), názvu práce či předmětu (výběr jedné z předem definovaných oblastí). Jednotlivé příspěvky je možno prohledávat i podle Mezinárodního desetinného třídění (UDC) a jednotlivých částí univerzity zabývajících se konkrétní oblastí výzkumu. Rešerše lze omezit chronologicky a to nejen dle roku vložení do archivu, ale také dle roku (lze zadat i rozpětí let pomocí pomlčky, použít lze i formát <2000 a >2000 pro nastavení času), kdy byla daná disertační práce obhájena. Samozřejmostí je volba jazyka a také ISBN.

Vyhledávání lze také pomocí zaškrťovací nabídky omezit jen na určité typy dokumentů v archivu (disertační práce, diplomové práce, zprávy, články aj.). Mezi jednotlivými poli lze nastavit operátor AND či OR.

Výsledky vyhledávání lze seřadit podle autora, názvu práce, předmětu a roku publikování či roku obhajoby (v obou případech vzestupně i sestupně) dokumentu.

Součástí dotazového vyhledávání je i nápověda (*Brief guide*), která stručně a velmi přehledně sumarizuje pravidla pro úspěšné vyhledávání v repozitáři.

Výsledky rešerše se zobrazují dle názvu s možností rozkliknutí a náhledu do každého z nich. Systém umožňuje i hromadné otevření všech záznamů ve zkrácené podobě (pomocí nabídky *Show all records in format: Default*), což uživateli zjednodušuje práci. (Součástí zkráceného záznamů je jméno autora, název práce, rok a místo odevzdání, počet stran, edice – tj. příslušnost k dané katedře či institutu, čísla ISBN, ISSN, MDT (jsou-li dostupná), klíčová slova a odkaz k abstraktu a úplnému textu dokumentu). Úplný záznam dokumentu (*Long*) obsahuje v textové verzi všechny údaje dostupné k záznamu. (Zde se objevuje i dvojjazyčný abstrakt, URN, jméno vedoucího práce a oponenta práce a mnohé další údaje).

Vyhledávání v archivu i zobrazování výsledků je na velmi pokročilé úrovni v mnohém připomíná placené databáze, které uživateli pro rešerše nabízejí nejrůznější možnosti.

5.2.1.3.2 Prohlížení

Přímý vstup k prohlížení záznamů vede přes hlavní stránku archivu. K dispozici je pouze chronologické členění dle jednotlivých roků publikování (resp. uložení) prací v archivu. Pro rychlý přehled o uložených příspěvcích je však plně dostačující.

Dokumenty však lze prohlížet i pomocí vyhledávacího rozhraní, na které vede odkaz *Search* z hlavní stránky archivu. V tomto směru se kryje klasické dotazové vyhledávání a prohlížení.

Lze si tak např. vybrat pouze veškeré dokumenty z oblasti práva, které byly na univerzitě publikovány.

5.2.1.4 Zhodnocení analýzy archivu *Elektronické akademické disertace TKK*

Finský archiv se ve velké míře liší od ostatních repozitářů analyzovaných v této práci, protože během roku 2007 prodělal několik změn, které jej z malého repozitáře bez vlastního vyhledávacího rozhraní, posunuly k archivu s jedním z nejpropracovanějších rešeršních formulářů.

Vyhledávací systém byl zpočátku suplován integrací repozitářů do společného OPACu knihovny *Helsinské technické univerzity*, ale toto rozhraní nemohlo plně nahradit sofistikované vyhledávání jaké můžeme vidět např. u software *DSpace* či *Eprints*.

Samotné dotazové vyhledávání je na vysoké úrovni a nabízí i možnost rešerší pomocí příkazů a booleovských operátorů. Klasické vyhledávání je doplněno několika dalšími rozšiřujícími poli pro přesnější zacílení rešerše (např. možnost použití MDT aj.).

Prohlížení archivu (umístěné na jeho domovské stránce) umožňuje dělení podle jednotlivých let, kdy byly práce publikovány a toto rozhraní je vhodné zejména pro ty uživatele, kteří se chtějí seznámit s disertačními pracemi univerzity a nehledají konkrétní záznamy týkající se určitého tématu.

Správci archivu mohou uživatele mást nepřesností názvu, jenž se vyskytuje na stránkách archivu. Sjednocení titulu archivu a jeho jednoznačná identifikace na stránkách knihovny a domovské stránce *Helsinské technické univerzity* by přispělo k lepší orientaci uživatele.

Otázka zpřístupnění úplných textů vedla administrátory archivu k vytvoření určitých omezení. Stahování metadat je povoleno pouze pro nekomerční účely a ukládání úplných textů je zakázáno pomocí robotů [*OpenDOAR*, c2006].

Velkým pozitivem archivu je archivace téměř veškeré produkce disertačních prací vznikajících na *Helsinské technické univerzitě*. Uživatel tak může elektronicky přistupovat k úplným textům bez jakéhokoliv omezení. Přínosem archivu je dobrá navigace (v anglickém jazyce) pro autory textů. Ukládání úplných verzí prací je tak zjednodušeno a zpřístupněno i autorům, kteří nejsou zvyklí své práce archivovat ve volně přístupných archivech. Náповěda je sofistikovaně vytvořena i pro běžné uživatele a zahrnuje také *FAQ*, jenž přinášejí okamžitou odpověď na mnohé otázky, které si uživatel během práce s archivem může pokládat.

Vyzdvihla bych i dobrou strukturu stránek, která je přehledná a uživatelům usnadňuje práci s archivem. Pro zahraničního uživatele je zde velmi příjemné anglické rozhraní, které odstraňuje jazykové bariéry pro práci s archivem. Problémem je však přístup k archivem z hlavních stránek univerzity. Neznalý uživatel prakticky nemá šanci

repozitář nalézt pokud nemá alespoň minimální představu o tom, co hledá. Nepřesnost pojmenování archivu tuto situaci jen komplikuje.

5.3 Islandské institucionální repozitáře

Hodnotit a analyzovat skutečný stav institucionálních repozitářů na Islandu je velmi obtížné, protože jejich výskyt je velmi malý. Islandská republika má poměrně nízký počet obyvatel (necelých 300 tisíc), a proto nelze předpokládat, že zde nalezneme velký počet univerzitních repozitářů⁵³.

Při analýze stávajícího stavu provedené v r. 2007 byl nalezen pouze jeden repozitář. Pravidelná práce s registrem *ROAR* i adresářem *OpenDOAR* však o rok později ukázala existenci dalšího elektronického archivu⁵⁴.

Jedná se o společný projekt *Univerzity v Akureyri* a *Islandské vzdělávací univerzity*. Repozitář *Skemman* patří mezi archivy s menším počtem příspěvků.

Islandský Výzkumný archiv *Hirsla*, který byl v souvislosti s touto prací také analyzován, není typickým představitelem univerzitních repozitářů, přesto byl však z níže zmíněných důvodů do této práce zařazen (viz. kap. 4.3.2.).

5.3.1 Skemman – digitální repozitář dvou univerzit

Digitální repozitář *Skemman* (<http://skemman.khi.is/>) je archivem *Univerzity v Akureyri (Háskólinn á Akureyri)*, <http://english.unak.is/>) a *Islandské vzdělávací univerzity* (Kennaraháskolí Íslands, <http://www.khi.is/english>).

Společný projekt obou univerzit vznikl po r. 2000⁵⁵. Autoři prezentují svůj digitální repozitář jako místo, kde jsou archivovány nejrůznější dokumenty v elektronické formě. Hlavním posláním projektu je ukládání, ochrana a zpřístupnění těchto uchovávaných dokumentů. Repozitář slouží především k archivaci závěrečných prací studentů obou univerzit, ale v databázi se objevují i postprinty, konferenční sborníky a dokonce i knihy. Archiv je multioborový a je přístupný široké odborné veřejnosti. Některé texty nejsou dostupné ve své úplné verzi, část fondu je vyhrazena pouze pro registrované

⁵³ Island má 4 státní a 5 soukromých vysokých škol [List of universities in Iceland, 2008].

⁵⁴ Na tomto příkladu můžeme vidět důležitost existence projektů jako jsou registr *ROAR* a adresář *OpenDOAR*, protože běžnými vyhledávacími prostředky (Google, Yahoo) není repozitář *Skemman* vyhledatelný.

⁵⁵ Přesnější údaj o vzniku repozitáře není znám.

uživatelé. Počet dokumentů ve *Skemmanu* dosáhl v září 2007 čísla 945⁵⁶, čímž se řadí mezi středně velké archivy [Skemman, 200?].

Archiv je přístupný ve dvou jazykových verzích, ale již z úvodní stránky je zcela patrné, že je zdůrazněno použití islandštiny⁵⁷. *Skemman* je dalším z řady institucionálních repozitářů, které ukládají metadata dle standardu *Dublin Core*.

Poměrně nejasná je i role *Islandské vzdělávací univerzity*. Z oficiálních stránek univerzity nevede žádný odkaz na webové stránky archivu a ani neexistuje přímý link do repozitáře. Na druhé straně je třeba vzít v úvahu, že *Skemman* je umístěn v doméně školy (<http://skemman.khi.is>) a dá se tedy předpokládat, že univerzita má v budování repozitáře nezastupitelnou úlohu. Chybí však jakákoliv propagace repozitáře, která by jej zviditelnila v prostoru *Islandské vzdělávací univerzity*. Bohužel se během přípravy této práce se nepodařilo navázat s administrátory archivu bližší kontakt, který by všechny nejasné otázky zodpověděl a osvětlil fungování repozitáře.

Administrátoři zvolili použití software *DSpace* z důvodu jeho volné dostupnosti (open source). Systém je v akademické sféře oblíben a prověřen, jeho instalace není příliš náročná. V případě *Skemmanu* se správci museli vypořádat i s překlady všech částí do islandštiny, aby usnadnili používání repozitáře domácím uživatelům.

5.3.1.1 Rozhraní archivu

V důsledku používání systému *DSpace*, který byl podrobně popsán v kapitole 4.1.1. na příkladu *Digitálního archivu Roskildské univerzity*, je následující kapitola popisující práci s archivem velmi zkrácena.

Jak již bylo dříve zmíněno, úvodní stránka má islandskou i anglickou mutaci, bohužel anglická verze je plně připravena jen v případě předdefinovaných názvů pro různé části software *DSpace*. Komentáře a informace o archivu zůstaly pouze v islandštině. Zahraničnímu uživateli se tak velmi ztěžuje samotná práce s archivem, protože i u anglicky psaných textů jsou v archivu uváděna klíčová slova a abstrakty v islandštině, což prakticky znemožňuje vyhledávání podle nich⁵⁸ a omezuje uživatele

⁵⁶ Údaj byl převzat z Adresáře *OpenDOAR* v únoru 2008. Graf dokládající vývoj přírůstku dokumentů do archivu zde chybí, protože repozitář není obsažen v registru *ROAR*.

⁵⁷ Islandština patří mezi západoevropské jazyky (podobně jako faerština či jeden z norských jazyků nynorsk) a její podoba se značně liší od ostatních germánských jazyků. Použití repozitáře je sice možné pro neislandsky hovořící uživatele, k práci s abstrakty a klíčovými slovy je však nutná bližší znalost tohoto jazyka.

⁵⁸ Jde o klíčová slova v islandštině, která pochopitelně nelze využít v případě, že uživatel nemá alespoň částečnou znalost islandského jazyka.

pouze na práci s autorským rejstříkem. V Adresáři *OpenDOAR* je sice archiv veden jako dvojjazyčný, ale pro zahraničního uživatele jde prakticky o nepřístupný repozitář.

Hlavní rozhraní (viz. obr. č. 5) je upraveno (i graficky) dle šablony software *DSpace* (stejně jako repozitář *RUDAR*). Úvodní strana je rozdělena na tři části, kde prostřední menu nabízí přímý vstup do vyhledávání či výběr konkrétní univerzity (volba *Communities in DSpace*) a dále dalších sbírek (obě školy mají několik sbírek, z jazykových důvodů však nelze analyzovat, co přesně jednotlivé názvy znamenají např. zda-li jde o jednotlivé fakulty a jejich katedry aj.). Systém umožňuje vyhledávání podle autorů, názvů děl, roku publikování, či dle předmětu.

Obr. č. 5: Domovská stránka archivu *Skemman*

The screenshot shows the Skemman DSpace homepage. At the top, there is a banner with the 'Skemman' logo in a cursive font and a background image of book spines. To the right of the logo, there are language options: 'English | Íslenska'. Below the banner, the page is organized into three main vertical sections. On the left is a sidebar with several menu items: 'SEARCH DSPACE' with a search input field, 'BROWSE' with links to 'Communities & Collections', 'Titles', 'Authors', 'Subjects', and 'By Date', 'SIGN ON TO:' with 'My DSpace authorized users' and 'Edit Profile', and 'HELP' with a 'Help' link. At the bottom of the sidebar are logos for the University of Akureyri and the University of Iceland. The central section is titled 'Skemman >' and contains a 'Search' box with the instruction 'Enter some text in the box below to search DSpace.' and a 'Go' button, followed by an 'Advanced Search' link. Below the search box is a section titled 'Communities in DSpace' with the instruction 'Choose a community to browse its collections.' and two listed communities: 'Háskólinn á Akureyri' and 'Kennaraháskóli Íslands'. The right sidebar contains 'ABOUT DSPACE' with a paragraph of text in Icelandic, 'RECENT SUBMISSIONS' with a paragraph of text, and a 'Kynjamunur í lestri' section with a paragraph of text. At the bottom of the page, there is a footer with the text 'DSpace hugbúnaður © MIT og Hewlett Packard'.

Ve *Skemmanu* se projevuje použití software *DSpace*, který nabízí možnost postupovat skrz jednotlivé řády sbírek a výsledné hledání omezit pouze na malou část dokumentů a vyloučit zdlouhavé rešerše v případě příliš obecných klíčových slov aj. *DSpace* při volném vyhledávání kromě názvu prohledává i klíčová slova a abstrakt (bohužel i anglicky psané dokumenty mají klíčová slova pouze v islandštině).

Příspěvky jsou v archivu standardně uloženy ve formátu PDF, ve kterém jsou lehce dostupné. Některé dokumenty uložené v archivu vyžadují heslovaný přístup. Zdánlivě jednoduchá registrace je odkazována pod nabídkou *My DSpace*. Zde je nutné vyplnit e-mailovou adresu a vyčkat potvrzovacího e-mailu⁵⁹.

5.3.1.2 Výsledky analýzy digitálního repozitáře *Skemman*

Na příkladu digitálního repozitáře *Skemman* lze vidět, že použitý software umožňuje nejrozličnější nastavení a operace, v konečném důsledku je však důležitá zejména práce administrátorů či správců.

Z lokálního pohledu má archiv důležitou roli v oblasti archivace, ochrany a zpřístupnění místních sbírek. Jeho váha však poněkud klesá v celosvětovém významu, a to z důvodu nedostatečného překladu. Důvodem však může být i absence cizojazyčných dokumentů v repozitáři – tj. nevzniká velká potřeba vyhledávat v jiném jazyce než v islandštině, protože výsledky jsou dostupné pouze v tomto jazyce a pro uživatele, který neovládá znalost islandského jazyka, nepoužitelné. Praktickou analýzou však byla tato teorie vyvrácena. V archivu se nacházejí i anglicky psané dokumenty s anglickými abstrakty, v nichž je systém schopen vyhledávat. Klíčová slova jsou však zadána v islandštině.

Jako nedostatek bych zmínila i nulovou komunikaci správců s veřejností. Na stránkách archivu není uvedena kontaktní adresa a ze stránek knihovny *Univerzity v Akureyri* není zcela zřejmé, kdo je administrátorem archivu. V případě *Islandské vzdělávací univerzity* zcela chybí odkaz pro přímý vstup do repozitáře ze stránek univerzity, neinformovaný potenciální uživatel nemá v podstatě šanci jednoduchou cestou repozitář nalézt. Repozitář neuvádí základní informace o tom, kdo archiv spravuje a zda jsou metadata kontrolována editorem před uložením do ostré verze databáze.

Skemman je pravděpodobně určen úzkému okruhu studentů, učitelů a vědeckých pracovníků obou univerzit, kteří jsou o jeho existenci informováni interními zdroji. Přístup do *Skemmanu* z hlavní stránky *Univerzity v Akureyri* vede přes odkaz do knihovny, která v levé boční liště nabízí několik položek a mezi nimi i *Elektronické zdroje (Electronic resources)*. Po rozvinutí této nabídky lze zvolit přímo *Skemman*, což

⁵⁹ Potvrzovací e-mail, který by umožňoval pokročilejší nastavení a hlubší práci při analýze systému, bohužel přes opakovanou snahu autorky dosud (březen 2008) nebyl doručen.

uživatele navede ke krátké informaci o archivu. Zároveň se v pravé nabídkové liště stránek knihovny zobrazuje možnost vybrat *Skemman*. Tento odkaz je směřován přímo na hlavní stránku archivu.

Z webových stránek archivu není jasné, zda jsou do databáze ukládány všechny disertační či diplomové práce (tento údaj ani nelze odhadnout z důvodu chybějícího roku vzniku archivu). Software *DSpace* bohužel neumožňuje zvolit jazykové omezení při rešerši a nelze tedy zjistit, zda jsou (a v jakém množství) v repozitáři zastoupeny anglicky (či jiným jazykem) psané dokumenty (experimentální prohledávání ukázalo zhruba 5 anglicky psaných příspěvků na 100 dokumentů uložených v archivu).

Při posuzování kladů a záporů archivu je třeba vzít v úvahu, že se jedná o repozitář provozovaný v menší zemi, jež má úřední jazyk zcela odlišný od nejběžnějších světových jazyků.

Přes tyto všechny nedostatky je *Skemman* dobrým rozvíjejícím se lokálním archivem, který sleduje produkci obou partnerských univerzit. Jeho další rozvoj by měl směřovat k větší otevřenosti archivu odborné veřejnosti (mimo univerzitu), zlepšení komunikace s uživateli a lepšímu jazykovému přizpůsobení v případě zájmu o celosvětové rozšíření.

5.3.2 Hirsla – Výzkumný archiv Zemské univerzitní nemocnice

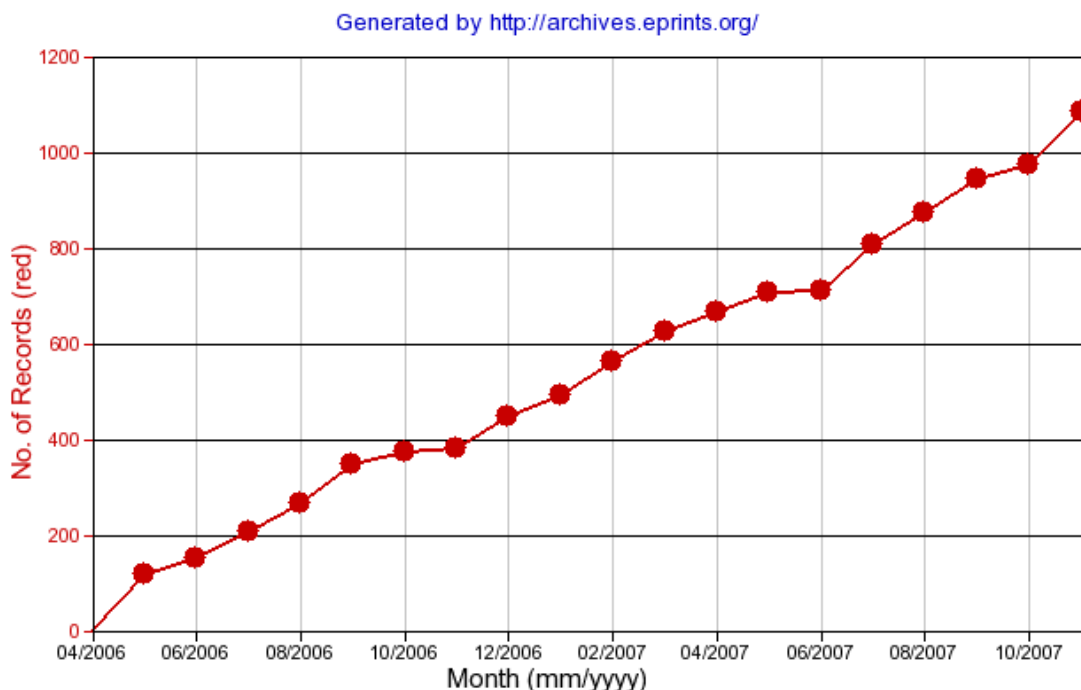
Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, stav institucionálních repozitářů na Islandu je teprve na počátku rozvoje a vybrat vhodné zástupce pro praktickou analýzu této rigorózní práce bylo obtížné. Zástupce univerzitních islandských repozitářů byl podrobněji popsán v předchozí kapitole, ale z jazykových důvodů nebylo možné jeho rozbor propracovat podrobněji.

Další z islandských repozitářů sice nepatří mezi repozitáře univerzitního typu, ale svým rozsahem, vzhledem a použitým software je natolik specifický, že byl přesto vybrán k podrobnější analýze.

Výzkumný archiv Hirsla (Landspítali University Hospital research archive, (<http://www.hirsla.lsh.is/lsh/>) Zemské univerzitní nemocnice (<http://www.lsh.is>) v Reykjavíku sice není institucionálním repozitářem univerzitního typu, ale vzhledem k tomu, že se jedná o univerzitní nemocnici, byla v tomto případě učiněna výjimka.

Hlavním cílem a smyslem fungování celého archivu je uložit, registrovat, uchovat a zpřístupnit výzkumné práce a díla vznikající z činnosti badatelů univerzitní nemocnice.

Graf č. 3: Přírůstek dokumentů v repozitáři *Hirsla*

Jedná se o předmětově profilovaný archiv z oboru medicíny a zdraví, jenž ukládá preprinty a zejména postprinty prací. V budoucnu se počítá s archivací i ostatních typů děl jako jsou technické zprávy, konferenční příspěvky, diplomové práce, kapitoly z knih a výukové materiály [ÐORGRÍMSSON, 2007]. V praxi se již v současnosti některé typy těchto dokumentů v archivu objevují. Editoři repozitáře rozhodují, které typy dokumentů budou v archivu uloženy. Velká část archivu je pouze bibliografickou databází a jen minimum děl je zpřístupněno v úplných textech.

Repozitář *Hirsla* byl založen v r. 2006 a v současné době se o jeho správu stará nemocniční knihovna. V době vypracování této rigorózní práce (únor 2008) v něm bylo uloženo 1088 (nárůst téměř o 100% od června 2007) dokumentů (viz. graf č. 4), které jej podobně jako norský archiv *ARENA Publikace* (viz. kap. 4.4.1), řadí mezi menší institucionální repozitáře. Nejstarší uložený dokument pochází z r. 1999.

Repozitář pracuje pod software produktem *Open Repository*⁶⁰, jehož rozhraní nabízí podobné funkce jako software *DSpace* (podobnost naznačuje i nápověda a dělení archivu podle předmětů (komunit), podpředmětů a sbírek. Každá sbírka může obsahovat předem neomezený počet záznamů. *Open Repository* je pouze platforma, která přizpůsobuje software *DSpace* [*Open Repository, 200?*]. Na rozdíl od samotného *DSpace* jde o placenou službu, která se však stává mezi správci repozitářů oblíbenou.

Rozhraní archivu je v angličtině, byť některé části jsou dostupné pouze v islandštině (např. část *About Hirsla*). Dokumenty v archivu jsou vícejazyčné (islandským jazykem mluví ještě menší podíl světové populace než finským a podobně jako finština je tento jazyk velmi odlišný od ostatních evropských jazyků). Archiv původně shromažďoval pouze anglicky psané dokumenty, ale postupem času zde začaly být ukládány také islandsky psaná díla.

5.3.2.1 Úvodní strana archivu

Domovská stránka repozitáře působí při prvním setkání poněkud nepřehledně (viz obr. č. 6). Téměř všechny možnosti archiv nabízí hned na úvodní straně, která je kvůli tomu graficky poněkud přeplněná. Je zřejmé, že se zde prolínají grafické možnosti software *Open Repository* a design samotného islandského repozitáře.

Horní část stránky nabízí přímý vstup k rychlému vyhledávání a odkaz k pokročilému vyhledávání. Pravá horní část obsahuje odkaz k registračnímu formuláři (*Register/Log in*), úpravě vlastního nastavení stránky (*My Hirsla, Submit*), nápovědu (*Help*) a formulář pro zpětnou vazbu (*Feedback*). Odkazy *My Hirsla* a *Submit* vedou k stejné stránce pro přihlášení do systému.

Levá navigační část domovské stránky je zaměřena směrem k možnostem prohledávání archivu podle jednotlivých kritérií.

Horní část pravé lišty odkazuje na hlavní stránku nemocnice (*Hirsla Home Page*), knihovny (*Library Home Page*) a k informacím o archivu (*About Hirsla*). Poslední odkaz je pouze v islandštině.⁶¹ Pravá spodní navigační část stránky vede k „rychlému

⁶⁰ *Open Repository* je produktem společnosti *BioMed Central*, která jej označuje jako službu pro vybudování, spuštění a provozování institucionální repozitáře. *Open Repository* je vhodný pro ty organizace, jež si nemohou dovolit provozovat a udržovat vlastní repozitář z nedostatku technických či finančních prostředků. Služba je založena na software společnosti *DSpace*. Je využívána organizacemi především v oblasti medicíny a zdravotnictví (což je pochopitelné vzhledem k provozovateli služby), ale také na některých univerzitách.

⁶¹ V této části se opět objevuje problematika nepřesnosti pojmenování institucionálních repozitářů. Zatímco v hlavičce stránky je uveden název *Hirsla*, na úvodní straně je název *Landspítali University*

průvodci (*Quick guides*), který nabízí pět možností. Tato navigační lišta je zřejmě službou software *Open repository*. V praxi se však některé její možnosti částečně kryjí s nápovědou a již popsány odkazy z domovské stránky. Nápověda je vypracována velmi podrobně a přehledně. Po kliknutí na její odkaz se otevírá v samostatném okně a umožňuje tak uživatelům současně pracovat s nápovědou i archivem bez nutnosti otevírat nové okno internetového prohlížeče.

Obr. č. 6: Úvodní strana archivu *Hirsla*

The screenshot shows the homepage of the Hirsla research archive. At the top left is a search box with a 'Go' button. To its right is the Landspítali logo and a hand holding a magnifying glass. Below the search box is a navigation bar with links: 'Advanced Search', 'Home :: My Hirsla :: Submit :: Help! :: Feedback :: Register/Login'. The main content area is titled 'Hirsla - Landspítali University Hospital > Home'. It features a 'Welcome to Hirsla, Landspítali University Hospital research archive' message. Below this, it explains that Hirsla is an open access repository for LSH employees' work. It highlights two main ways to find content: 'Searching' and 'Browsing'. It notes that a 'Simple Search Box' is available on every page. A 'Please use' section advises using 'Quick Guides' for more info or a 'feedback form' to contact the administrator. A 'Please note' section states that some features are only available for registered users (free). It also provides contact information for those interested in becoming a 'Submitter' and a link to access policy statements.

Střední spodní (hlavní) část stručně informuje o archivu a možnostech rešerší v něm. Správci zde upozorňují, že některé služby repozitáře jsou dostupné pouze pro registrované uživatele. Pro možnost přispívání do archivu je třeba kontaktovat jeho administrátora. Tato veskrze informativní část je ve své dolní polovině doplněna druhou možností pro vstup do pokročilého vyhledávání. V rámci zviditelnění přibývajících dokumentů v archivu přidali správci repozitáře v dolní části stránky tabulku, která zobrazuje naposledy uložené příspěvky do systému.

Hospital research archive. V případě zmíněných záložek první z nich odkazuje na domovskou stránku nemocnice a ne archivu. (*Hirsla Home Page* je domovská stránka nemocnice a ne archivu, jak by se mohlo zdát.)

5.3.2.2 Možnosti vyhledávání a prohlížení záznamů v archivu

Jak jsem již výše zmínila, repozitář nabízí možnost použití klasického vyhledávání i prohlížení archivu dle různých kritérií. Tyto služby jsou u repozitářů dostupné obvykle v souvislosti s použitím software, který je určen pro elektronické archivy. Celý vyhledávací systém odráží souvislost se software *DSpace*, jenž byl však přizpůsoben konkrétním podmínkám. Návod k vyhledávání i prohlížení je velmi podrobně popsán v příložené nápovědě i v již zmíněném rychlém průvodci. Obě části jsou obsahově velmi podobné, místy naprosto totožné.

5.3.2.2.1 Dotazové vyhledávání

Klasické vyhledávání nabízí dvě možnosti rozhraní. Použití základního vyhledávacího formuláře je možné prostřednictvím jednoduchého pole pro vložení rešeršního dotazu. Software je nastaven tak, aby prohledával nejenom klíčová slova a slova z názvu, ale také abstrakt a úplný textu dokumentů, je-li přítomen (text díla musí být uložen v textovém formátu, formátu DOC či PDF).

Vyhledávací software pracuje se slovníkem stop slov (jako jsou: „be“, „for“ aj.), umožňuje použití hvězdičky pro rozšíření slova, a také zahrnutí různých tvarů slova (tzv. stemming). Součástí je i možnost vyhledávání přesné fráze, která je vložena do uvozovek. Systém pracuje i s tradičními booleovskými operátory (AND, OR, NOT) a možností omezení („-“, nebo „NOT“) či nutností („+“) výskytu slova. Při složitějších rešeršních dotazech je užitečné použití závorek, jež jsou spojeny příslušným booleovským operátorem.

Pokročilé vyhledávání (viz. obr. č. 7) je rozděleno do dvou částí. V první lze zvolit oblast rešerše (celý archiv, konkrétní komunitu či sbírku). Zejména v tomto případě se projevuje odlišení repozitáře od ostatních institucionálních repozitářů analyzovaných v této práci. Zatímco u dánského příkladu představují komunity či sbírky jednotlivé fakulty, katedry a instituty, v islandském archivu je toto dělení poněkud jiného rázu. Mezi komunity jsou řazeny: disertace, články z časopisů, články z recenzovaných časopisů, časopisecké komentáře, příspěvky z konferencí a multimediální dokumenty, populárně naučné práce, praktické návody, informace k repozitáři a ostatní. Sbírkou obsahují výše zmíněné dělení do komunit, kdy je však každá komunita dále rozdělena do konkrétních jazykových částí (obvykle islandština a angličtina). Toto dělení umožňuje specifikované rešeršní dotazy v dané kategorii dokumentů.

Druhá část pokročilého vyhledávání se skládá ze tří běžných formulářových polí. Vyhledávání lze omezit na autora, název díla, klíčové slovo, předmět, abstrakt, popis, nakladatele, edici, sponzora, identifikátor, jazyk (zkratka dle normy ISO), typ a na rozdíl od software *DSPACE* také lze vyhledávat v tezauru *MeSH*⁶² [Hirska, 2006]. Jednotlivá pole je možno propojit booleovskými operátory.

Obr. č. 7: Pokročilé vyhledávání v systému *Hirska*

Hirska - Landspítali University Hospital > Advanced search

Advanced search

Search: All

Search type: Any Search for:

AND Any

AND Description

Published test

Search

- Any
- Author
- Title
- Keyword
- Abstract
- Description
- Publisher
- Series / Report No
- Sponsor
- Identifier (e.g. DOI)
- Language (ISO)
- Type
- Local subject classification
- MeSH

Rozdělení archivu do komunit a sbírek nabízí další možnost pro vyhledávání pouze v jednotlivých částech (tj. konkrétní komunitě nebo sbírce). Tato možnost je prakticky řešeným příkladem, kdy je propojeno klasické vyhledávání s prohlížením záznamů.

Záznam dokumentu v archivu obsahuje kromě názvu, autorů a data publikování také údaje o nakladateli a časopisu (knize), ve kterém byl publikován. Příspěvkům je přiřazen abstrakt, URI a DOI. Záznam také zohledňuje jazyk příspěvku a jeho typ (např. článek). Dokumenty, jež jsou dostupné v síti Internet, obsahují také odkaz na původní zdroj (i když se jedná jen o bibliografický záznam).

⁶² Použití tezauru MeSH je zcela pochopitelné vzhledem k oborovému zaměření repozitáře.

Velkým přínosem je v archivu používaný tezaurus pro oblast medicíny a zdravotnictví - *MeSH*. Novější dokumenty díky tomu obsahují klíčová slova, která jsou založena na deskriptorech tohoto tezauru. Některé záznamy mají přiřazeny pouze „obyčejná“ klíčová slova. Poslední část záznamu se týká jen plnotextových dokumentů. Údaje přináší informace o velikosti textu, formátu (preferovaný je PDF) a konkrétnímu druhu dokumentu (např. úplný text, rukopis).

Registrací v archivu získává uživatel možnost uložit své vyhledané záznamy (*Save search*) a požádat o zasílání nových dokumentů, jež budou splňovat kritéria rešeršního dotazu (služba Alerts). Uživatel zde může zvolit frekvenci zasílání výsledků na e-mailovou adresu uživatele. Služba „*Save search*“ kombinovaná se službou Alerts zobrazuje použitý rešeršní dotaz, frekvenci zasílání emailů (žádná, denní, týdenní, čtrnáctidenní či osmadvacetidenní). Úprava nastavení je po aktivaci možná v části „*My Hirska*“ (více viz kap. 4.3.2.3.).

5.3.2.2.2 Prohlížení

Další možností, kterou archiv nabízí, je použití prohlížení (*Browse*). I v tomto případě použití software *Open repository* značně odráží spojitost s programem *DSpace*. Prohlížení je možno uskutečnit dle jednotlivých komunit/sbírek, názvu či autora a to vše v abecedním pořadí. Autorský a názvový seznam umožňuje rychlý skok k záznamům začínajícím na určité písmeno či přes vyhledávací pole zadáním více písmen (např. příjmení autora) pro specifičtější vyhledávání. Prohlížení záznamů dle data je členěno nejen podle roku, ale také jednotlivých měsíců.

5.3.2.3 Registrace a auto-archivace

Registrace v archivu je vhodná zejména pro využívání pokročilého uživatelského nastavení, zasílání e-mailů s novinkami v archivu, přístupu k omezeným dílům aj.

Registrační formulář je velmi jednoduchý (odkaz k němu vede přímo z domovské stránky a to hned dvakrát pod položkami „*Register/Log In*“ a „*My Hirska*“). Po vložení e-mailové adresy je do elektronické schránky uživateli zaslán e-mail s odkazem, který potvrzuje registraci (vlastnictví e-mailu uživatelem). Po aktivaci odkazu je uživatel vyzván k vyplnění svého jména a příjmení (povinné položky) a telefonního spojení. Následně si zvolí heslo a registrace je dokončena.

Po přihlášení uživatel vstoupí do autorizované části, jež nabízí několik základních možností. První dvě nabídky (nahrání nového příspěvku, prohlížení vlastních uložených dokumentů v archivu) jsou přístupné pouze pro uživatele, kteří mají práva pro vkládání dokumentů do archivu. V praxi se jedná o pracovníky a badatele univerzitní nemocnice. Další tři nabídky jsou již přístupné všem uživatelům (tedy i mimo univerzitu).

Záložka „*Prohlédni a pozměň nastavení e-mailů pro službu Alerts*“ (*View and amend your e-mail alerts*) umožňuje úpravu této služby, jež slouží k zasílání konkrétních informací pomocí elektronické pošty na základě předem zadaných údajů (uživatel se může přihlásit k odběru novinek z konkrétní komunity či sbírky). Další položka umožňuje úpravu osobní stránky (změnu osobních údajů či hesla). Poslední záložka nabízí zajímavou možnost prohlížení již dříve uložených záznamů. Uživatel si tak může archivovat své rešeršní dotazy a jejich výsledky a zpětně se k nim vracet. Rešeršní dotazy, které jsou zároveň základem pro službu Alerts, lze libovolně měnit (frekvenci zasílání, typ komunity, konkrétní rešeršní dotaz). U každého uloženého dotazu je uveden datum, kdy byl uložen a také datum, kdy byl tento rešeršní dotaz naposledy použit. Velmi sofistikovaný je jednoduchý přechod pomocí tlačítkových ikon do opětovného zobrazení výsledků s možností upravení dotazu (rozšíření, omezení aj.).

Návod pro auto-archivaci dokumentů je přehledně a podrobně popsán v nápovědě. Nahrávací část archivu je však přístupná pouze pracovníkům a badatelům, jež pocházejí z *Zemské univerzitní nemocnice*.

Celá procedura uložení je téměř totožná s auto-archivací v systému *DSpace*. Analýza celého archivačního procesu v praxi (či aspoň náhled) bohužel nebyla možná (jako v případě dánského repozitáře *RUDAR*). V důsledku těchto dvou důvodů není postup auto-archivace u tohoto repozitáře podrobněji rozebrán v této diplomové práci.

5.3.2.4 Výsledky analýzy archivu *Hirsla univerzitní nemocnice v Reykjavíku*

Archiv byl do analýzy severských repozitářů zařazen ze zcela praktického důvodu, protože je jediným všeobecně dostupným institucionálním repozitářem na Islandu. Repozitář nespadá ani do skupiny elektronických archivů, které vznikají na univerzitách a jsou předmětem této práce. Vzniká jako součást univerzitní nemocnice, což částečně ospravedlňuje jeho místo v této práci. Přes všechny tyto ústupky je *Hirsla* velmi dobrým příkladem, jak může vypadat institucionální repozitář.

Použití software *DSpace* ve spojení se službou *Open Repository* se ukázalo být velmi vhodným nástrojem, jak repozitář provozovat. U analýzy dánského repozitáře můžeme nalézt některé nedostatky vzhledem k souvislosti použitého software. Vlastní úpravou software docílila služba *Open Repository* příjemných změn, které především uživateli mimo univerzitní nemocnici zlepšují práci s repozitářem. Jedná se zejména o možnost registrace do systému a tím zřízení vlastní stránky v archivu, jež nabízí některé rozšířené funkce i pro uživatele mimo univerzitu. Software také nabízí možnost přihlášení k odběru služby Alerts, která je užitečným doplňkem služeb repozitáře.

Poněkud matoucí je přítomnost dvou nápověd (jedna je klasickou nápovědou pro software *DSpace* s drobnými úpravami a druhá je její poněkud osekanou a lokálně přizpůsobenou kopií, jež byla vytvořena ve spolupráci archivu a služby *Open Repository*). Nepřehledně působí domovská stránka archivu, která je zahlcena možnostmi, jež může uživatel zvolit.

Nedostatkem je téměř úplná absence plnotextových dokumentů. Protože se jedná o bibliografickou databázi, může být zejména pro zahraničního uživatele obtížný přístup k úplným verzím dokumentů.

Legislativní politika archivu je vymezena na stránkách adresáře *OpenDOAR*. Stahování metadat a úplných textů není povoleno pro komerční účely. Ostatní uživatelé mohou díla z archivu využívat neomezeně, je však vhodné zmínit původce dokumentu [*OpenDOAR*, c2006].

5.4 Norské institucionální repozitáře

Norsko patří ve srovnání s ostatními severskými zeměmi mezi státy s menším počtem institucionálních repozitářů. I zde se však v posledních letech začínají se vzrůstající intenzitou rozvíjet možnosti, jak zpřístupnit informace zdarma či za malý poplatek. Starost o budování nových směrů převzaly z tradičních a finančních důvodů především norské knihovny.⁶³

Institucionální repozitáře se rozvíjejí zejména na univerzitách v Oslo, Bergenu a Trondheimu. Archivy se zaměřují na dokumenty, které pocházejí z výzkumu daných institucí – nejčastěji to jsou disertační a diplomové práce.

⁶³ Tato situace je ostatně typická i pro ostatní severské země.

Informační systémy na univerzitách jsou poměrně dobře zaběhnuty a částečně evidují dokumenty, jež na nich vznikají. Univerzity však čeká proces propojení bibliografických záznamů s úplnými texty dokumentů. Tento krok se zatím podařilo uskutečnit jen v některých archivech.

Při stručném srovnání norských institucionálních repozitářů podle počtu příspěvků⁶⁴ v nich uložených by pomyslný žebříček vypadal následovně: nejvyšší počet příspěvků můžeme nalézt v repozitáři *DUO, Univerzity v Oslo (DUO - Digitale utgivelser ved UiO, <http://www.duo.uio.no/englishindex.html>)*, který se svým počtem přes 3 000 záznamů blíží spíše švédským archivům a potvrzuje tak rozvinutost institucionálních repozitářů na velkých univerzitách. Počty záznamů v dalších archivech se pohybují již jen v řádu stovek. Na *Univerzitě v Tromsø* byl založen a je dále rozvíjen *Munin : otevřený výzkumný archiv (Munin : open research archive, Universitetet i Tromsø, <http://www.ub.uit.no/munin/>)*. Další podobný archiv *Bergenský otevřený výzkumný archiv* můžeme nalézt na *Bergenské univerzitě (Bergen open research archive, Universitetet i Bergen, <https://bora.uib.no/index.jsp>)*. Poslední dva příklady ukazují na společný směr, jimž se vydávají norské univerzitní knihovny při budování repozitářů. Pro podrobnou analýzu byl vybrán archiv *ARENA Publikace*, který institucionálně patří pod afiliaci *Univerzity v Oslo*. Do praktické části této práce byl zařazen i projekt *DiVA: Academic Archive On-Line* konkrétně jeho část archiv *Publikace Norské univerzity vědy a techniky* (blíže viz kapitola 4.4.3).

5.4.1 ARENA Publikace

Výběr repozitáře *ARENA Publikace* pro analýzu byl přizpůsoben analýzám ostatních severských repozitářů, kdy byl kladen důraz především na diverzitu analyzovaných repozitářů. Na rozdíl od dánského a švédského příkladu, kde byly pro podrobnou analýzu upřednostněny archivy s vysokými počty záznamů, u norského archivu byla do popředí předsunuta zejména oborová specializace archivu. Tuto podmínku splňuje archiv *ARENA Publikace*, který je navíc zajímavý z historického hlediska, protože základy pro vznik tohoto archivu byly položeny již v r. 1994.

Elektronický archiv *ARENA Publikace (ARENA Publications, <http://www.arena.uio.no/publications>)* se od ostatních repozitářů zastoupených v této

⁶⁴ Údaje o počtu záznamů byly přejaty z adresáře *OpenDOAR*.

práci liší především svým specializovaným zaměřením. Jedná se o elektronický archiv, který patří *Centru pro evropská studia (ARENA, Centre for European Studies, <http://www.arena.uio.no>)* na *Univerzitě v Oslo (Universitetet i Oslo, <http://www.uio.no>)*. Projekt ARENA vznikl v r. 1994 jako výzkumný program *Výzkumné norské rady (Forskingsrådet, <http://www.forskingsradet.no>)*. Výsledky programu byly představeny r. 2003 a následně byla ARENA reorganizována v *Centrum pro evropská studia* na *Univerzitě v Oslo*, v rámci *Fakulty sociálních studií*. [ARENA Publications, 2004]

ARENA Publikace je kromě institucionálního repozitáře také úzce oborově zaměřený archiv. V archivu se vyskytují dokumenty z oborů geografie, regionálních studií, práva a politiky a také obchodu a ekonomiky. Správa archivu spadá přímo pod *Centrum pro evropská studia* a repozitář je umístěn na jeho webových stránkách. Dokumenty v archivu jsou výsledky výzkumů od r. 1994. V souvislosti s rozvojem projektu ARENA se předpokládá také další rozšíření archivu. *Centrum pro evropská studia* zveřejnilo své výzkumné plány pro tříleté období 2006-2009, jejichž výsledky budou opět zveřejněny v archivu. Tyto výzkumné plány se týkají především politické integrace v Evropě.

Dokumenty v archivu jsou hlavně v anglickém jazyce, který je částečně doplněn některými norskými psanými dokumenty. Příspěvky pocházejí od badatelů z *Centra pro evropská studia*, ale také od lokálních přispěvatelů, kteří se tímto podílejí na rozvoji archivu.

V důsledku své úzké specializace patří *ARENA Publikace* mezi menší archivy. Počet příspěvků se liší v závislosti na použitém zdroji. Zatímco samotný archiv *ARENA Publikace* uvádí na svých stránkách dvě čísla (244 záznamů pro postprinty a 315 pro pracovní materiály (obsahuje i preprinty)⁶⁵), záznam z *Registru otevřených archivů ROAR* přináší údaj 1 785 dokumentů (únor 2008) a *Adresář otevřených archivů OpenDOAR* pouze 264 jednotek (srpen 2006⁶⁶). Experimentální ruční sčítání ukázalo přesnost oficiálních stránek archivu a nedostatky v počítačově zpracovaném měření záznamů na základě technických metadat z archivu. V důsledku této chyby nepřináší

⁶⁵ Toto číslo však není aktualizované.

⁶⁶ Číslo dosud nebylo správcem archivu *ARENA Publikace* aktualizováno.

tato práce výsledný graf počtu dokumentů, jenž je dostupný u ostatních uvedených repozitářů.⁶⁷

Od r. 2004 je možno dokumenty z archivu nalézt také v národním statistickém systému pro akademické publikace *FRIDA*⁶⁸.

Repozitář na rozdíl od ostatních zmíněných archivů nepoužívá žádný speciální software, ale funguje pod jednoduchou aplikací jazyka HTML, kterým je psaná velká část internetových stránek. *Registr otevřených archivů ROAR* uvádí, že archiv používá systém *DSpace*, což je však mylnou informací, již potvrdila podrobná analýza stránek archivu. Velká většina dokumentů v archivu je uložena ve formátu PDF, některé z nich jsou dostupné ve formátu HTML.

5.4.1.1 Struktura úvodní stránky

Repozitář *ARENA Publikace* je nedílnou součástí webových stránek *Centra pro evropská studia*. Do archivu je přístup přes záložku „*Publications*“ v levém navigačním panelu (viz obr. č. 8). Ostatní záložky nemají přímou souvislost s archivem, ale týkají se dalších částí *Centra pro evropská studia*.

Vše na stránkách *Centra pro evropská studia* je k dispozici dvojjazyčně (anglicky a norsky). Institucionální repozitář je dostupný pouze v angličtině. Jak již bylo výše zmíněno, severské země mají obecně velmi dobrou úroveň anglického jazyka, což je v tomto případě ještě podpořeno úzkým zaměřením archivu k evropským studiím (bez dostatečné znalosti angličtiny či jiného cizího jazyka nelze studovat evropská studia). Evropská studia jsou moderním oborem, který se rozvíjí i v ostatních evropských zemích, zejména v souvislosti s integrací Evropy do jednoho celku.

Archiv je rozdělen do tří hlavních částí především podle svých hlavních výzkumných aktivit.

⁶⁷ V *Registru otevřených repozitářů ROAR* se v případě tohoto archivu vyskytuje více chyb. Při pokusu o zobrazení profilu sklizně archivu *ARENA Publications* se zobrazuje profil sklizně jiného norského archivu *BORA – Bergen Open Research Archive* (<https://bora.uib.no/>). Nedostatky se však projevují také v případě druhého projektu pro registraci institucionálních repozitářů *OpenDOAR*, kde je v souhrnných informacích uvedena dostupnost projektu v norštině, angličtině a němčině, přičemž poslední ze jmenovaných jazyků není v archivu zastoupen.

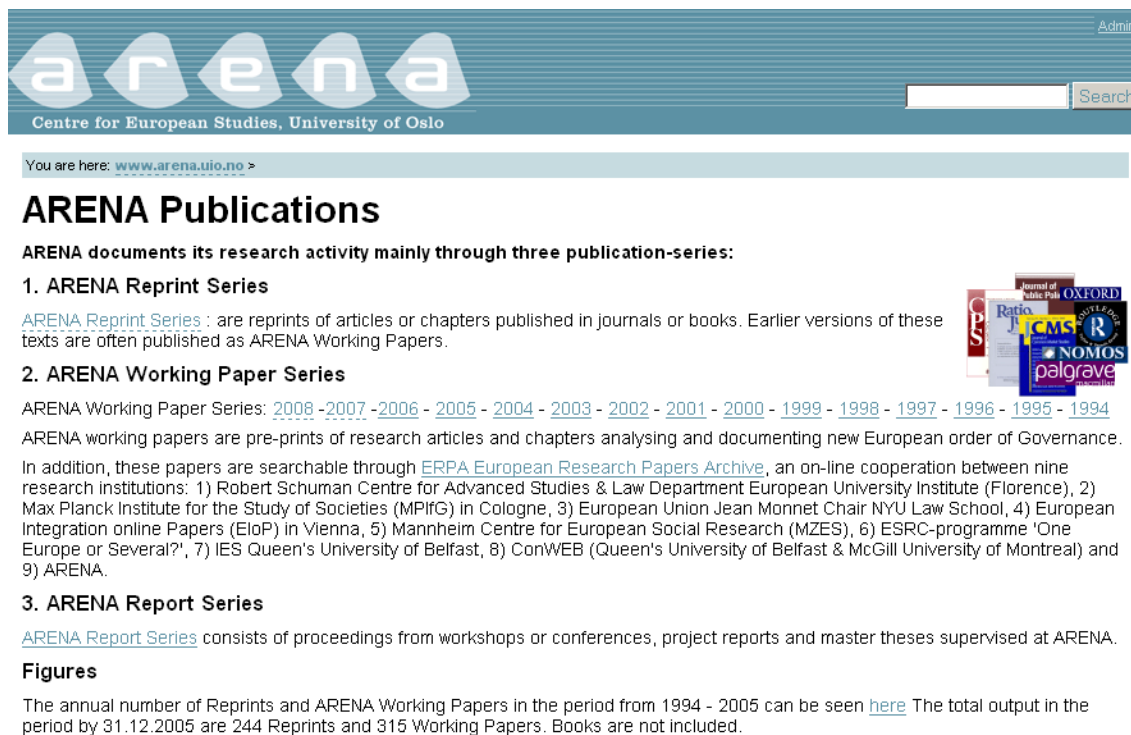
⁶⁸ *FRIDA* je zkratka norských slov – *ForskingsResultater, Informasjon og Dokumentasjon av vitenskapelige Aktiviter* (Výsledky výzkumů, informace a dokumentace vědeckých aktivit, <http://wo.uio.no/as/WebObjects/frida.woa/wo/0.Profil.27.2>). Rozhraní projektu *FRIDA* je dostupné pouze v norštině.

ARENA Reprint Series je částí, jež se věnuje především postprintům článků a kapitol monografií, které byly dříve publikovány v odborném časopise či knize. Tato část archivu je úzce propojena s *ARENA Working Paper Series*, v němž jsou často publikovány dřívější verze dokumentů, které lze nalézt v *ARENA Reprint Series*.

ARENA Working Paper Series je hlavním úložištěm celého archivu, kde můžeme najít celou publikační historii projektu ARENA od jeho vzniku v r. 1994. Tato část archivu slouží primárně k archivaci preprintů vědeckých článků a kapitol. Dokumenty zde uložené je možné najít také skrze rozhraní projektu *ERPA*⁶⁹.

Poslední část archivu **ARENA Report Series** obsahuje dokumenty ze sborníků z konferencí a workshopů. Doplňkově zde můžeme nalézt také závěrečné zprávy projektů a diplomové práce týkající se zaměření archivu.

Obr. č. 8: Domovská stránka archivu *ARENA Publikace*

ARENA Publications

ARENA documents its research activity mainly through three publication-series:

- 1. ARENA Reprint Series**
[ARENA Reprint Series](#) : are reprints of articles or chapters published in journals or books. Earlier versions of these texts are often published as ARENA Working Papers.
- 2. ARENA Working Paper Series**
ARENA Working Paper Series: [2008](#) - [2007](#) - [2006](#) - [2005](#) - [2004](#) - [2003](#) - [2002](#) - [2001](#) - [2000](#) - [1999](#) - [1998](#) - [1997](#) - [1996](#) - [1995](#) - [1994](#)
ARENA working papers are pre-prints of research articles and chapters analysing and documenting new European order of Governance. In addition, these papers are searchable through [ERPA European Research Papers Archive](#), an on-line cooperation between nine research institutions: 1) Robert Schuman Centre for Advanced Studies & Law Department European University Institute (Florence), 2) Max Planck Institute for the Study of Societies (MPIfG) in Cologne, 3) European Union Jean Monnet Chair NYU Law School, 4) European Integration online Papers (EIoP) in Vienna, 5) Mannheim Centre for European Social Research (MZES), 6) ESRC-programme 'One Europe or Several?', 7) IES Queen's University of Belfast, 8) ConWEB (Queen's University of Belfast & McGill University of Montreal) and 9) ARENA.
- 3. ARENA Report Series**
[ARENA Report Series](#) consists of proceedings from workshops or conferences, project reports and master theses supervised at ARENA.

Figures

The annual number of Reprints and ARENA Working Papers in the period from 1994 - 2005 can be seen [here](#). The total output in the period by 31.12.2005 are 244 Reprints and 315 Working Papers. Books are not included.

Repozitář má snahu stát se do budoucna archivem úplných textů, ale v současné době tuto podmínku splňuje pouze část dokumentů. Bibliografickou databází jsou především části *ARENA Report Series* a *ARENA Reprint Series* a dokumenty uložené v archivu před r. 1997 v části *ARENA Working Paper Series*.

⁶⁹ *ERPA – European Research Papers Archive (Evropský výzkumný archiv článků, <http://eiop.or.at/erpa>)* je projekt online spolupráce mezi devíti výzkumnými institucemi. Severské země zde zastupuje pouze projekt *ARENA Publications*.

5.4.1.2 Vyhledávání v archivu

Jak již bylo výše zmíněno, repozitář nepracuje se žádným speciálním software pro institucionální repozitáře. Tento fakt se projevuje také ve vyhledávání v archivu. Neexistuje žádné rozhraní, které by umožňovalo klasické prohledávání záznamů v repozitáři (ani pro bibliografické záznamy, natož pak pro úplné texty dokumentů). Dokumenty jsou přístupné přes jejich seznam v příslušné části archivu. Celková situace není příliš dobrá zejména pro uživatele, jež nejsou členy komunity *Univerzity v Oslo* nebo dokonce *Centra pro evropská studia*.

ARENA Reprints Series je organizována chronologicky podle let a měsíců. Protože tato část archivu je pouze bibliografickou databází, mohou zde uživatelé postrádat odkaz k úplným verzím dokumentů. U záznamů se však nachází informace o tom, ve kterém časopise nebo monografii byl článek či kapitola publikována.

V části *ARENA Working Paper Series* jsou dokumenty řazeny podobně jako u první části podle roku a měsíce, kdy byly zveřejněny v repozitáři. Novější záznamy (po r. 1997) obsahují odkaz na úplný text dokumentu. Dokumenty z této části je možno vyhledat přes rozhraní projektu *ERPA*, jenž nabízí nejen chronologický seznam dokumentů, ale i vyhledávací formulář.⁷⁰

Organizace v poslední části repozitáře *ARENA Report Series* v podstatě kopíruje systém předchozích dvou částí. Některé dokumenty jsou přístupné v úplném textu. V budoucnu se počítá se zařazením do projektu *Akademika.no*⁷¹, v němž budou práce dostupné v úplném znění. Chybějící úplné texty lze v současnosti objednat u správců repozitáře přes e-mail.

⁷⁰ Rozhraní projektu *ERPA* umožňuje poměrně sofistikované vyhledávání v příslušné části projektu (tzn. je možno zvolit pouze norský archiv *ARENA Publikace*) s možností zapojení klíčových slov a prohledávání fulltextu. Při experimentálním prohledávání archivu projektu *ERPA* se však příliš neosvědčil z důvodu nedostatečných bibliografických záznamů v archivu *ARENA*.

⁷¹ Norský projekt *Akademika.no* (<http://www.akademika.no>, stránky pouze v norštině) je internetovým knihkupectvím.

5.4.1.3 Hodnocení archivu

ARENA Publikace je malý archiv, a proto se jeho organizace a struktura se liší od projektů větších institucionálních repozitářů. Viditelně zde chybí kvalitní software, který by umožnil vyhledávání v dokumentech. V tomto směru se projevuje také absence spolupráce univerzitní knihovny s repozitářem. U archivů, jež fungují pod správou knihovny, či mají navzájem dobře rozvinuté vazby, je vidět, že je kladen důraz na rešeršní systém a kvalitu zpracování informací.

Bibliografické záznamy jsou do archivu ukládány pravděpodobně editory repozitáře. Starší příspěvky někdy obsahují pouze název dokumentu a jeho autora, což je naprosto nedostatečný záznam o díle. Případné použití vyhledávacího software v budoucnosti by si vyžádalo velké úpravy těchto záznamů. I v případě nejnovějších záznamů občas chybí klíčová slova a obor, do něhož lze článek zařadit. V současné době je záznam kromě titulu a autora reprezentován pouze abstraktem, krátkým popisem a datem vložení dokumentu do archivu (případně odkazem na úplný text díla).

Práce s metadaty i úplnými texty není zpoplatněna a uživatelé nejsou omezeni žádným speciálním legislativním doporučením [*OpenDOAR*, c2006].

Před přílišnou kritikou chrání archiv jeho velmi úzká specializace. Archiv *ARENA* totiž nevznikl jako institucionální repozitář, ale jako výzkumný projekt, v jehož rámci byly mj. zpřístupňovány bibliografické záznamy a částečně také úplné texty výsledků a dokumentů vznikajících činnostmi archivu. Teprve později byl projekt *ARENA*, přesněji jeho část *ARENA Publikace* zařazen mezi institucionální repozitáře a jako takový je v této práci analyzován.

Samotný archiv již nebyl hlouběji obnovován více než rok. Správci archivu do něj sice přidávají nové příspěvky, chybí však aktualizace informací ohledně repozitáře a jakýkoli další rozvoj archivu směrem k zlepšení nabídky uživatelům.

Přes všechny nedostatky je archiv *ARENA Publikace* zajímavým příkladem toho, jak může fungovat archiv poměrně malé instituce, která je sice součástí univerzity, ale stojí poměrně izolovaně od hlavního univerzitního dění (zapojení archivu do univerzitní knihovny, aplikace vyhledávacího software aj.).

5.4.2 Projekt DiVA

Do kapitoly, která se věnuje norským archivům, byla z praktických důvodů zařazena i následující analýza projektu DiVA (<http://www.diva-portal.org>). Systém byl sice vyvinut a je nadále budován na švédské *Uppsalské univerzitě*, ale z abecedních důvodů byl vložen do kapitoly o norských repozitářích. (V systému DiVA je totiž zapojena i *Norská univerzita vědy a techniky* a fungování webového rozhraní je u všech zapojených archivů velmi podobné).

DiVA, Akademický online archiv je společným projektem 17 univerzit ve Skandinávii, které společným úsilím budují jednotný univerzitní repozitář přístupný ze společného webového a vyhledávacího rozhraní. Systém je umístěn na serveru *Uppsalské univerzity (Uppsala universitet)* a je vyvíjen *Centrem pro elektronické publikování Univerzitní knihovny v Uppsale (Enheten för publicering vid Uppsala universitetsbibliotek⁷²)*. Byl založen v r. 2000 a jeho hlavním cílem je rozvíjet podporu pro elektronické i klasické publikování dokumentů zapojených univerzit. Prakticky je tohoto cíle dosahováno uložením, archivací a zpřístupněním úplných textů materiálů z archivu. Každá zapojená univerzita se nadále podílí na dalším rozvoji a zlepšování systému. Projekt deklaruje otevřený přístup k uloženým dokumentům a klade důraz na jednoduché uživatelsky vstřícné nástroje a služby [DiVA, c2000].

DiVA poskytuje platformu pro ukládání převážně disertačních a dalších vysokoškolských prací, výjimkou však nejsou ani výzkumné zprávy, preprinty, postprinty a další typy dokumentů jako např. monografie či jejich jednotlivé kapitoly. Elektronické materiály jsou uloženy ve formátu PDF příp. postscript.

⁷² *Centrum pro elektronická studia* zajišťuje údržbu systému, dlouhodobou archivaci, přístup k dokumentům a jejich vyhledávání. Administrátoři jsou také editory metadat, která vstupují do systému.

Všech 17 zapojených univerzit⁷³ dosahuje průměrných počtů dokumentů (v únoru 2008 obsahoval nejméně materiálů archiv *Kalmarské univerzity* (118) a nejvíce repozitář *Linköpingské univerzity* (4846)).

Jedinečnost systému *DiVA* spočívá i v zaměření na praktická řešení pro dlouhodobé uchování dokumentů, jak je patrné i z následující analýzy.

5.4.2.1 Rozhraní systému *DiVA*

Při následujícím popisu práce se systémem byly až na výjimky vynechány severské jazykové mutace a analýza byla provedena pouze v angličtině. Při namátkových kontrolách však bylo zjištěno, že stránky jsou pečlivě přeloženy i do ostatních jazyků. Švédština není nijak zvlášť upřednostněna a je dodržen jazyková korektnost⁷⁴. Samotné vyhledávací rozhraní je přeloženo, což se osvědčuje zejména v případě přesných termínů, kdy lze bez obtíží použít rodný jazyk⁷⁵.

Systém je velmi jednoduchý a přehledný, uživateli pro práci s archivem stačí běžná znalost jakýchkoli vyhledávacích systémů. Vstřícná nabídka umožňuje vstup do jednotlivých částí systému bez nutnosti předchozího seznámení se systémem či studia nápovědy.

Hlavní stránka (viz. obr. č. 9) je rozdělena do dvou barevně oddělených částí. Vlevo umístěná lišta nabízí výběr z několika položek menu (informace o portálu, textová verze vyhledávání) a rozdělení na jednotlivé jazykové části (švédština, norština, dánština a angličtina).

⁷³ V projektu jsou zapojeny následující univerzity: *Univerzita v Gävle (Gävle University)*, *Švédská škola sportu a věd o zdraví (Gymnastik- och idrottshögskolan)*, *Jönköpingská univerzita (Högskolan i Jönköping)*, *Kalmarská univerzita (Högskolan i Kalmar)*, *Karlstadská univerzita (Karlstads universitet)*, *Královský technologický institut (Sveriges största tekniska universitet)*, *Linköpingská univerzita (Linköping universitet)*, *Středošvédská univerzita (Mittuniversitetet)*, *Mälardalenská univerzita (Mälardalens högskola)*, *Norská univerzita vědy a techniky (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)*, *Univerzita ve Skövde (Högskolan Skövde)*, *Stockholmská univerzita (Stockholms universitet)*, *Södertörnská univerzita (Södertörns högskola)*, *Univerzita v Umeå (Umeå universitet)*, *Uppsalská univerzita (Uppsala universitet)*, *Univerzita ve Växjö (Växjö universitet)*, *Univerzita v Örebro (Örebro universitet)*.

⁷⁴ Výjimkou je pouze část *O DiVě (About DiVA)*, kdy chybí norská jazyková mutace. V důsledku velké shody psané podoby obou jazyků se však toto opomenutí nedá nazvat chybou, neboť norští uživatelé jsou bez problémů schopni porozumět psané dánštině (pro srovnání: čtení dánských textů činí norskému čtenáři podobné obtíže jako slovenskému uživateli práce s českými dokumenty).

⁷⁵ V tomto případě je myšlen uživatel z Dánska, Norska či Švédska.

Obr. č. 9: Úvodní stránka projektu DiVA

Academic Archive On-line

Start Page/Search | Freetext Searching | Full-text Search

In DiVA you can find theses, dissertations and other publications in full-text from a number of Nordic universities. The publications are stored in pdf which requires [Acrobat Reader](#) to open and print them. DiVA has been developed by the Electronic Publishing Centre at Uppsala University Library.

University: Gävle (291) Gymnastik- och Idrottshögskolan (299) Jönköping (1014) Kalmar (129) Karlstad (1297) KTH (2139) Linköping (4851) Mittuniversitetet (177) Mälardalen (415) NTNU (1477) Skövde (866) Stockholm (2005) Södertörn (1449) Umeå (1326) Uppsala (3194) Växjö (1399) Örebro (679)

Publication type: Articles (194) Theses (7239) Master theses / Undergraduate theses (14555) Reports (953) Chapters (25) Other (41)

Select one or more fields (automatically AND between fields)

Author: (last name)
 (first name)

Title: (or a word from the title)

Series: (number)

Year: (YYYY)

ISBN: (include hyphens)

Sort by: Author | Ascending | 20 (number of displayed hits per page)

Go to: [Freetext Searching](#) (including abstracts and keywords) | [Search Tips](#)

Search only in the database for: [Gävle](#) [Gymnastik- och Idrottshögskolan](#) [Jönköping](#) [Kalmar](#) [Karlstad](#) [KTH](#) [Linköping](#) [Mittuniversitetet](#) [Mälardalen](#) [NTNU](#) [Skövde](#) [Stockholm](#) [Södertörn](#) [Umeå](#) [Uppsala](#) [Växjö](#) [Örebro](#).

These databases also include publications which are not available in full-text.

© 2000-2008 Uppsala University Library | Electronic Publishing Centre | Contact | Cookies

5.4.2.1.1 Základní vyhledávání

Kromě levé lišty stránka obsahuje pouze hlavní panel hledání, který je rozdělen do tří jednoduchých záložek. Automaticky při vstupu na stránky archivu se nabízí první záložka (*Start page/search*), která je uvedena několika stručnými informacemi o repositáři a pokračuje samotným vyhledávacím formulářem. Zde je možnost vybrat si vyhledávání dle daného typu dokumentu (disertační a další vysokoškolské práce, závěrečné zprávy aj.) s počtem jednotlivých příspěvků dané kategorii (uživatel tak má představu o tom, která skupina je nejbohatší, co se týče počtu dokumentů, a může svou rešerši patřičně zacílit).

Základní vyhledávací rozhraní (záložka *Start page/search*) dále pokračuje příjmením a jménem. Podstatná maličkost – zvláštní řádek pro jméno a další pro příjmení – činí vyhledávání mnohem pohodlnějším, protože uživatel bez podrobné znalosti nápovědy instinktivně zadá správné údaje. U mnohých systémů dochází k situaci, kdy není zcela jasné, zda je třeba jméno a příjmení oddělit čárkou s mezerou, či jen mezerou aj. Řešení *DiVA* eliminuje také možné problémy u často se opakujících příjmení (jako např. v ČR příjmení Novák). S úspěchem by se přístup oddělení jména a příjmení dal použít především v rozsáhlých archivech, které obsahují velké množství dat a kde je každé vyhledávání potřeba pečlivě zacílit, a odfiltrovat tak nadměrně obsáhlý počet výsledků v rešerši.

Vyhledávací formulář dále nabízí možnost zadat název (či aspoň slovo z názvu), edici a její číslo, rok vydání a ISBN. Uživatelsky velmi vstřícná je malá nápověda přímo za jednotlivými řádky formuláře (např. u čísla ISBN je poznámka, že je třeba zadat číslo včetně pomlček). Všechny tyto poznámky přímo ve vyhledávacím rozhraní usnadňují uživatelům práci se systémem, se kterým přichází do styku poprvé.

DiVA dále umožňuje zvolit si způsob řazení výsledných záznamů (autor, titul, rok - sestupně či vzestupně) a počet výsledných záznamů na jednu stránku (škála 20-100 hitů). Jako zrcadlo k možnosti volby jednotlivých druhů dokumentů se v dolní části základního vyhledávacího formuláře nabízí možnost volby konkrétních univerzit pro vyhledávání. Uživatel tak může svoji rešerši zacílit v případě, že má již částečný přehled a ví, které archivy chce použít.

Výše popsané rozhraní je společné všem univerzitám, což badateli poskytuje možnost výběru z několika jednoduchých a přínosných opatření, která činí rešerši efektivnější. Prakticky se však jednotlivá rozhraní na stránkách konkrétních univerzit více či méně liší (ať již se jedná o oblast grafického zpracování – přizpůsobení barevnému spektru a logotypu stránek dané univerzity či specifika v oblasti samotného vyhledávání). Uživatel se tak při práci s jednotlivými repozitáři nemusí učit žádná nová pravidla pro vyhledávání, ale lehce vystačí s mírně pokročilou znalostí práce s internetovými vyhledávači. (Hlavní možnosti a nabídka zůstávají nezměněné.)

Záložka *Start Page/Search* je ve své spodní části doplněna možností vstupu do pokročilého vyhledávání (*Freetext Searching*) a vyhledávacích tipů (*Search Tips*), které ve skutečnosti tvoří výborně strukturovanou nápovědu systému.

Uživatelsky přívětivé jsou i přímé odkazy do jednotlivých lokálních archivů, které jsou zařazeny do projektu *DiVA* (pouze link *Linkopingské univerzity* vede na hlavní stránky webové prezentace školy a neodkazuje jednoduše do vyhledávacího rozhraní archivu). Správci lokálních repozitářů na svých webových prezentacích dodrželi i jazykové lokalizace – vše je dostupné i v angličtině, i když primárně bývá nastavena švédština (resp. norština) na rozdíl od samotného systému *DiVA*, kde je defaultně zvolena angličtina. Rozdíl mezi společnou databází *DiVA* a lokálními archivy spočívá nejen ve velikosti samotných repozitářů (*DiVA* je zastřešující databází), ale také v tom, že *DiVA* vyhledává pouze v dokumentech přístupných v úplných textech.

Jednotlivé archivy však zobrazují i příspěvky, které jsou k dispozici pouze uživatelům dané univerzity.

5.4.2.1.2 Pokročilé rešerše v systému

Druhou záložkou systému (viz. obr. č. 10) je vstup do volného vyhledávání (*freetext searching*), jenž slouží k pokročilejším a náročnějším rešerším. Na rozdíl od základního formuláře je databáze prohledávána i skrze abstrakty a klíčová slova. Stránka je podobná jednoduchému vyhledávání i v tom, že nabízí možnost volby vyhledávání jen v konkrétních univerzitách či určitých typech dokumentů včetně jejich jednotlivých počtů. Selekční pole není nijak omezeno a výsledky lze opět řadit podle zvolených kritérií. Navíc nabízí tato stránka stručný přehled operátorů pro vyhledávání a jejich význam (*, AND, OR, NOT) s praktickými příklady. Prezentace je opět doplněna odkazem do vyhledávacích tipů a přesměrováním do základního vyhledávání.

Třetí (a částečně poslední) záložka v hlavním menu systému je vyhledávacím oknem vyhledávače, které nabízí tři druhy plnotextového vyhledávání. První volba prohledává při rešerši dokumenty v repozitářích, jenž jsou zapojeny do projektu *DiVA*, druhá možnost nabízí vstup do vybraných webových zdrojů a třetí nabídka směřuje k nabídce vyhledávače *Scirus*, který je vytvořen k prohledávání vědeckých materiálů z oblasti výzkumu a techniky na Internetu. Vyhledané zdroje jsou řazeny dle relevance či data (u všech tří nabídek plnotextového vyhledávání).

Obr. č. 10: Volné vyhledávání v systému *DiVA*

Academic Archive On-line

Start Page/Search | **Freetext Searching** | Full-text Search

University: Gävle (289) Gymnastik- och Idrottshögskolan (299) Jönköping (1009) K. Linköping (4846) Mittuniversitetet (177) Mälardalen (400) NTNU (1471) Umeå (1323) Uppsala (3191) Växjö (1360) Örebro (678)

Publication type: Articles (194) Theses (7223) Master theses / Undergraduate theses (1445)

Search for: **Search**

Sort by: Author | Ascending | 20 (number of displayed hits per page)

Operators: * Wildcard
? Replaces a single character
AND All words
OR Any of the words
NOT Not this word

Examples: wom?n AND work*
traffic AND route
horses OR cows
(indoor OR school) AND environment

Go to: [Start Page/Search](#) | [Search Tips](#)

Nápověda je řešena odkazem *Search tips*, jak již bylo výše zmíněno. Aktivací URL je uživatel přesměrován do stručné a přehledné čtvrté záložky (záložka se v systému objeví pouze v případě přímého kliku na *Search tips*). *DiVA* jde v tomto případě ve stopách ostatních systémů institucionálních repozitářů, jejichž nezbytnou součástí je (samozřejmě) nápověda [*DiVA*, c2000].

Na tomto místě bych ráda připomněla poměrně dobře vypracovanou nápovědu software *DSpace*. Správci projektu *DiVA* však kladou větší důraz na maximální jednoduchost nápovědy (zohledňují fakt, že uživatel na stránky archivu přichází s cílem rychle najít požadovanou literaturu a nikoli kvůli jejich podrobnému studiu). Každá položka velmi krátké nápovědy obsahuje jednoduchý příklad použitého operátoru. Možná právě minimalizace této části vedla správce repozitáře k tomu, že odkaz není nazván klasicky help, což v uživateli často vzbuzuje představu složitých textů, které mají určitým způsobem usnadnit vyhledávání na portálu.

Pro praktickou konkrétní analýzu vyhledávacího systému bylo stejně jako u ostatních repozitářů zvoleno slovo „information“. Po provedené rešerši systém zobrazí stránku s výsledky, kde je uveden autor, název díla, typ dokumentu (v závorce je uveden konkrétní archiv, v němž se dokument nachází), rok publikování a formát fulltextu spolu s jeho velikostí. V případě, že je práce dostupná pouze v tištěné formě, je zde uvedena poznámka. Navzdory tvrzení, že dokumenty jsou uloženy pouze v PDF se ve výsledcích občas objevuje i formát postscript. Vstup do úplného záznamu dokumentu na stránkách příslušné univerzity je možný přes název díla.

Při testování systému byla zohledněna i nutnost používání severských specifických hlásek (viz kap. 3.1.). Systém je plně přizpůsoben i této eventualitě, a jak uvádí sama nápověda autor „*Åhman*“ bude do výsledků zahrnut i při použití varianty „*Ahman*“. Možnost „*Aahman*“ však systém nebere v potaz („*Aahman*“ je historicky starší varianta jména „*Åhman*“). *DiVA* tak umožňuje hledání i zahraničním uživatelům, kteří nemají klávesnici uzpůsobenou skandinávským jazykům a zároveň většinou netuší, že hláska „å“ je novodobou variantou dvojpísmene „aa“.

5.4.2.2 Ukládání dokumentů

Veškerá data (včetně metadat) vkládá do systému sám autor. Může si zvolit způsob uložení dokumentu pomocí on-line formuláře nebo nástrojů textového procesoru (druhá

volba je vhodnější pro přesnější zachycení struktury obsahu dokumentu)⁷⁶. Metadata jsou dostupná ve formátu *DDF (DiVA Document Format)* založeném na bázi XML. Administrátoři vycházeli z jazyka XML kvůli snadné transformaci formátu DDF do ostatních druhů formátů.

System *DiVA* se od ostatních druhů software liší i v tom, že podporuje práci s tištěnými dokumenty. Vytvořená metadata jsou v souladu s *FRBR (Functional requirements for bibliographic records)* a jsou vhodná i pro převod do formátů pro elektronické katalogy knihoven. Plnou kompatibilitu mezi tištěnou a elektronickou verzí zajišťuje právě formát DDF.

Všechny dokumenty mají přiřazeny jednoznačný identifikátor URN, který umožňuje spolupráci projektu *DiVA* a *Královské knihovny ve Švédsku (Kungl. Bibliotek – Sveriges nationalbibliotek, <http://www.kb.se/>)*. V případě nedostupnosti lokálního archivu, kde je žádaný dokument uložen, dochází k přesměrování přístupu k archivní kopii, která je uložena ve švédské Královské knihovně.

Uchovávání dokumentů⁷⁷ ve dvou lokacích (v místním archivu dané univerzity a v centrálním archivu *Královské knihovny*) minimalizuje rizika ztráty.

5.4.2.3 Výsledek analýzy systému DiVA

DiVA nabízí možnost integrace nejen výzkumných sil, ale především finančních prostředků, což mnoha univerzitám může usnadnit rozjezd budování vlastního archivu. Problémem je však to, že zapojené repozitáře musí respektovat společnou politiku projektu *DiVA*. Z hlediska pohledu uživatele však tuto situaci vidím jako velice pozitivní, protože nutí správce udržovat obsahově stejné rozhraní, které je vstřícné k uživatelům. Univerzity naopak mají možnost si svůj lokální archiv graficky upravit (změnit barvu, font stránky a další charakteristiky tak, aby celkový vzhled zapadl do grafického vzhledu webových stránek školy).

Projekt je výrazně orientován na jednoduchost a přehlednost, což uživateli velmi usnadňuje vyhledávání. Pro práci se systémem není třeba předchozího studia nápovědy, protože uspořádání stránek je velmi intuitivní. Nový návštěvník stránky si přesto v levé

⁷⁶ Dokumenty vytvořené dle šablony lze do systému nahrát pomocí nástroje *DiVA Manager*, který zároveň podporuje uložení metadat, abstraktu a plného textu. *DiVA Manager* je užitečným nástrojem i při další editaci záznamu.

⁷⁷ Každý dokument je uložen kompletně spolu s metadaty. Díky propracovanému systému ukládání je při poškození možné ztracené dokumenty zpětně rekonstruovat.

nabídkové liště může zvolit možnost *Try DiVA*, která odkazuje do testovací verze. Uživatel si zde může nasimulovat hledání v systému, ale dle mého názoru je tento nástroj poněkud zbytečný, protože úplná verze je přístupná zdarma a bez omezení.

Portál *DiVA* je uživatelsky vstřícný i v tom, že předpokládá, že uživatel postupuje od jednoduššího hledání ke složitějšímu a podle toho je prezentace strukturována.

Komplexnost této databáze je vidět i v detailech jako jsou: zmínka o copyrightu, kontakt na správce celého archivu (knihovna *Uppsalské univerzity*) a informace o tzv. cookies, které jsou součástí systému (odkaz vede na anglicky psané stránky s informacemi o této části protokolu HTTP, která slouží k rozlišování jednotlivých uživatelů aj.).

Systém *DiVA* je jedním z nejprogresivnějších projektů pro univerzitní repozitáře v celé Skandinávii. Správci systému pracují na jeho neustálém rozvoji a zlepšování (*DiVA 2*).

5.4.3 Publikace Norské univerzity vědy a techniky

Zařazení archivu *Publikace Norské univerzity vědy a techniky* (*Publikasjoner fra Norsges teknisk-naturvitenskapelige universitet*, <http://www.diva-portal.org/ntnu/>)⁷⁸ do této práce si vyžádala jeho integrace do projektu online *DiVA* (viz předchozí kapitola). Repozitář je jediným norským archivem, který se v r. 2006⁷⁹ připojil k budování tohoto multioborového repozitáře.

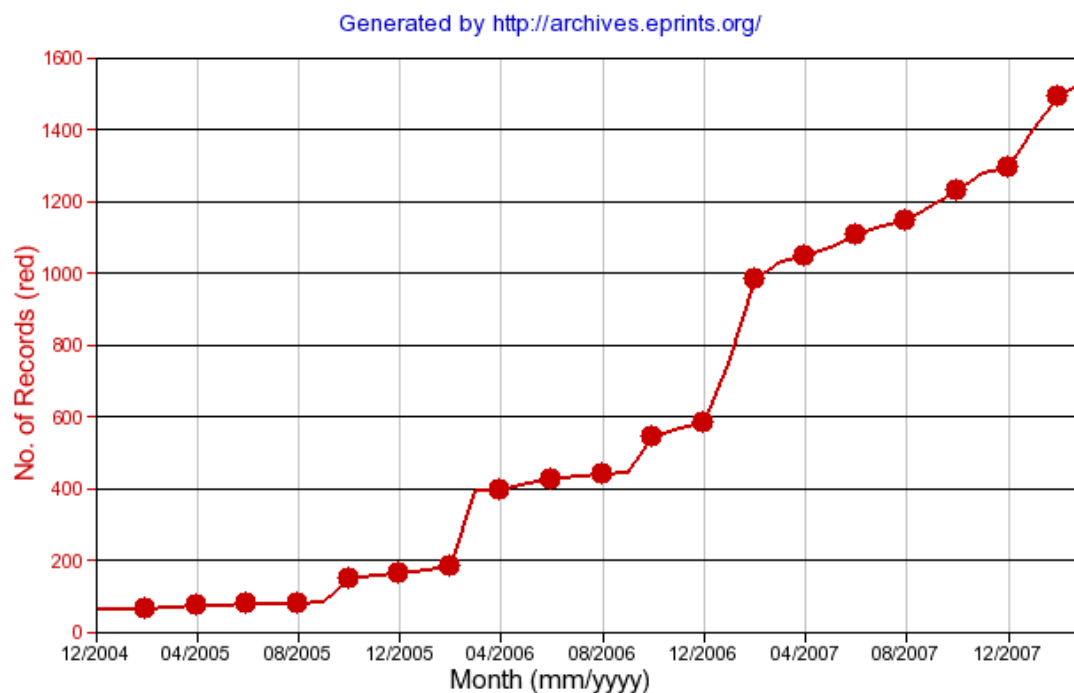
Publikace NTNU je zaměřen na oblast vědeckotechnické obory a výzkum *Norské univerzity vědy a techniky*. Jádrem archivu tvoří disertační práce doplněné i diplomovými a dalšími vysokoškolskými pracemi, které vznikají na univerzitě. Jedná se o středně velký archiv se 1 800 příspěvky (orientační vývoj viz graf č. 5).

Archiv byl analyzován samostatně, ale při rozboru byl brán zřetel na jeho začlenění do projektu *DiVA*. Následující kapitola proto klade důraz zejména na odlišnosti archivu *Publikace NTNU* od základního rozhraní *DiVA*.

⁷⁸ V dalším textu je pro zjednodušení používána zkrácená varianta názvu *Publikace NTNU*.

⁷⁹ Počátky budování archivu však můžeme vysledovat až do r. 2004.

Graf č. 4: Nárůst dokumentů v archivu *Publikace NTNU*

Správce archivu je knihovna univerzity, která je snadno přístupná z hlavní internetové stránky univerzity (i v anglickém rozhraní). Přístup do konkrétního rozhraní repozitáře je poněkud komplikovaný a pro neznalého uživatele může být matoucí. V levé boční liště je odkaz skryt pod políčkem *Knihovní služby (Library services)*, které po rozkliknutí nabídky ve střední části stránky obsahují několik bodů. První z nich je *Autoarchivace (Self-archiving)*, která vede k textu pro studenty a zaměstnance univerzity a zdůvodňuje archivaci dokumentů v repozitáři *NTNU*. Odkaz je třeba otevřít a teprve zde se nachází kromě zmíněného příspěvku o publikování také přímý odkaz pro vstup do samotného rozhraní archivu *NTNU*. Mnohem jednodušší vstup do vyhledávání nabízí norská verze stránky, která na archiv odkazuje z levé boční lišty úvodní stránky knihovny pod odkazem *Publikace NTNU*.

Administrátoři pamatovali i na to, že z anglické verze stránek univerzity vede odkaz opět to anglické verze archivu (stejné pravidlo platí i pro norskou verzi) [*Publications from Norwegian university of science and technology, 2004*].

5.4.3.1 Rozhraní pro vyhledávání v archivu *Publikace NTNU*

Hlavní rozhraní (viz. obr. č. 11) vyhledávání po obsahové stránce částečně zachovává vzhled systému *DiVA*, liší se zejména použitým fontem a barvami, které korespondují s barvami logotypu mateřské univerzity. Stránka je opět rozdělena na dvě části, kde střední z nich obsahuje formulář pro základní vyhledávání.

Obr. č. 11: Norské rozhraní úvodní stránky archivu *Publikace NTNU*

NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Universitetsbiblioteket i Trondheim

PUBLIKASJONER STARTSIDE/SEK

På norsk
In English

PUBLIKASJONER
Startside/Sek
DiVA Portal

AVHANDLINGER
Startside/Sek
Kommende disputaser
Aktuelle avhandlinger
Statistikk

OPPGAVE
Startside/Sek
Aktuelle oppgaver
Statistikk

Publikasjoner fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Fyll ut et eller flere felt (automatisk AND mellom feltene)

Publikasjonstype: Artikler (83) Avhandlinger (1029) Oppgaver (477) Rapporter (212) Kapitler (3) Annet (1)

Forfatter: (etternavn)
 (fornavn)

Tittel: (eller et ord fra tittelen)

Serie: (number)

År: (ÅÅÅÅ)

ISBN: (inkluder bindestrek)

Fakultet: Velg fakultet:

Sorter etter: Forfatter Stigende 20 (antall treff som vises per side)

Gå til: [Fritekstsøk](#) (inkludert sammendrag og emneord) | [Søketips](#)

Dersom du er interessert i å publisere et dokument i DiVA, finner du fremgangsmåten [her](#).

Publikasjoner fra NTNU som ikke er tilgjengelig i fulltekst finnes i [Bibsys](#).

Ve vyhledávacím formuláři chybí (na rozdíl od hlavní stránky systému *DiVA*) odkaz na další zapojené univerzity a také čísla jednotlivých typů dokumentů jsou přizpůsobena archivu *Publikace NTNU*. V nabídce však přibyla možnost vybrat si prohledávání dokumentů pouze určité katedry (resp. ústavu) v nabídce „department“. Zachován zůstal i přímý link do vyhledávání v abstraktech a klíčových slovech (*Freetext Searching*) a odkaz k vyhledávacím tipům (*Search Tips*) čili nápovědě. Pro ty, kteří by rádi přispěli do archivu vlastními příspěvky, přidali správci informace o archivaci, ten je však bohužel pouze v norštině. Některé dokumenty nejsou v systému přístupny v úplném textu, a proto autoři upozorňují na možnost vyhledávání těchto dokumentů v katalogu knihovny univerzity, v systému *Bibsys*.

Levá boční lišta je od centrální databáze projektu *DiVA* pozměněna. Kromě nabídky norské (*på norsk*) a anglické (*in english*), obsahuje odkaz také na hlavní stránku systému *DiVA* a dále vstup do rozhraní pro vyhledávání závěrečných prací z univerzity (*Theses*) a do rozhraní pro vyhledávání ostatních studentských dokumentů

(tj. příspěvků, mezi které patří různé seminární práce a projekty) pod názvem „*Undergraduate thesis*“⁸⁰.

5.4.3.1.1 Disertační práce v záznamech

Odkaz „*coming theses*“ (očekávané disertační práce před obhajobou) vyžaduje účet a heslo na *NTNU*, ale velmi užitečná je nabídka „*current theses*“, jež vypíše veškeré práce, které byly odevzdány v posledních třech měsících (stejná nabídka existuje i pro druhý typ prací – tj. *current undergraduate theses*). Výsledky hledání jsou ve všech případech zobrazeny stejně jako v systému *DiVA* (tj. autor, název, rok publikování, formát a velikost úplného textu). V případě dostupného úplného textu dokumentu se autor po kliknutí na jeho název dostane k podrobnému záznamu v databázi a odkazu na úplný text. Každý záznam v archivu obsahuje kromě základních selekčních údajů také název oddělení, URI, typ práce, použitý jazyk, klíčová slova, informace o datu obhajoby (jedná-li se některou se závěrečných prací), jméno oponenta (není povinné) a abstrakt. V případě, že je dokument dostupný pouze v tištěné formě, záznam pouze informuje o roce, kdy byl vytištěn (a zpřístupněn v knihovně univerzity), počtu stránek, edici a číslu ISBN (je-li dostupné). Některé údaje jsou volitelné (edice, počet stránek). Elektronické dokumenty jsou navíc doplněny údaji o názvu souboru, v němž je příspěvek uložen a jeho velikosti.

Každý záznam má automaticky generovanou tabulku, která zobrazuje údaje pro citování dokumentů (bohužel ne dle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2). Zajímavostí systému je možnost stáhnutí metadat v nejrůznějších nabízených formátech (textová verze, či *XML*). Uživatel si může vybrat mezi *Dublin Core*, metadaty systému *DiVA*, *METS* a dalšími typy metadatových formátů. Pro knihovny je přínosná zejména možnost zobrazení záznamu ve výměnném formátu *MARC 21*.

V levé nabídkové liště hlavní stránky lze zvolit odkaz *Statistika (Statistics)*, které vede k statistickým údajům o dokumentech v repozitáři. Uživateli si může prohlédnout 10 (či zvolit v rolovací nabídce jiný počet) nejvyhledávanějších příspěvků. Podobně lze zobrazit i žebříček abstraktů. Podrobnosti nabízí odkazy *fulltext 2007* či *fulltext 2008* a oba vedou k rozsáhlým analýzám z mnoha oblastí. Uživatel se tak dozví o jednotlivých přístupech na stránky archivu (104932 unikátních adres a 237616 navštívených stránek), počtu zobrazených výsledků, vývoji přístupu do systému v čase

⁸⁰ Autoři používají oba výrazy „theses“ i „thesis“.

a mnoho dalších informací. Zajímavostí je např. informace o počtu přístupů na stránky archivu dle jednotlivých států (viz graf č. 6). Na prvním místě jsou Spojené státy s čtyřnásobkem přístupů z Norska⁸¹.

Graf č. 5: Počet přístupů na stránky archivu dle jednotlivých zemí

Countries					
Countries		Pages	Hits	Bandwidth	
	United States	us	108044	108044	136.60 GB
	Norway	no	19208	19208	44.95 GB
	China	cn	15420	15420	7.30 GB
	European country	eu	12083	12083	18.43 GB
	Australia	au	11752	11752	13.60 GB
	Iran	ir	6756	6756	4.41 GB
	Unknown	ip	5878	5878	10.08 GB
	Germany	de	4531	4531	9.66 GB
	India	in	4421	4421	6.47 GB
	Great Britain	gb	3934	3934	10.00 GB

Stránky archivu jsou ve své dolní části doplněny informací o správci archivu včetně jeho e-mailové adresy.

5.4.3.2 Možnosti archivace v repozitáři NTNU

V rámci rozšiřování archivu NTNU se univerzita snaží poskytnout studentům a badatelům dostatečné množství informací o tom, proč je důležité ukládat vznikající vědecké práce do repozitáře. Zveřejňování vysokoškolských prací v archivu napomáhá jejich rozšiřování a posiluje tak myšlenku sdílení informací. Univerzita stále zastává politiku dobrovolného ukládání prací (na rozdíl např. od *Helsinské technické univerzity* viz kap. 4.2.1). Zároveň studentům garantuje publikování práce v archivu teprve po udělení jejich souhlasu. Zvláštní odstavec správci archivu věnují otázkám oblasti autorských práv (zveřejnění práce a zároveň uložení do archivu aj.).

Pro samotnou archivaci v repozitáři je připravena informační stránka s údaji o tom, které dokumenty je možné uložit pomocí heslovaného účtu studenta (disertační a diplomové práce, výzkumné zprávy). Příspěvek je také možno zaslat ve formátu PDF na e-mailovou adresu správce (součástí musí být i datum obhajoby a výsledná známka). Kvůli autorským a licenčním právům univerzita vyžaduje sepsání licenční smlouvy (v praxi se provádí tak, že student zašle dva podepsané originály na univerzitu, kde jsou stvrzeny a jeden je vrácen zpět studentovi). Správci archivu také zmiňují projekt SHERPA/ROMEO (viz. kap. 2.2.), který může studentům pomoci při řešení

⁸¹ Statistika archivu NTNU zobrazuje nejrůznější údaje, které jsou zajímavé i z hlediska této práce. Z pochopitelných důvodů však podrobnější informace o této službě nebyly v rámci této práce analyzovány. Pro více informací je vhodné navštívit přímo stránky archivu NTNU.

autorskoprávní a licenční problematiky [*Publications from Norwegian university of science and technology*, 2004].

5.4.3.3 Shrnutí analýzy archivu NTNU

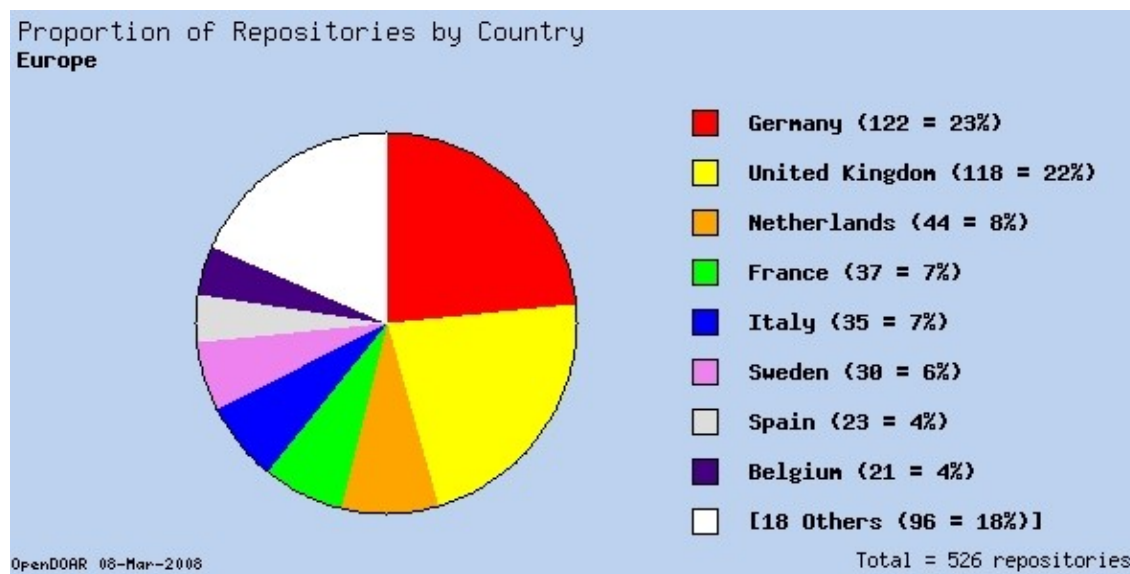
Repozitář je velmi dobrým příkladem lokálního fungování projektu *DiVA*. Z hlediska zahraničního uživatele je nutno zmínit drobné nedostatky v anglické lokalizaci stránek, ve většině případů je však vyhledávací rozhraní dobře přizpůsobeno. Poněkud problematický je přístup do archivu z hlavní stránky univerzity (zvláště v anglické verzi).

Samotné vyhledávání je na vysoké úrovni (ostatně jako u všech archivů, které jsou součástí systému *DiVA*). Správci repozitáře svůj archiv zatraktivnili připojením možnosti vyhledávat v jednotlivých druzích vysokoškolských prací. Velmi zajímavá je nabídka zobrazení nejrůznějších statistik a grafů, které se týkají provozování archivu *Publikace NTNU*. Další rozvoj archivu by měl přinést přesnější překlady do anglické verze stránek (*theses X thesis*), včetně interních odkazů o ohlášených příspěvcích (*coming theses*).

5.5 Švédské institucionální repozitáře

Švédsko je na tom v porovnání s ostatními severskými zeměmi nejlépe, co se týče počtu repozitářů. (Graf č. 7 byl převzat z *Adresáře repozitářů s otevřeným přístupem OpenDOAR*.)

Graf č. 6: Počet švédských repozitářů v evropském kontextu

Graf č. 7 zobrazuje vedoucí pozici Švédska v počtu repozitářů mezi ostatními severskými zeměmi (žádná z dalších severských zemí se do výsledného koláčového grafu nedostala a ostatní země jsou zahrnuty v odkazu „Others“). V *OpenDOAR* samozřejmě nejsou zahrnuty všechny repozitáře, které jsou na univerzitách a ve výzkumných centrech rozvíjeny. Za částečně reprezentativní lze tento graf brát vzhledem k podobnému počtu (35) švédských repozitářů v dalším prestižním projektu pro jejich registraci registru *ROAR*.

Největší počet záznamů se objevuje u archivu *Publikace Lundské univerzity* (dále podrobněji analyzován). V řádu tří až čtyř tisíc se pohybují také elektronický archiv *Elektronické publikační centrum, Ekonomické školy a komerčního práva, Göteborgské univerzity* (*Electronic Publishing Center, School of Economy and Commercial Law, Göteborg university*, <http://www.handels.gu.se/epc/>), repozitář *Publikace Linköpingové univerzity* (*Publikationer från Linköpings universitet*, <http://www.diva-portal.org/liu/>⁸²) a elektronický archiv *Elektronické publikování Univerzity v Malmö* (*Malmö University Electronic Publishing*, <http://dspace.mah.se:8080/dspace/>). Z praktického hlediska je v této části popsán také repozitář *Publikace Uppsalové univerzity*, který je začleněn do již několikrát zmíněného systému *DiVA*. Ač by mohlo zdát, že pro analýzu by bylo vhodnější vybrat repozitář z *Linköpingové univerzity* s vysokým počtem příspěvků, nakonec byl zvolen archiv z *Uppsalové univerzity*. Systém *DiVA*, v kterém oba repozitáře pracují, je vyvíjen právě v Uppsale.

⁸² Tento repozitář je jedním ze 17 archivů, které se zapojily do projektu *DiVA* (viz kap. 4.4.2).

5.5.1 Publikace Lundské univerzity

Publikace Lundské univerzity (Lunds University Publications, <http://www.lu.se/lund-university/research/dissertations-and-publications>) je institucionální archiv *Lundské univerzity* (<http://www.lu.se>) ve Švédsku. Repozitář vznikl v říjnu roku 2007 transformací z archivů *LU: research* a archivu disertačních prací univerzity.

5.5.1.1 Stručná charakteristika Lundské univerzity

Lundská univerzita ve Švédsku (*Lunds Universitet*, <http://www.lu.se/>) byla založena již v r. 1666. V současné době má osm fakult a velké množství výzkumných pracovišť. To vše ji činí největší institucí v oblasti vědy a akademického vzdělávání nejen ve Švédsku, ale i v celé Skandinávii.

Spektrum oborů na univerzitě je velmi široké a výzkumné výstupy pokrývají rozsáhlou škálu témat. Největší soustředění je věnováno třem oblastem výzkumu: lékařství a léčiva, trvale udržitelný společenský rozvoj a vědám o životě [*Lunds universitetet*, 2006].

5.5.1.2 Vývoj elektronických archivů Lundské univerzity

První elektronický repozitář začal na *Lundské univerzitě* vznikat již v r. 1996 pro ukládání disertačních prací. Po roce 2000 však zesílila nutnost uchovávat i další vysokoškolské práce. Vznikl zmíněný repozitář *LU: research*⁸³, který na univerzitě zvýšil oblíbenost auto-archivace mezi studenty i badateli. Jeho domovská webová stránka byla umístěna na webu univerzitních knihoven, jejichž hlavní kancelář byla zároveň správcem celého repozitáře. Fond archivu byl tvořen dokumenty, které vznikají v rámci výzkumu na *Lundské univerzitě* kromě disertačních prací, jež byly i nadále ukládány do odděleného archivu disertačních prací.

Autoři zvolili pro provozování systém *EPrints*, který je velmi využíván v oblasti vědeckého výzkumu. *LU: research* dosáhl dle oficiálních zdrojů univerzity více než 14 000 záznamů (květen 2007), ačkoli repozitář *ROAR*⁸⁴ uváděl číslo okolo 6 000. Jeho

⁸³ Archiv *LU: research* byl jedním ze stěžejních repozitářů, které byly analyzovány v rámci diplomové práce o univerzitních institucionálních repozitářích obhájené na Ústavu informačních studií a knihovnictví v Praze v září 2007.

⁸⁴ Registr *ROAR* dosud uvádí informace o dvou oddělených archivech (*LU: research* a *Lunds University Publications*). Z tohoto důvodu není k analýze repozitáře přiložena statistika, protože nevyhovuje o skutečném stavu.

zvláštnost však spočívala i v tom, že systém byl v podstatě „pouze“ bibliografickou databází, která byla jen místy doplněna úplnými texty dokumentů⁸⁵. V roce 2005 vznikl na univerzitě další archiv, který shromažďoval zejména diplomové práce (archiv *Xerxes*, <http://theses.lub.lu.se/undergrad/?lang=en>). S vývojem institucionálních repozitářů ve světě však došlo k další reorganizaci elektronických archivů na *Lundské univerzitě*.

Administrátoři byli postaveni před situací, kdy zde existovaly tři různé archivy s různými software. Bylo nutné vyřešit otázky koordinace pracovišť a zejména otázky legislativy související s autorským právem. Správu nově vznikajícího repozitáře převzala *Informační kancelář (Information office)*. Archiv *Xerxes* však stále zůstal stranou od ostatních dvou archivů a jeho správu má na starosti *Digitální knihovna Lundské univerzity (Lund University Digital Library)*.

S integrací archivů souvisí i otázka programového zabezpečení systému. Administrátoři se rozhodli jít cestou vývoje vlastního software. Mezi požadavky se objevila zejména schopnost rychlé odezvy systému i v případě zvýšeného zatížení a jednoduchý postup pro vkládání nových dokumentů do systému (včetně možnosti stahovat záznamy z jiných databází). Důraz byl při přípravě kladen i na uživatelsky vstřícné rozhraní a možnost nenáročných rešerší.

Spojením obou archivů byl vytvořen největší institucionální univerzitní repozitář co do počtu příspěvků v celé Skandinávii. Z celkového počtu 46 000 záznamů je však pouze 3 600 přístupných v plném textu [ERIKSSON, 2008].

5.5.1.3 Struktura archivu

Úvodní stránka (viz. obr. č. 12) graficky koresponduje s internetovými stránkami univerzity. Z hlavní stránky univerzity je archiv odkazován přes odkaz *Výzkum (Research)*, který po rozkliknutí přesměruje uživatele na stránku s nabídkou. Navzdory tomu, že archiv byl nedávno reorganizován, stále se u něj objevuje v nejednoznačnost v jeho pojmenování. V adresáři *OpenDOAR* je registrován pod názvem *Publikace Lundské univerzity*, ale na hlavních stránkách je uveden název *Disertační práce a publikace (Dissertations and Publications)*. V některých částech archivu se však uživatel setká s pojmenováním *Publikace Lundské univerzity*, a tento název je v této práci považován za stěžejní.

⁸⁵ Pouze 2 300 dokumentů z celkového počtu příspěvků v archivu bylo možné získat v plném textu.

Lundská univerzita přizpůsobila jazyk archivu zahraničním uživatelům a stránky jsou k dispozici v angličtině i švédštině. Bohužel však není zcela vyřešen optimální přechod mezi oběma jazyky⁸⁶.

Obr. č. 12: Domovská stránka archivu *Publikace Lundské univerzity*

Accessibility | Home | Site Map

About Lund University **Research** **International Relations** **Libraries** **Contact**

LUND UNIVERSITY

- Ph.D. Studies
- ↓ **Dissertations and Publications**
 - Dissertations
 - Publications
- Institutes/Research Centres
- Research Evaluation - 2008
- Lund is a Member of World Leading Networks
- Café Scientifique

Choose:

Dissertations and Publications

Dissertations and research publications (including journal articles, conference abstracts and books) from Lund University are collected in this database. Where possible, the option to download a full text document is available.

Search all Search these Department/s

- Campus Helsingborg
- Common departments, the faculties of Science and Engineering
- External organisation
- Faculties of Humanities and Theology
- Faculty of Engineering, LTH at Lund University
- Faculty of Law
- Faculty of Medicine
- Lund University School of Economics and Management, LUSEM
- Malmö Academies of Performing Arts
- Science
- Social Sciences
- Special activities (research centres, institutes etc.)
- University service units

→ [Advanced Search](#)

→ [Search Help](#)

Na rozdíl od ostatních archivů, kdy je vyhledávací rozhraní či celý samotný archiv umístěn na samostatné stránce, repozitář *Lundské univerzity* je plně začleněn do univerzitních webových stránek a na jeho přítomnost odkazuje jen jedna z 6 záložek v levé nabídkové liště.

5.5.1.4 Práce v archivu *Lundské univerzity*

Odkaz *Disertační práce a publikace* v levé liště má dvě podskupiny (disertační práce a publikace). Primárně je vyhledávání nastaveno pro obě skupiny zároveň a autoři archivu zde uvádějí, že archiv obsahuje disertační práce a výzkumné publikace včetně časopiseckých článků, konferenčních sborníků a knih [*Dissertations and Publications*, 2007].

⁸⁶ Uživatel je po zvolení *in English* přesměrován na hlavní stránku a teprve odsud se musí proklikat k anglické části repozitáře a naopak.

Po stručné úvodní informaci na první stránce archivu následuje rešeršní rozhraní, které přes jednoduchý vstupní formulář nabízí vyhledávání v archivu pomocí tlačítka *Search*. Základní nabídka prohledává veškeré dostupné dokumenty, volba *prohledávat tyto sekce (Search these Departments)* umožňuje v nabídce ve střední části stránky vybrat pouze konkrétní fakultu či dokonce katedru postupným proklikáváním do hlubší struktury stránek.

Nabídka je zakončena odkazem k pokročilemu vyhledávání (*Advanced Search*) a nápovědou (*Search Help*). Nápověda je velmi stručná, ale jasně popisuje, jak pracovat se systémem. Ukazuje na přednosti rychlé orientace v základním i pokročilém vyhledávání.

5.5.1.4.1 Prohlížení dokumentů archivu

Původní možnost prohlížení jednotlivých záznamů konkrétních fakult či kateder univerzity (*LU: research*) je nahrazena postupným proklikáváním až do konečného uzlu, kde jsou zobrazeny dokumenty patřící pod daný ústav/katedru. Tato služba je vhodná zejména pro ty uživatele, kteří si nejsou přesně jisti klíčovými slovy, mají nejasnosti v klasickém vyhledávání či pro ty, jenž si chtějí prohlédnout výsledky práce určité fakulty nebo katedry aj.

Uživatelsky přívětivá je možnost seřazení výsledných záznamů, o jejichž počtu archiv informuje, dle roku publikování, autora či názvu se sestupnou či vzrůstající tendencí. Zvolit lze i počet jednotlivých zkrácených záznamů (autor a název díla) na stránku.

Nová struktura repozitáře však výrazně omezuje prohlížení větších celků univerzity (tj. celé fakulty aj.). Pro konkrétní záznamy je třeba projít celým pomyslným stromem archivu, protože lze nahlížet pouze na příspěvky koncového uzlu. Zcela chybí prohlížení dle předmětového třídění Kongresové knihovny, jež bylo součástí původní verze archivu (*LU: research*) v důsledku použití systému *Eprints*.

5.5.1.4.2 Pokročilé vyhledávání

Společné pokročilé vyhledávací rozhraní (viz obr. č. 13) pro disertační práce i publikace je ohraničeno několika základními selekčními poli. Prohledávat lze archiv dle klíčových slov či abstraktu a názvu práce či slov z názvu. Nechybí pole pro vyhledávání dle jména autora a rok publikování práce (v závorce je uveden formát,

v jakém je třeba datum uvést; pro rešerši je možné zadat i určité časové období). Další pole je určeno pro ISBN či ISSN.

Obr. č. 13: Náhled pokročilého vyhledávání v archivu

Advanced Search - Dissertations and Publications

Abstract/ keywords

Title/words in title

Author

Year (xxxx, xxxx-yyyy)

ISBN/ISSN

Department

Language

Subject

Document type

Popular science Show all Only popular science
 Exclude popular science

[→ Search Help](#)

Druhá polovina formuláře je tvořena předem nadefinovanými selekčními údaji. Jedná se o jednotlivé části univerzity, jazyk (široká nabídka, která ukazuje na vícejazyčný archiv) a typ dokumentu. Zajímavé je pole předmět (*Subject*), které uživateli nabízí pohodlnou možnost volby oblasti vyhledávání nejen dle kateder či ústavů. Ojedinelá je možnost rešerši mezi populárně naučnými dokumenty (či omezení mimo populárně naučnými dokumenty). Výsledky vyhledávání je možno řadit dle roku, autora či názvu vzestupně i sestupně.

5.5.1.4.3 Disertační práce

Po rozkliknutí nabídky *disertační práce* v levé liště je uživatel přesměrován do sekce věnované pouze disertačním pracím univerzity. Tyto práce začaly být archivovány již od r. 1996, ale jen v menšině případů obsahují úplné texty dokumentů. Stránka umožňuje přímý vstup do vyhledávání (omezit rešerši pouze pro disertační práce lze volbou typu dokumentu v pokročilém rozhraní).

Správci archivu rozšířili nabídku archivu o možnost prohlížení informací o očekávaných obhajobách disertačních prací. V některých případech je k dispozici

úplný text (tj. preprint) dokumentu. Součástí záznamu je kromě názvu práce a jména autora také datum a místo obhajoby a jméno oponenta práce.

Uživatelé mohou v této části vstoupit do rozhraní pro auto-archivaci svých prací. Lze využít nápovědy pro ukládání dokumentů (FAQ), která je však určena především studentům a badatelům *Lundské univerzity*. Přístup do systému je heslován a vstup je umožněn přes osobní účet autora. Kromě názvu je třeba vyplnit i anglický abstrakt (švédská verze abstraktu není povinná), informace o obhajobě práce (datum a místo) a nahrát úplný text disertační práce ve formátu PDF. Registrace by měla být vyplněna ještě před obhajobou práce (z důvodu odkazu *očekávané disertační práce*). Všechny příspěvky v archivu jsou před zveřejněním zkontrolovány a autoři jsou následně o publikování vyrozuměni e-mailem [ERIKSSON, 2008].

Primárně nejsou práce zveřejňovány v úplném textu (systém je tak vlastně bibliografickou databází). V případě, že si autor přeje publikovat celý svůj příspěvek volně v repozitáři, je nutné vyplnit souhlas s elektronickým publikováním práce (bohužel dostupný pouze ve švédštině)⁸⁷. Autor je také zodpovědný za získání souhlasu nakladatele, jestliže svou práci publikuje veřejně v některém z odborných časopisů aj.

Na stránce věnované disertačním pracím je také odkaz pro přímý vstup do archivačního rozhraní (*LUP registration*). Registrační stránka je jednoduše strukturována a poskytuje základní informace pro archivaci, včetně často kladených otázek. Správci se snaží studenty přimět k auto-archivaci úplných textů⁸⁸ (důvodem může být např. zviditelnění práce a zvýšení její čtenosti)⁸⁹. Auto-archivaci se *Lundská univerzita* snaží podpořit i obecnou podporou otevřeného přístupu. Autoři publikující s afiliací *Lundské univerzity* mají doporučeno ukládat své texty do vědeckých časopisů podporujících otevřený přístup. Univerzita preferuje nový model publikování, kdy všechny publikace jsou volně dostupné. Badatelé jsou vyzváni k nepředávání (vlastního) copyrightu, minimálně k zachování autorova práva na paralelní publikování.

Původní repozitář *LU: research* umožňoval registraci a tím i vkládání příspěvků i autorům, kteří nepocházejí z *Lundské univerzity*. Uživatelům byla registrace

⁸⁷ Pokud autor nesvolí k zveřejnění plného textu, celá práce je dostupná pouze učitelům a pracovníkům univerzity.

⁸⁸ Studenti *Lundské univerzity* mají povinnost se v systému registrovat a dodat informační záznam o dokumentu, nemusí však uložit úplný text své práce.

⁸⁹ Původní archiv *LU: research* přikládal na tomto místě informaci o zvýšení impakt faktoru prací, které jsou ukládány do institucionálních repozitářů. Nový archiv *Publikace Lundské univerzity* tento odkaz již nezmiňuje.

doporučena, i když byli pouze pasivními a nikoli aktivními uživateli archivu (tj. autory). Registrovaný uživatel měl možnost nastavení zasílání nových příspěvků do repozitáře (varianta služby Alerts)⁹⁰.

Současné rozhraní vyžaduje pro vkládání nových dokumentů do archivu příslušnost k *Lundské univerzitě*. Systém sice nabízí možnost stát se uživatelem jako „externí autor“, žádost je však schvalována správcem archivu, který jí nemusí vždy vyhovět⁹¹. Tato politika sice omezuje již zmíněnou možnost pasivního přístupu k dokumentům, posiluje však jednu ze základních vlastností institucionálních repozitářů. Tyto elektronické archivy mají uchovávat a zpřístupňovat především příspěvky, které pocházejí od badatelů, studentů a ostatních akademických pracovníků dané univerzity. Archiv *LU: research* sice nabízel rozšířené možnosti pro uživatele, kteří mohli vstupovat do interního systému, popíral však tuto základní myšlenku. Autorem se mohl stát kdokoli, protože registrační e-mail byl na základě žádosti zaslán automaticky.

K dispozici jsou i kontakty na jednotlivá oddělení univerzity zodpovědná za správu archivačního rozhraní, nápověda (příliš stručná) a několik informací o publikačním rozhraní *LUP registration*.

5.5.1.4.4 Publikace

Druhou záložkou v hlavní nabídce levé lišty je přímý vstup k bližším informacím o ostatních publikacích v archivu. Poněkud nelogicky vede opět na hlavní stranu s vyhledávacím formulářem, kde se však rozšiřuje nabídka v levé liště. Odkaz *registruj svoji publikace (Register your publication)* uživatele přesměruje k informacím o možnosti archivace v systému *LUP registration*. Systém upozorňuje i na nutnost kontroly duplicity příspěvků před samotnou archivací, protože v repozitáři se nacházejí i dokumenty převzaté z databáze *ISI Web of Science*⁹². Tato část archivu je značně neaktualizovaná a vychází ze staré struktury stránek.

⁹⁰ Bylo možné si nastavit obor, publikační status nových dokumentů, řazení výsledků a frekvence e-mailů.

⁹¹ V rámci této práce jsem se pokusila stát „externím autorem“, moje žádost však byla zamítnuta navzdory informaci o přípravě této rigorózní práce.

⁹² Informace na této stránce jsou poněkud zastaralé, odkazují např. na již nefungující repozitář *LU: research* či zde není aktualizován název *Web of Knowledge* pro *Web of Science*.

5.5.1.5 Závěrečné zhodnocení archivu

Publikace Lundské univerzity je archiv, který se stále velmi úspěšně rozrůstá a navazuje na více než desetiletou tradici ukládání a uchovávání elektronických dokumentů na *Lundské univerzitě*.

Správci repozitáře se snažili zjednodušit a sjednotit přístup ke všem elektronickým dokumentům vznikajícím na *Lundské univerzitě*. Jejich snaha však byla pouze částečně naplněna. Repozitář je sice začleněn do internetových stránek univerzity, mnohdy však příliš těsně a jednoduchost práce příznačná pro *LU: research* se místy zcela vytrácí.

Archiv diplomových a ostatních vysokoškolských prací (kromě disertačních) *Xerxes* nebyl do systému zařazen, což omezuje uživatele při rychlém hledání v databázi dokumentů *Lundské univerzity*. Je však nutné zdůraznit, že *Xerxes* je sám o sobě součástí národní registrace diplomových prací a esejí *Uppsok* jako součást systému *Libris* (<http://uppsok.libris.kb.se/sru/uppsok>), který je vyvíjen ve švédské Národní knihovně.

Navzdory reorganizaci archivu je orientace v něm poněkud nepřehledná a komplikovaná. Množství odkazů uživatele může zavést do částí internetových stránek univerzity, jež prakticky vůbec nesouvisí s činností archivu. Aktualizace software přinesla jeho změnu v neprospěch původního systému *Eprints*.

Samotné vyhledávání a prohlížení je na poměrně dobré úrovni, i zde se však projevuje absence vyhledávacího rozhraní *Eprints*, které nabízelo mnohem větší možnosti v oblasti prohlížení (zobrazení příspěvků větších částí univerzity a ne pouze konkrétní katedry, což mohlo vést k zajímavým statistickým informacím – např. sledování přírůstku aj.).

Na základní i pokročilé vyhledávání je odkazováno z několika stránek. Klasické dotazové vyhledávání s použitím operátorů AND, OR, NOT a * je sice možné, nicméně nepropracovaná nápověda o něm vůbec neinformuje a uživatel tak musí nejprve provést několik zkušebních rešerší, aby otestoval fungování systému (není např. na první pohled zřejmé, zda je možné tyto operátory s úspěchem použít i v základním rozhraní).

Archiv *LU: research* byl uživatelsky vstřícný i v otázce nápovědy začínajícím uživatelům či autorům. Nápověda pamatovala i na vkládání příspěvků do repozitáře. Je

třeba vzít v úvahu, že nový help je o mnoho stručnější, takže jeho prostudování nezabere uživatelům příliš času⁹³.

Pro podrobnější výzkum repozitáře chybí na stránkách informace o metadatech (kdo je tvoří, v jakém formátu jsou ukládána aj.) Nulové informace v tomto směru přináší i adresář *OpenDOAR*, který je sice aktualizován a změnu obou archivů v jeden registruje, nicméně však postrádá bližší údaje o fungování repozitáře⁹⁴. Stahování metadat a úplných textů je povoleno pro nekomerční a studijní účely. Úplné texty nesmí být extrahovány pomocí vyhledávacích robotů [*OpenDOAR*, c2006].

Velkým přínosem oproti původní verzi archivu je jazykové omezení v pokročilém vyhledávání, které využijí hlavně zahraniční uživatelé. Protože se jedná o švédský archiv, je potřeba předpokládat, že velká část dokumentů je napsána ve švédštině, což je jazyk nepříliš rozšířený mezi komunitou zahraničních uživatelů. Další rozvoj tímto směrem by mohl nabídnout konkrétní čísla zastoupení jednotlivých jazyků v repozitáři a novým uživatelům tak ujasnit, zda má pro ně smysl v archivu provádět rešerše.

Nový repozitář počítá s nastupujícím trendem v oblasti institucionálních repozitářů – zobrazování disertačních prací ještě před jejich samotným publikováním. Jedná se v podstatě o preprinty a archiv tak naplňuje jednu z primárních vlastností institucionálních repozitářů – zveřejnit příspěvek co nejdříve po jeho vypracování a získat reakce recenzentů ještě před jeho publikováním v tisku, elektronickém časopise aj.

Velmi dobrá je také informační stránka archivu, která uživateli nabízí jednoduchou možnost, jak kontaktovat správce archivu s případnými dotazy či připomínkami⁹⁵.

Repozitář by měl směřovat svůj rozvoj na aktuální řešení autorskoprávní problematiky z důvodu většího zpřístupnění úplných textů dokumentů v archivu, což by jej dále zviditelnilo a zatraktivnilo.

5.5.2 Publikace Uppsalské univerzity

Jak již bylo výše zmíněno, švédský projekt *DiVA* zastřešující archivy 17 skandinávských univerzit je umístěn a spravován na serveru *Uppsalské univerzity*.

⁹³ Na druhou stranu v něm mnohdy chybí důležité údaje.

⁹⁴ Registrace archivů v projektech k tomu určených je vlastně i veřejnou prezentací archivu, který by měl mít v první řadě zájem o zviditelnění. Tomu napomáhá i maximální množství dodaných informací.

⁹⁵ Při přípravě této práce byl správce archivu několikrát úspěšně kontaktován ohledně fungování archivu pomocí e-mailu.

Samotná univerzita se kromě budování centrální databáze do projektu zapojila i vytvořením vlastního lokálního archivu. Repozitář je nazván jednoduše *Publikace Uppsalské univerzity* (*Publikationer från Uppsala universitet*, <http://publications.uu.se/>)⁹⁶ a na rozdíl od archivu *Publikace Norské univerzity vědy a techniky* (viz. kap. 4.4.3) je umístěn v doméně *Uppsalské univerzity* (při zachování ikony *DiVA* v adresním řádku podobně jako u ostatních zapojených repozitářů).

Správu archivu má na starosti *Centrum pro elektronické publikování* (*Enheten för digital publicering*, <http://epc.uu.se/index.en.html>), které je zodpovědné i za další rozvoj projektu *DiVA*.

Archiv *Publikace Uppsalské univerzity* byl založen v r. 2003, a stal se jedním z největších (co do počtu příspěvků) archivů v rámci projektu *DiVA* (v únoru 2008 byl počet dokumentů 6378)⁹⁷. Repozitář je víceoborový a jeho primárním cílem je archivovat dokumenty, které vznikají v rámci výzkumu a studia na *Uppsalské univerzitě*. V archivu můžeme nejčastěji nalézt disertační (3764) a diplomové práce (2564). Menšinu příspěvků tvoří články a různé zprávy [Publications from Uppsala University, 2003].

Archiv *Publikace Uppsalské univerzity* je v mnohém velmi podobný ostatním repozitářům zapojeným do projektu *DiVA*. Z tohoto důvodu je následující rozbor zaměřen zejména na rozdíly mezi popisovanými archivy ze systému *DiVA* a na zajímavosti, které si zaslouží být zmíněny a podrobněji analyzovány. Přesné informace

o vyhledávání v repozitářích projektu *DiVA* jsou zmíněny v kap. 4.4.2, kde je samotný projekt detailně popsán.

5.5.2.1 Pohled na Uppsalskou univerzitu

Uppsalská univerzita (*Uppsala universitet*, <http://www.uu.se/>) je nejstarší univerzitou, která vznikla v severní Evropě (r. 1477). Své historické zázemí vhodným způsobem zúročuje v moderních přístupech k výuce. Výzkum a studium jsou rozloženy do 9 fakult, které pokrývají velké množství oborů a specializací. Univerzita rozvíjí své aktivity směrem k mezinárodní spolupráci, což otevírá nové možnosti ke studiu nejen

⁹⁶ Adresář *OpenDOAR* uvádí *Publikace Uppsalské univerzity* pod názvem *Akademický online archiv Uppsalské univerzity*. Za klíčový byl však brán název uvedený na hlavní stránce archivu.

⁹⁷ Graf z registru ROAR není u tohoto archivu připojen, protože údaje v něm uvedené nesouhlasí s informacemi na stránkách repozitáře.

pro švédské studenty. Toto zaměření zdůvodňuje i důraz kvalitní jazykovou lokalizaci do angličtiny archivu *Publikace Uppsalské univerzity*.

5.5.2.2 Struktura archivu *Publikace z Uppsalské univerzity*

Přístup z hlavní stránky internetové prezentace Uppsalské univerzity je možný přes odkazy *Research* i *Library*, což usnadňuje uživatelům nejistotu při jeho hledání. Nabídka *Research* odkazuje na stránku s levým bočním menu k linku *Publications*, jenž po zvolení nabídne ve středové části možnost volby *Publications from Uppsala University*. Internetové stránky knihovny informují v seznamu hlavní stránky uprostřed textu o *Disertační práce a další dokumenty z univerzity (Theses and other publications from the University)*, který je směřován přímo do hlavního vyhledávacího rozhraní archivu.

Hlavní stránka repozitáře (viz. obr. č. 14) zároveň nabízí i vyhledávací formulář, který podobně jako archiv *Publikace NTNU* kopíruje rozhraní projektu *DiVA*⁹⁸. Správci archivu na konec stránky přidali přímé odkazy do nejnovějších publikací (jsou však bohužel řazeny podle jména autora, takže se v seznamu „nejnověji uložených“ příspěvků objevují i dokumenty z roku 2006 a členění tak není příliš přehledné).

Obr. č. 14: Domovská stránka archivu *Publikace Uppsalské univerzity*

UPPSALA UNIVERSITY : PUBLICATIONS : Start Page/Search

Publications from Uppsala University

Select one or more fields (automatically AND between fields)

Publication type: Articles (87) Theses (3772) Master theses / Undergraduate theses (2599) Reports (444) Chapters (0) Other (20)

Author: (last name)
 (first name)

Title: (or a word from the title)

Series: (number)

Year: (YYYY)

ISBN: (include hyphens)

Department: Select department:

Sort by: Author Ascending 20 (number of displayed hits per page)

Go to: [Freetext Searching](#) (including abstracts and keywords) | [Search Tips](#)

The latest publications

Author	Title	Publication type	Year	Fulltext
Andersson, Helena ; , Hedvig Sundin	Att finna qlappen: En studie om upplevelsen av Saabs varumärke	Undergraduate thesis D-level	2007	PDF [205 kb]

⁹⁸ Podobně jako u archivu *Publikace NTNU* (kap. 4.4.3) byly analyzovány zejména rozdíly, kterými se archiv liší od projektu *DiVA*.

V dolní části stránky jsou uvedeny kontakty na správce archivu a informace o poslední aktualizaci (jako copyright je standardně nastaven aktuální rok tj. 2008).

Stejně jako u ostatních analyzovaných repozitářů, i zde je informační menu umístěno do levé boční lišty. Pod logotypem univerzity můžeme nalézt tlačítko „Read“, které umožňuje zrakově postiženým studentům využít slovní nápovědy k jednotlivým odkazům na stránkách. Při volbě je uživatel přesměrován na stránku se zvukovým doprovodem.

Archiv má dvě jazykové verze – švédskou a anglickou (automaticky je nastavena švédská jazyková mutace). Další část levého menu odkazuje do hlavního vyhledávacího formuláře (*Start Page/Search*, viz. obr. 14). Položka *Pro autory (For authors)* odkazuje na informačně velmi bohaté stránky informující studenty o formálních aspektech vysokoškolských prací⁹⁹. Správci archivu umístili i link k informacím o otevřeném přístupu (viz. kap. 2.3.) v souvislosti s archivací v systému *DiVA*, na který je z levého menu také odkazováno. Uživatelé zde mohou najít také záložku *Acta Universitatis Upsaliensis* odkazující k projektu, který se snaží v různých edicích ve spolupráci s knihovnou *Uppsalské univerzity* zpřístupnit díla, jež vznikala na univerzitě v letech 1861-1961¹⁰⁰.

Druhá část bočního menu je konkrétně zaměřena na vysokoškolské práce (závěrečné i ostatní). V nabídce lze podobně jako u repozitáře *Publikace NTNU* zvolit vyhledávání jen v konkrétní skupině. Velmi zajímavý může být pro uživatele link *Coming Theses (Očekávané disertační práce – viz obr. č. 15)*, který zpřístupňuje informace o disertačních pracích, jež budou v nejbližší době publikovány (tuto možnost nabízí i ostatní repozitáře z projektu *DiVA*, ale někdy je pro prohlížení vyžadován heslovaný přístup). Švédský repozitář umožňuje nahlédnout mezi ohlášené práce, které jsou připraveny k obhajobě. Záznam kromě obvyklých údajů, jako jsou název díla, jméno autora aj., obsahuje i informace o datu konání obhajoby, název katedry a oponenta práce. K dispozici je i e-mailová adresa autora a úplný text obhajovaného dokumentu. Svým způsobem můžeme tento typ příspěvků nazvat preprintem. V tomto smyslu repozitář naplňuje myšlenku zpřístupnit dokumenty vznikající na *Uppsalské*

⁹⁹ V této části lze nalézt nejen informace o publikování v systému *DiVA*, ale obecně údaje o tom, jak mají vysokoškolské práce vypadat (šablony), kde je lze zveřejnit a jaké úpravy by měly podstoupit. Velmi podrobný manuál se věnuje i oblastem tisku a korekturám.

¹⁰⁰ *Acta Universitatis Upsaliensis* jsou součástí projektu *Univerzitní publikace z Uppsalý (University Publications from Uppsala, <http://www.ub.uu.se/upu/index.html>)*. Univerzitní repozitář *Publikace Uppsalské univerzity* je také zařazen do tohoto projektu, ale s rozvojem samostatného systému *DiVA* je zmiňován spíše v této souvislosti.

univerzitě, ještě před jejich publikováním a zveřejněním. Správci archivu také nabízejí pro zájemce možnost přidat si stránku do RSS čtečky, a být tak pravidelně informován o nově ohlášených disertačních pracích univerzity.

Obr. č. 15: Náhled stránky - disertační práce připravené k obhajobě

UPPSALA UNIVERSITY : PUBLICATIONS : THESES : Coming Theses

Theses from Uppsala University

Coming Theses

19 theses are published to be defended

[RSS FEED](#)

This page is also available as an [RSS channel](#).

Defence: 2008-03-13, Fåhræussalen, Rudbecklaboratoriet, hus C: 5, Dag Hammarskjölds väg 20, Uppsala, 09:00, English

Author: Andersson, Claes

Contact: claes.andersson@lcb.uu.se

Title: [Fusing Domain Knowledge with Data: Applications in Bioinformatics](#)

Department: Uppsala University, Teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet, Faculty of Science and Technology, Biology, The Linnaeus Centre for Bioinformatics

Opponent: Moreau, Yves, Professor, Katholieke Universiteit, Leuven, Belgium

Fulltext: [PDF](#) [1293 kb] (requires [Acrobat Reader](#))

LANGUAGE
På svenska
In English

PUBLICATIONS
[Start Page/Search](#)
[For Authors](#)
[Open Access](#)
[DiVA Portal](#)
[Acta Universitatis Upsaliensis](#)

THESES
[Start Page/Search](#)
[Coming Theses](#)
[Current Theses](#)
[Statistics](#)

Součástí repozitáře je také nabídka vstupu do statistik, které se týkají provozu archivu (generována na stejném principu jako v případě archivu *Publikace NTNU*). Základní statistiky jsou oddělené pro disertační práce od diplomových a ostatních vysokoškolských prací. Odkazy *Fulltext 2007* a *Fulltext 2008* vedou do podrobných statistik o archivu. (V roce 2007 byl archiv navštíven 498 440 x z 401 891 unikátních adres. Největší přístup je zaznamená ze Spojených států, který 3x převýšil návštěvnost uživatelů dle švédských IP adres viz. graf č. 7).

Graf č. 7: Přístupy na stránky archivu dle jednotlivých zemí

Countries					
Countries		Pages	Hits	Bandwidth	
United States	us	327913	327913	210.63 GB	
Sweden	se	104283	104283	82.79 GB	
European country	eu	51352	51352	34.27 GB	
Australia	au	31353	31353	17.00 GB	
China	cn	22189	22189	7.25 GB	
Unknown	ip	17567	17567	11.28 GB	
India	in	15221	15221	10.93 GB	
Germany	de	14879	14879	13.62 GB	
Great Britain	gb	14793	14793	12.47 GB	
Canada	ca	8186	8186	7.28 GB	

Úplné záznamy o dokumentech v archivu jsou zobrazovány stejně jako příspěvky v archivu *Publikace NTNU*. Záznamy jsou velmi podrobné a uživatelsky přívětivé i k zahraničním uživatelům, kdy jsou klíčová slova a abstrakt zobrazovány v angličtině a to i v případě, že se jedná o švédsky (či jiným jazykem) psaný dokument.

5.5.2.3 Hodnocení archivu *Publikace Uppsalské univerzity*

Archiv naplňuje svůj hlavní cíl - zpřístupnit dokumenty *Uppsalské univerzity* prostřednictvím systému *DiVA*. Kvalitní a stále se vyvíjející software je jednou z hlavních příčin velmi vysoké úrovně archivu.

Jako všechny repozitáře projektu *DiVA* nabízí i archiv *Uppsalské univerzity* vysokou kvalitu vyhledávání (v základním i pokročilém rozhraní), včetně sofistikované nápovědy. Orientace v archivu je rychlá a přehledná, není nutné se systémem příliš dlouho pracovat před zadáním ostrých rešerší v něm.

Zvědavý uživatel může získat metadata v několika různých formátech, není však zcela zřejmé, kdo je zodpovědný za jejich tvorbu, zda autoři příspěvků či editoři. Nadprůměrné úrovně dosahuje i jazyková lokalizace archivu, jenž z něj činí výborný rešeršní nástroj i pro zahraniční uživatele.

Podobně jako ostatní archivy projektu *DiVA* nabízí k dispozici velmi podrobnou (i když místy poněkud komplikovanou) statistiku nejrůznějších dat. Součástí stránek je i zajímavá (rozšiřující) služba s informacemi o očekávaných obhajobách disertačních prací včetně úplného textu těchto dokumentů. Správci archivu také uvádějí kontaktní informace pro poskytování podrobnějších informací.

5.6 Zhodnocení provedené analýzy

Následující podkapitola přináší hlavní shrnutí rozboru všech repozitářů a upozorňuje především na hlavní pozitiva a negativa vzhledem k potencionálnímu uživateli konkrétních archivů, která byla zjištěna při práci s analyzovanými repozitáři.

Porovnávat výše zmíněné institucionální archivy je velmi obtížné, protože byly z důvodu pestrosti práce záměrně vybrány repozitáře, jež se od sebe liší v mnoha směrech. Pocházejí z rozdílných severských zemí, které ač jsou navzájem velmi podobné, přesto vycházejí z částečně odlišných kulturních tradic a současných trendů ve výzkumu, jež mají vliv i na budování repozitářů. Archivy používají rozdílné druhy software pro provozování repozitářů (výběr rozdílných typů software byl původní

úmysl) a liší se od sebe také počtem záznamů obsažených v repozitáři (zhruba 500 dokumentů v norském repozitáři *Arena Publikace* a přes 6 000 příspěvků ve švédském archivu *Publikace Uppsalské univerzity*). Na odlišnosti archivů se podílí i odlišný přístup ke správě repozitářů. V dánském *RUDARu* je archiv aktivně provozován a rozvíjen, kdežto v norském archivu *ARENA Publikace* jde spíše jen o pasivní archivaci a uchování dokumentů na serveru.

Analyzované institucionální repozitáře v mnohém splňují požadavky otevřeného přístupu a některé z nich zpřístupňují úplné texty svých dokumentů. V určitých případech za to může nedostatečný prostor na serveru univerzity, který v této souvislosti nedovoluje uložení úplných textů. Archivy tak mohou být pouze bibliografickými databázemi. Práce s těmito typy archivů uživatele nutí k další práci při vyhledávání úplných textů nalezených dokumentů či k získání tištěných verzí aj. Na tomto místě bych opět ráda zmínila archiv *Publikace Lundske univerzity*, jenž sice obsahuje záznamy o více než 46 000 dokumentech, ale pouze 3 600 z nich je přístupno v úplných textech [ERIKSSON, 2008]. Další rozvoj archivů směrem k budování plnotextových institucionálních repozitářů závisí na finančních, legislativních a organizačních prostředcích dané univerzity.

Při budování repozitáře je kromě dostatečného prostoru na serveru univerzity nutné vzít v úvahu další možné problémy, se kterými se archivy mohou během reálného provozu potýkat. Velkým problémem je u některých archivů nedostatečný zájem autorů o archivaci v repozitáři. Správci repozitářů se také potýkají s nedostatečnou spoluprací mezi univerzitou, knihovnou, jednotlivými fakultami a samozřejmě badatelé a studenty.

Správu archivu obvykle přejímají knihovny univerzit, jež mají zkušenosti s prací s informačními zdroji (i elektronickými), a díky tomu poskytují vhodné zázemí. U archivů se přesto objevují určité nedostatky při integraci repozitářů mezi informační systémy celé univerzity.

Společným problémem téměř všech analyzovaných archivů je v tomto směru a nedostatek vlastního zviditelnění archivu. Administrátoři projektů si musí uvědomit, že repozitář, který nebude možné najít, nebude využíván. Je nutné brát v úvahu, že badatelé, akademičtí pracovníci a studenti přicházejí na stránky za jasným účelem: najít dokument, který potřebují. Archiv musí být zviditelněn již na hlavní stránce univerzity, vždyť jde o prezentaci výsledků badatelské činnosti školy. V praxi se však odkaz

k archivu umísťuje do hlubin univerzitních stránek, často pod záložku knihovny. V některých případech (*Islandská vzdělávací univerzita*) na stránkách školy dokonce neexistuje žádný link, který by směřoval do vyhledávacího rozhraní archivu. V tomto směru se na problematické nalezitelnosti repozitářů projevuje i nepřesnost a nejednotnost názvu. Budování a provozování institucionálních repozitářů se neobejde bez účasti veřejnosti, nevyužívané archivy zanikají a mizí. Je proto v zájmu dalších rozvoje archivu, aby byl uživatelsky vstřícný a v množství dat na Internetu nalezitelný. Důležitou roli hraje i komunikace správců s veřejností. Je vhodné na stránky archivu umístit kontaktní adresu (jako např. archivy *Publikace NTNU* a *Publikace Uppsalské univerzity*).

U archivů se kromě výše zmíněných odlišností projevuje samozřejmě také diverzita použitého software pro správu repozitáře. V oblasti programového vybavení je k dispozici dostatečné množství druhů software pro budování institucionálních repozitářů. Menší archivy (např. *ARENA Publikace*) někdy volí cestu pouhého ukládání a archivace příspěvků na svém webovém serveru bez použití určitého speciálního software. U větších archivů (*RUDAR, Publikace Uppsalské univerzity*) můžeme vidět konkrétní pozitivní výsledky, které převažují při používání software určeného pro budování repozitáře nad prostým použitím jazyka HTML (*Arena Publikace*). Vývoj tímto směrem by měla podpořit myšlenka volné dostupnosti tohoto druhu software byť s nutností instalace a práce na přizpůsobení programu konkrétní instituci a archivu.

Největším přínosem speciálního software (z hlediska uživatele) je vyhledávací systém, který zjednodušuje práci s repozitářem a rešeršování v něm. Vyhledávací část je zejména u software *DSpace, EPrints* a *DiVA* poměrně dobře naprogramována a umožňuje vcelku příjemnou práci při vyhledávání v archivu. Zajímavá je i možnost prohledávání podle MDT, kterou nabízí rozhraní finského repozitáře *Elektronické akademické disertace TKK*.

Budoucí rozvoj těchto software částí repozitářů by měl umožnit vyhledávání podle více kritérií, jež se dají navzájem libovolně kombinovat. Vhodným nástrojem je propojení prohlížení a dotazového vyhledávání, kdy teprve po přechodu do určité části archivu je nasazeno dotazové vyhledávání (tuto možnost umožňuje např. islandský archiv *Hirsla*). V současné době je počet příspěvků v archivech poměrně malý, tj. použití příliš náročného vyhledávání není nutné. V souvislosti s dynamickým rozvojem

institucionálních repozitářů, který se do budoucna předpokládá, budou vyhledávací systémy tohoto typu nezbytné.

Severské jazyky obsahují několik speciálních hlásek, které mohou činit problémy při vyhledávání slov, jež je obsahují. Programátoři repozitářů se s tímto potencionálním problémem vyrovnali dobře a vyhledávací software přizpůsobili výjimkám svých rodných jazyků (jedná se o hlásky å, æ, ø – dánština; ö, ä – finština; ð, þ, ö, á, é, í, ó, ú, æ – islandština; å, æ, ø – norština; ö, ä, å – švédština).¹⁰¹ Švédský systém *DiVA*, který je nasazen u dvou repozitářů analyzovaných v této práci, se o těchto zvláštích zmiňuje i v nápovědě (viz Åhman či Ahman).

Další rozvoj repozitářů vyžaduje kvalitní popis dokumentů v archivu. Nezbytností jsou klíčová slova, identifikátory a jmenné údaje. V tomto směru mají před sebou archivy ještě dlouhou cestu. Problém je především v tom, že záznam o dokumentu tvoří samotní autoři a ti mnohdy nemají potřebné znalosti o vhodném použití klíčových slov aj.¹⁰² Problematika jmenného a věcného popisu úzce souvisí s nápovědou pro práci s archivem pro autory. Propracovanou nápovědu pro vkládání dokumentů do archivu můžeme nalézt zejména v *RUDARu* a archivu *Elektronické akademické disertace TKK*. Zcela naopak chybí u archivu *ARENA Publikace*¹⁰³. Nápověda je ve výsledku také jednou z možností, jak může správce repozitáře komunikovat s uživateli a autory. Na stránkách archivu *Elektronické akademické disertace TKK* jsou zvlášť uvedeny i *FAQ*, jež částečně předcházejí duplicitním dotazům zasílaným správčům. Autorská metadata by měla být před zveřejněním zkontrolována editorem.

Mnohé problémy spojené s budováním repozitářů souvisí s legislativou. *RUDAR* u každého díla uvádí poznámku, která uživatele seznamuje s právy na kopírování, stahování aj. Autorskoprávní problematice se věnuje i repozitář *Elektronické akademické disertace TKK*, v němž autor při odevzdání práce přidává tištěný souhlas s publikováním svého díla.¹⁰⁴

Při auto-archivaci dochází k nebezpečí ukládání plagiátů do repozitářů. Je nemožné, aby editoři archivů byli schopni překontrolovat veškeré odevzdávané záznamy

¹⁰¹ Jsou míněny hlásky, které se liší od základní anglické abecedy.

¹⁰² Diplomové a disertační práce obvykle mají v úvodu klíčová slova, která se dají extrahovat a použít jako klíčová slova pro vyhledávání v archivu.

¹⁰³ U tohoto archivu ovšem neexistuje přímá auto-archivace jak u ostatních repozitářů, záznamy o dokumentech na webový server ukládají správci archivu.

¹⁰⁴ Mohlo by se zdát, že toto omezení snižuje příliv děl do archivů, ale ve skutečnosti archiv obsahuje 99% veškerých disertačních prací publikovaných na univerzitě.

a vyhledat v nich plagiáty. Řešením této situace, která se (nejen) v akademickém světě začala vyskytovat ve spojitosti s rozvojem internetu a elektronického publikování, jsou různé automatické systémy, jež jsou schopny vyhledávat duplicitu a upozornit na ně¹⁰⁵.

Při tvorbě webového rozhraní pro práci s repozitářem je velmi dobré oddělit část pro uživatele pocházející z univerzity (tedy potencionálními autory) a uživatele, kteří nepatří pod afiliaci univerzity. Toto opatření by se mělo týkat zejména rozhraní pro vkládání dokumentů do archivu. Hovoříme-li o institucionálních repozitářích, máme na mysli elektronické archivy uchovávající dokumenty (či záznamy o dokumentech), které vznikají v dané instituci (na univerzitě).

Archiv *Publikace Lundské univerzity* původně umožňoval stát se jedním z autorů archivu jednoduše zasláním registračního e-mailu. Systém uživateli následně vygeneroval heslo, které mu prakticky umožnilo archivaci. Nová verze sice toto stále umožňuje, odpověď na registrační e-mail je však zasílána editorem, který předem posoudí důvody pro archivaci externího uživatele.

Editoři archivu jsou jen málokdy schopni podrobně zpracovávat veškeré dokumenty, které jsou do repozitáře vkládány (nehledě na fakt, že žádná editorská skupina nemá potřebné znalosti a vědomosti k dostatečnému posouzení kvality příspěvků, které u univerzit pocházejí z nejrůznějších vědních oborů). Nižší kvalitativní úroveň dokumentů vkládaných do archivu samozřejmě může provázet i texty vznikající na mateřské univerzitě, ale v tomto případě jde o akceptovatelný negativní průvodní jev, jenž může provázet „domácí“ dokumenty. Tyto dokumenty ale v každém případě plní podmínku archivace výsledků vědeckého výzkumu dané univerzity.

Pro vkládání příspěvků z různých institucí jsou vhodnější předmětově profilované archivy, které samozřejmě mnohdy nesou riziko nižší kvality uložených dokumentů, ale zároveň splňují požadavek na oborové zaměření daného archivu.

Analyzované repozitáře byly posuzovány i z hlediska jazykové vstřícnosti pro zahraniční uživatele. Všechny sice splňují požadavek překladu stránek do anglického jazyka, v některých případech je však lokalizace více než sporná (*Skemman*).

Pro mnoho repozitářů je angličtina primárním jazykem (což někdy úzce souvisí se zvoleným software, který je v angličtině). Názvy některých druhů archivů jsou prvotně

¹⁰⁵ Systém pro vyhledávání plagiátů vyvíjí např. Masarykova univerzita v Brně pro kontrolu bakalářských, diplomových a disertačních prací.

uvedeny v angličtině. Překlad názvů však stěžuje jejich nepřesnost. Na stránkách se občas nacházejí dva či více názvů, u nichž není patrné, který z nich je titulní.¹⁰⁶

Ačkoli předmětem této práce jsou univerzitní institucionální repozitáře, některé z vybraných analyzovaných archivů zároveň spadají i do skupiny předmětově profilovaných archivů. Jedná se např. o archiv *Elektronické akademické disertace TKK*, v jehož obsahu se odráží obory studované na univerzitě. Výrazněji se užší zaměření projevuje u archivu *ARENA Publikace Centra pro evropská studia na Univerzitě v Oslo*.

Protože tato práce navazuje na diplomovou práci *Univerzitní repozitáře ve Skandinávii: současný stav a perspektivy jejich rozvoje* obhájenou v září 2007 na *Univerzitě Karlově v Praze*, vznikla v rámci analýzy možnost posoudit rozvoj jednotlivých repozitářů v průběhu jednoho roku. Oblast institucionálních repozitářů se prudce vyvíjí, což ukázal i opakovaný rozbor pěti repozitářů analyzovaných již v průběhu prvního pololetí roku 2007.

Kompletní reorganizace proběhla u švédského repozitáře *Publikace Lundské univerzity*, který obsahuje původní repozitáře *LU: research* a archiv disertačních prací *Lundské univerzity*. Současný archiv je mnohem lépe začleněn do struktury stránek, původní verze však byla přehlednější a použití software *Eprints* nabízelo uživatelsky vstřícnější vyhledávání.

Rozsáhlé změny byly provedeny i finského repozitáře *Elektronické akademické disertace TKK*. Archiv v průběhu roku několikrát částečně pozměnil své vyhledávací rozhraní a v současnosti nabízí plně sofistikovaný a vstřícný systém.

Pouze dílčí lokální úpravy provedli správci islandského archivu *Hirsla*. Prakticky beze změn zůstaly analyzované archivy v Dánsku (*RUDAR*) a Norsku (*Arena Publikace*). Dánský repozitář je stále velmi kvalitním archivem, který poskytuje služby v rámci možností systému *DSpace*. *Arena Publikace* je v mnohém spíše seznamem literatury než institucionálním repozitářem, přesto však do jisté míry splňuje podmínku zpřístupnění děl vznikajících v *Centru pro evropská studia Univerzity v Oslo*.

Nově byly do analýzy zařazeny další tři archivy, které prohlubují informace o současném stavu institucionálních repozitářů ve Skandinávii. *Publikace Norské univerzity vědy a techniky* a *Publikace Uppsalské univerzity* jsou zajímavými

¹⁰⁶ Problém názvů elektronických sídel, dokumentů a zdrojů úzce souvisí s jmenným popisem těchto děl.

institucionálními repozitáři, které se rozvíjejí v rámci švédského projektu *DiVA*. Centrální rozhraní je přístupné na serveru *DiVA* a zároveň jednotlivé lokální archivy jsou umístěny na konkrétních univerzitách. Integrace umožňuje uživatelům plynule přecházet mezi jednotlivými archivy bez nutnosti učit se práce v novém systému.

Islandský archiv *Skemman* byl do analýzy zařazen z geografických důvodů. Podrobný rozbor však ukázal, že navzdory použitému software *DSpace*, který standardně poskytuje vhodné zázemí pro vybudování kvalitního repozitáře, nedosahuje tento archiv předpokládaných kvalit (jazyková bariéra).

5.7 Budoucnost univerzitních institucionálních repozitářů

Rozvoj univerzitních institucionálních repozitářů je v mnohých severských zemích záležitostí posledních několika let. Elektronické archivy se stávají plnohodnotnými součástmi budovaných informačních systémů univerzit a vysokých škol. Přes tuto důležitou roli v informačních systémech škol se archivy potýkají s problémy, které je třeba v budoucnu řešit. Problematika finančního a organizačního zajištění již byla zmíněna v teoretické části této práce.

Pro kvalitní a rozvíjející se repozitář je třeba zajistit dostatek autorů, jež budou do archivu přispívat ukládáním svých disertačních či diplomových prací aj. Problematika institucionálních repozitářů je poměrně nové téma, které se teprve začíná rozvíjet a mezi vysokoškolskými studenty a badateli často není existence tohoto druhu elektronických archivů příliš známa. Repozitáře je třeba zviditelnit a dostat do povědomí uživatelů.

Přes svou stále se zvětšující popularitu stojí institucionální repozitáře stále na okraji zájmu univerzit. Ukazuje to i nesnadný přístup k repozitářům z hlavních stránek univerzit.

Fungující archiv potřebuje nejenom uživatele, ale především autory, kteří svými příspěvky vytvoří jeho obsah. Pokud mluvíme o univerzitních institucionálních repozitářích, je třeba vzít v úvahu, že autorská základna leží zejména mezi badateli a studenty univerzity. I v tomto případě je třeba je uvést ve všeobecnou známost do univerzitního prostředí. Auto-archivace je pro autory důležitá, ale mnozí badatelé dávají přednost ukládání svých příspěvků na své domovské stránky. Výhodou tohoto přístupu k řešení problematiky auto-archivace je dostupnost úplných textů dokumentů, což z nejrůznějších důvodů zatím není vždy realizovatelné u univerzitních archivů.

Správci repozitářů se v tomto směru musí (či měli by) chovat částečně jako reklamní odborníci, kteří prodávají svůj produkt. Situaci může výrazně ulehčit pomoc ze strany vedení univerzity. Některé vysoké školy již zavádějí povinnost odevzdávat elektronické kopie závěrečných (diplomových či disertačních) prací, jež jsou cennou částí jejich institucionálních repozitářů. Samotný direktivní přístup ze strany vedení univerzity je však nedostatečný a mnohem důležitější je vědomí badatelů a studentů, že auto-archivace v repozitáři pro ně má smysl a cenu. Zlepšení situace může pomoci i zviditelnění archivu na stránkách univerzity.

Institucionální repozitáře by měly vystupovat jako jeden z nástrojů k rozšiřování vědeckých prací a podtrhnout tak původní cíl tvorby závěrečných vysokoškolských prací tj. dílo zpřístupnit a výsledky obohatit vědu a výzkum.

Dá se předpokládat, že správa repozitářů zůstane i v budoucnosti v kompetencích knihoven a informačních center, které mají zkušenosti s prací s dokumenty. Vybudování a provoz institucionálního repozitáře vyžaduje citlivé propojení práce informačních pracovníků a informatiků. Software repozitáře by měl být upraven a přizpůsoben informačním službám konkrétní univerzity a administrátor by měl dbát na jeho vhodné začlenění mezi ostatní služby, jež knihovna nebo informační centrum poskytuje.

Vytvořit důvěryhodný archiv vyžaduje nejen velké nasazení při jeho budování, ale udržet vysoký standard zejména při jeho provozování. Mnohdy je o důležitosti repozitáře třeba přesvědčit i vedení univerzity, které samozřejmě disponuje finančními a organizačními prostředky. Vedení univerzit obvykle může ocenit zviditelnění univerzity na lokální i nadnárodní úrovni.

Ze strany uživatele je velmi žádoucí integrace archivů do vyšších národních či mezinárodních systémů. Registrace v těchto systémech může odstranit problémy s vyhledáním konkrétního typu repozitáře. Mezinárodní systémy pro registraci otevřených elektronických archivů jsou velmi užitečným nástrojem pro první seznámení s oblastí institucionálních repozitářů, ale současně mohou být také mírně zavádějící. Z mnoha důvodů je nemožné, aby tyto archivy registrovaly všechny dostupné repozitáře.

Pojem institucionální repozitář se teprve utváří a přesnou definici nelze v současné době nalézt.¹⁰⁷ Registrace v těchto archivech je založena na aktivní první spolupráci ze

¹⁰⁷ Jako institucionální archiv je například veden i elektronický archiv konference *INFORUM*, která se koná každý rok v Praze.

strany archivu – tj. pokud o sobě repozitář sám nedá vědět, jen velmi těžko se dostane do záznamů těchto registrů. Nedokonalé nástroje a nedostatek spolupráce mezi jednotlivými repozitáři a registry přináší v mnohém nepřesné informace, které stěžují práci a rešeršování.¹⁰⁸

Budoucnost institucionálních repozitářů se může projevit zejména díky důležitosti otevřeného přístupu. Budování a provoz repozitářů však jako každý nový projekt vyžaduje spolupráci mezi jednotlivými složkami (autory, uživateli a správci repozitářů a univerzitami).

¹⁰⁸ Mnohé chyby, jež se týkaly počtu příspěvků v jednotlivých repozitářích a špatných grafů byly nalezeny zejména v *Registru repozitářů s otevřeným přístupem (ROAR)*.

6 Závěr

V předložené rigorózní práci je stručným nástinem a analýzou představena problematika univerzitních institucionálních repozitářů, které jsou novým typem elektronických archivů, jež se objevují ve vědecké a výzkumné sféře.

Univerzitní institucionální repozitáře řeší mnohé otázky spojené s elektronickým publikováním, protože poskytují nezbytné náležitosti k publikování vědeckovýzkumných prací na internetu. Stávají se součástí celouniverzitních systémů. Zajišťují otevřený přístup (často plnotextově) k dokumentům uloženým v archivu. Zároveň vytvářejí institucionální archiv dané univerzity, který uchovává díla zde vznikající. Archivy jsou obvykle spravovány knihovnou či informačním centrem, kde mají totiž nejlepší předpoklady pro budování repozitářů. Správci archivu tak mají plnou kontrolu nad uloženými dokumenty a zároveň naplňují další z podstat institucionálního repozitáře – dlouhodobou archivaci. Správu jim usnadňují i speciální typy software, které pro budování repozitářů vznikají.

Elektronické archivy se stávají populární formou publikování dokumentů po celém světě a auto-archivace děl v nich je přínosem pro autora, danou instituci (univerzitu) a v neposlední řadě také uživatele, jenž se tak může dostat k záznamům o mnoha dokumentech, případně i k jejich úplným textům.

Od počátku devadesátých let, kdy se začaly institucionální repozitáře rozvíjet, se situace velmi proměnila a repozitáře se stávají nedílnou součástí mnoha vyspělých univerzit po celém světě. Jádrem této práce jsou severské institucionální repozitáře, které odrážejí celkový stav IR ve světě.

První, teoretická část práce, popisuje zejména otázky budování repozitářů, problematiku týkající se metadat a legislativního zajištění provozu archivů. Představeny byly také základní druhy software, jež jsou repozitáři používány.

Hlavní těžiště práce leží v praktické analýze univerzitních repozitářů volně dostupných přes Internet, která byla provedena u osmi severských archivů. Pozornost při hodnocení repozitářů byla zaměřena zejména na provozovatele repozitářů, jimiž jsou často univerzitní knihovny, software, typy dokumentů, které jsou uloženy v archivech uložené a jejich datové formáty. Část analýzy je věnována zpracování a pořádání dokumentů v jednotlivých archivech. Důležitou součástí analýzy jsou poznatky o

přizpůsobení jednotlivých druhů software konkrétnímu repozitáři a zejména jazyková lokalizace. Důraz byl kladen také na uživatelskou vstřícnost a obecnou orientaci pro práci v repozitáři.

Časová prodleva mezi obhajobou diplomové práce na toto téma a přípravou této rigorózní práce umožnila posoudit vývoj jednotlivých repozitářů s odstupem osmi měsíců.

Závěrečné zhodnocení provedené analýzy potvrdilo důležitou roli institucionálních repozitářů v akademickém prostředí. Své postavení si repozitáře vydobily i na univerzitách v severských zemích, kde se velmi rychle rozvinuly a rozšířily. Diplomová práce přináší i poznatky ohledně integrace institucionálních repozitářů do vyšších mezinárodních systémů.

Při zřizování repozitářů se jejich správci potýkají s finančními (provoz je nákladnou záležitostí), legislativními a organizačními problémy, které ovlivňují výslednou podobu archivů. Jejich rozvoj je přes všechny problémy a překážky zmíněné v této práci součástí budoucnosti při budování plnohodnotných informačních systémů na univerzitách.

Rozsah této práce je obsahově limitován a přináší jen stručný pohled na problematiku univerzitních repozitářů ve Skandinávii.

Použitá literatura

Následující seznam použité literatury obsahuje 77 záznamů.

➤ AMORY, A.; DUBBELD, C. ;PETERS, D. 2004. Open content, open access and open source? In *Ingede: Journal of Africa Scholarship* [online]. vol. 1., no. 2. dec 2004. [cit. 2007-11-06] Durban (South Africa) : University of KwaZulu-Natal, 2004. 13 s. Dostupný z WWW: <<http://ingedej.ukzn.ac.za/viewissue.php?id=2>> nebo <<http://eprints.rclis.org/archive/00009574/01/Ingede-2005-19.pdf>>.

➤ ARENA Publications [online]. Oslo : Centre for European studies, University of Oslo, [2004] [cit. 2008-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.arena.uio.no/publications/>>.

➤ ATKINSON, L. 2006. *The rejection of D-Space : selecting theses database software at the University of Calgary archives*. In *ETD 2006 – 9 th International symposium on Elektronic theses ad dissertations* [online]. Quebec (Canada) : ETD 2006, 2006. 11 s. Dostupný také z WWW: <<http://eprints.rclis.org/archive/00007938/>>.

➤ BARTOŠEK, M. 2003. Aktuální oblasti výzkumu digitálních knihoven. In *INFOS 2003 : zborník z 32. medzinárodného informatického sympózia, ktoré sa konalo v dňoch 7. - 10. apríla 2003 v Starej Lesnej*. 1.vyd. Bratislava : Centrum vedecko-technických informácií SR, 2003. s. 8. Dostupný také z WWW: <<http://www.elet.sk/brt/presentations/bart-dl.pdf>>.

➤ BARTOŠEK, M. 2004. Digitální knihovny - teorie a praxe. *Národní knihovna : knihovnická revue* [online]. 2004, roč. 15, č. 4 [cit. 2007-12-11], s. 233-254. Dostupný z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/pdf/0404/0404233.pdf>> nebo <<http://eprints.rclis.org/archive/00005061/01/DL-Bartosek-final2.pdf>>.

- BRATKOVÁ, E. 2006. Otevřený přístup, digitální knihovny a citační služby. In *Inforum 2006: 12. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Praha 23.-25. května 2006* [online]. Praha: Albertina icome Praha, 2006. 21 s. [cit. 2007-12-10]. Dostupný z WWW: <http://www.inforum.cz/pdf/2006/Bratkova_Eva.pdf>.
- BRATKOVÁ, E. 2003. Rozvoj otevřených archivů elektronických tisků a alternativních bibliografických služeb v oboru Informační věda. *Národní knihovna* [online]. 2003, roč. 14, č. 4 [cit. 2007-12-11] s. 254-269. Dostupný z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/pdf/0304/0304254.pdf>>. Autorský preprint z 2004-01-06 dostupný z E-LIS: <<http://eprints.rclis.org/archive/00000745/>>.
- Budapest Open Access Initiative* [online]. [2002] [cit. 2007-12-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.soros.org/openaccess/>>.
- CARPENTER, L. c2001 *OAI for Beginners – The Open Archives Forum online tutorial* [online]. [Bath : (Velká Británie)] : Open Archives Forum, c2001 [cit. 2008-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.oaforum.org/tutorial>>.
- DAVIS, P.M.; CONNOLLY M.J.L. 2007. Institutional Repositories : Evaluating the Reasons for Non-use of Cornell University's Installation of DSpace. *D-Lib Magazine* [online]. March/April 2007, vol. 13, no.3/4 [cit. 2008-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.dlib.org/dlib/march07/davis/03davis.html>>. ISSN 1082-9873.
- DEFF – *Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek* [online]. Kodaň : Danish Library Authority, c1998-2008 [cit. 2008-01-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.deff.dk/default.aspx?lang=english>>.

➤ *Dissertations and Publications* [online]. Lund (Švédsko) : Lunds University, Last modified 27 Nov 2007 [cit. 2008-01-19]. Dostupný z WWW:

<<http://www.lu.se/o.o.i.s/12681>>.

➤ *DiVA : Academic Archive Online* [online]. Uppsala (Švédsko) : Uppsala University Library, c2000-2007 [cit. 2008-02-04]. Dostupný z WWW:

<<http://www.diva-portal.org>>.

➤ DOBROVSKÝ, P. 2000. Severská rada a Severská rada ministrů. *Severské listy* [online]. 20. prosince 2000 [cit. 2007-03-17]. Dostupný z WWW:

<<http://www.severskelisty.cz/ncm/ncm0046.htm>>. ISSN 1212-5385.

➤ *DSpace* [online]. Cambridge (USA) : MIT Libraries & Hewlett-Packard Company, 2008? [cit. 2008-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.dspace.org/>>.

➤ *Dublin Core Metadata Initiative* [online]. Dublin (USA) : Dublin Core Metadata Initiative, Last updated: 18 February 2008 [cit. 2008-02-23]. Dostupný z WWW:

<<http://www.dublincore.org/>>.

➤ *The effect of open access and downloads ('hits') on citation impact: a bibliography of studies* [online]. Southampton : The Open Citation Project - Reference Linking and Citation Analysis for Open Archives, last updated 11 February 2008 [cit. 2008-03-04]. Dostupný z WWW:

<<http://opcit.eprints.org/oacitation-biblio.html>>.

➤ EIJNDHOVEN K. van; GRAAF M. van der. 2007. *Inventory study into the present type and level of OAI compliant Digital Repository activities in the EU : driver* [online] Utrecht (Nizozemí) : SURF Foundation, version 0.9-March 2007 [cit. 2007-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.driver-support.eu/documents/DRIVER%20Inventory%20study%202007.pdf>>.

➤ *E-LIS : Eprints in Library and Information Science* [online]. [2003] [cit. 2008-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://eprints.rclis.org/>>.

➤ *EPrints free software* [online]. Southampton (Velká Británie) : University of Southampton, c2005 [cit. 2008-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://software.eprints.org/>>.

➤ *EPrints for Digital Repositories* [online]. Southampton (Velká Británie) : University of Southampton, Last updated 6 March 2008 [cit. 2008-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.eprints.org/>>.

➤ ERIKSSON, J. 2007. *Setting up an institutional archive : some experiences*. [online]. Lund (Švédsko) : Lund University, 2007-09-121 [cit. 2008-02-24]. Dostupný také z WWW: <http://www.ebib.info/publikacije/matkonf/mat18/eriksson_ang.pdf>.

➤ ERIKSSON, J. 2007. RE: LU: research [elektronická pošta]. Message to: Veronika Žvátorová. 25 Jun 2007 [cit. 2007-06-30]. Osobní komunikace.

➤ ERIKSSON, J. 2008. RE: Lunds repository [elektronická pošta]. Message to: Veronika Žvátorová. 25 Jan 2008 [cit. 2008-03-03]. Osobní komunikace.

➤ ERIKSSON, J. 2008. RE: Lunds university publications [elektronická pošta]. Message to: Veronika Žvátorová. 12 Feb 2008 [cit. 2008-03-03]. Osobní komunikace.

➤ *ERPA : European Research Papers Archive* [online]. c1998-2008 [cit. 2008-02-26]. Dostupný z WWW: <<http://eiop.or.at/erpa/>>.

➤ *Frida : Forskningsresultater, informasjon og dokumentasjon av vitenskapelige aktiviteter* [online]. Last updated 25 Jan 2008 [cit. 2008-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://wo.uio.no/as/WebObjects/frida.woa/wo/4.0.27.2>> .

➤ HARDY, R.; OPPENHEIM, Ch.; BRODY, T. aj. 2005. *Open Access Citation Information* [online]. September 2005 [cit. 2008-02-28]. Final Report – Extended Version. JISC Scholarly Communication Group. Ve formátu DOC. Dostupný také z ECS: <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/11536>>.

➤ HAUGE, J.H. 2004. *A brief communication given at the International Meeting on “National Policies on Open Access (OA) Profision for University Research Output” held at Southampton University, February 19, 2004* [online] Bergen (Norsko) : Bergen University Library, [2004][cit. 2007-06-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Temp/hauge.doc>>.

➤ *Helsinki University of Technology Library : TEEMU opac* [online]. Helsinki : Helsinki University of Technology Library, Last updated 11 Feb 2008 [cit. 2008-02-26]. Dostupný z WWW: <<https://teemu.linneanet.fi/webvoye.htm>>.

➤ *Helsinki University of Technology – Search Form* [online]. Helsinki : Helsinki University of Technology Library, Last updated 12 Feb 2008 [cit. 2008-03-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.otalib.fi/tkk/edoc/search.html>>.

➤ *Hirsla : Landspítali University Hospital research archive* [online]. [Reykjavík] : Landspítali University Hospital, Last updated 8 March 2008 [cit. 2008-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://lsh.openrepository.com/lsh/>>.

- HUTAŘ, J. 2006. Vyhledávání v archivu českých webových zdrojů. In *INFORUM 2006 : 12. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Vysoká škola ekonomická, Praha, 23.-25. května 2006* [online]. Praha : Albertina icome Praha, 2006 [cit. 2008-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.inforum.cz/pdf/2006/Hutar_Jan.pdf>.
- *Iceland University of Education* [online]. Reykjavík : Iceland University of Education, [2007] [cit. 2008-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://english.unak.is/>>.
- Institutional repository. *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. last modified 17-02-2008 [cit. 2008-02-20]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Institutional_repository>.
- JONES, R.; ANDREW, T.; MacCOLL, J. 2006. *The Institutional Repository*. 1st. ed. Oxford (Velká Británie) : Chandos Publishing, 2006. 247 s. ISBN 1-84334-138-7.
- KADEČKOVÁ, H. 2007. RE: Landspítali University Hospital [elektronická pošta]. Message to: Veronika Žvátorová. 30 Jul 2007 [cit. 2007-07-30]. Osobní komunikace.
- KAHN, R.E.; WILENSKY, R. 2006. A Framework for Distributed Digital Object Services. *International Journal on Digital Libraries*. 2006, vol. 6, no. 2, s. 115-123. Dostupný ze systému SpringerLink: <<http://dx.doi.org/10.1007/s00799-005-0128-x>>.
- KREJČÍŘ, V. 2006. Systémy pro tvorbu digitálních knihoven. In *INFORUM 2006 : 12. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Vysoká škola ekonomická, Praha, 23.-25. května 2006* [online]. Praha : Albertina icome Praha,

2006 [cit. 2008-03-03]. Dostupný z WWW:

<http://www.inforum.cz/inforum2006/pdf/Krejcir_Vlastimil.pdf>.

➤ KŮRKA, O. 2004. Rozdíl mezi URL a URI. *Owebu.cz : server nejen o Internetu, webu a e-komerci* [online]. [Ostrava : Radovan Kaluža, 2004] [cit. 2007-04-12].

Dostupný z WWW: <<http://www.owebu.cz/obecne/vypis.php?clanek=695>>. ISSN 1214-7958.

➤ *Landspítali University Hospital* [online]. Reykjavík : Landspítali, [2000] [cit. 2008-01-22]. Dostupný z WWW:

<http://www4.landspitali.is/lsh_ytri.nsf/htmlpages/index.html>.

➤ List of universities in Iceland. *Wikipedia : the free encyklopedia* [online]. last modified 02-02-2008 [cit. 2008-02-20]. Dostupný z WWW: <

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_universities_in_Iceland>.

➤ *LU: Research* [online]. Lund (Švédsko) : Lunds universitet, last modified 6 dec 2005 [cit. 2007-01-03]. Dostupný z WWW : <<http://lu-research.lub.lu.se/>>.

➤ *Lunds universitet*. [online]. Lund (Švédsko) : Lunds universitet, last modified 20 Dec 2006 [cit. 2008-03-03]. Dostupný z WWW : <<http://www.lu.se/>>.

➤ LYNCH, C. A.; LIPPINCOTT J.K. 2005. Institutional Repository Deployment in the United States as of Early 2005. *D-Lib Magazine* [online]. September 2005, vol. 11, no. 9 [cit. 2007-04-13]. Dostupný z WWW: <

<http://www.dlib.org/dlib/september05/lynch/09lynch.html>>. ISSN 1082-9873.

➤ MATUŠÍK, Z. 2003. Šedá literatura. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online databáze]. Praha : Národní

knihovna České republiky, 2003- [cit. 2007-05-06]. Systém. č. 000001056.
Dostupná z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>>.

➤ MAXOVÁ P. 2007. Oslo bez osla. *Lidové noviny* [online]. 19. ledna 2007 [cit. 2007-03-17]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/oslo-bez-osla-00c-/ln_noviny.asp?c=A070119_000063_ln_noviny_sko&klic=217265&mes=070119_0>. ISSN 1213-1385.

➤ *Medical Subject Headings* [online]. Bethesda (USA) : National Library of Medicine, 1999, Last updated 14 Jan 2008 [cit. 2008-02-20]. Dostupný z WWW : <<http://www.nlm.nih.gov/mesh/>>.

➤ Na Masarykově univerzitě odhalí plagiátorství. *Právo*. 2007, roč. 17, č. 10, s. 15 (příloha Studium). ISSN 1211-2119. Dostupný také z WWW: <http://is.muni.cz/do/1433/napsali_o_isu/Pravo_Plagiaty.pdf>.

➤ NOVÁK, P. 2006. Institucionální repozitáře - z červnové přednášky Briana Rosenbluma v STK. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 7 [cit. 2007-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3530>>. URN-NBN:cz-ik3530. ISSN 1212-5075.

➤ NOVOTNÝ, S. 2006. Digitální repozitář Fedora. Brno, 2006. 78 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta informatiky. Dostupné také z WWW: <<http://eprints.rclis.org/archive/00007040/01/DigitalniRepozitarFedora.pdf>>.

➤ *OpenDOAR : Directory of Open Access Repositories* [online]. Nottingham : University of Nottingham, c2006-2007, last updated 25-May-2007 [cit. 2008-02-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.opendoar.org/>>.

- *Open Repository* [online]. London : BioMed Central Limited, [200?] [cit. 2008-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.openrepository.com/>>.
- PEDERSEN C. 2007. RE: Roskilde University Digital Archive [elektronická pošta]. Message to: Veronika Žvátorová. 4 Jun 2007 [cit. 2007-06-16]. Osobní komunikace.
- *Publications from Norwegian University science and technology* [online]. Trondheim (Norsko) : Norwegian University science and technology Library, [2004] [cit. 2008-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.diva-portal.org/ntnu/index.xsql?lang=en>>.
- *Publications from Uppsala University* [online]. Uppsala (Švédsko) : Uppsala University Library, c2008 [cit. 2008-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://publications.uu.se/index.xsql?lang=en>>.
- *PURE3 : Institutional repository platform* [online]. Aalborg (Dánsko) : Atira A/S, c2007 [cit. 2007-06-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.atira.dk/en/pure/>>.
- *ROAR -Registry of Open Access Repositories* [online]. Southampton (Velká Británie) : University of Southampton, c2005-2007 [cit. 2008-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://roar.eprints.org>>.
- *Roskilde Universitetsbibliotek* [online]. Roskilde (Dánsko) : Roskilde Universitet, [200?] [cit. 2008-02-26]. Dostupný z WWW: <http://www.rub.ruc.dk/index_eng.php>.

- *Roskilde University* [online]. Roskilde (Dánsko) : Roskilde University, Last updated 13 December 2007 [cit. 2008-02-26]. Dostupný z WWW: <http://www.ruc.dk/ruc_en/>.
- *RUDAR : Roskilde University Digital Archive* [online]. Roskilde (Dánsko) : Roskilde University, 2004 [cit. 2008-02-19]. Dostupný z WWW: <<http://rudar.ruc.dk/>>.
- SANDFÆR, M. 2006. Networking Institutional Repositories in Denmark and Scandinavia. In *Academic Library and Information Services : New Paradigms for the Digital Age : 8th International Bielefeld Conference, 7-9 February in Bielefeld, Germany* [online]. Bielefeld : Bielefeld University Libraries, 2006 [cit. 2007-05-15]. Online prezentace. Dostupná také z E-LIS: <<http://eprints.rclis.org/archive/00005811>>.
- *SHERPA/RoMEO: Publisher copyright policies & self-archiving* [online]. Nottingham (Velká Británie) : University of Nottingham, c2006 [cit. 2008-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php>>.
- *Skemman* [online]. Reykjavík : Icelandic university of education, 200? [cit. 2008-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://skemman.khi.is/>>.
- SKLENÁK, V. c2001. Vyhledávání informací v Internetu. In PAPIK, R.; SOUČEK, M.; STÖCKLOVÁ, A.; (ed.) *Informační studia a knihovnictví v elektronických textech I.* [CD-ROM]. Praha : Univerzita Karlova v Praze, c2001, 53 s.
- SKOLKOVÁ, L. 2004. Zpráva z mezinárodního semináře CASLIN 2004. *Ikaros* [online]. 2004, roč. 8, č. 10 [cit. 2007-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1785>>. URN-NBN:cz-ik1785. ISSN 1212-5075.

- SUBER, P. 2006. *Open Access Overview : Focusing on open access to peer-reviewed research articles and their preprints* [online]. First put online, June 21, 2004, Last revised June 19, 2007 [cit. 2008-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.earlham.edu/%7Epeters/fos/overview.htm>>.
- ŠKODOVÁ, M. 2005. *Strategie archivace elektronických online zdrojů a politika jejich výběru do digitálního archivu (se zaměřením na český systém WebArchiv)*. Praha, 2005. 86 s., 16 s. příl. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Dostupné také z WWW: <<http://www.webarchiv.cz/files/dokumenty/zpravy/skodova.doc>>.
- ŠVEJDA, J. 2003. Impakt faktor. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online databáze]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2007-04-06]. Systém. č. 000000377. Dostupná z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktid>>.
- TESAŘOVÁ, L. 2006. Zpřístupňování digitálních dokumentů na UK v Praze. In *INFORUM 2006 : 12. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Vysoká škola ekonomická, Praha, 23.-25. května 2006* [online]. Praha : Albertina icome Praha, 2006 [cit. 2007-04-03]. Dostupný z WWW: <http://www.inforum.cz/inforum2006/pdf/Tesarova_Lucia.pdf>.
- TKAČÍKOVÁ, D. 2006. Digitální knihovny – možnosti využití DSpace a Eprints. In *Konference EUNIS - Digitální knihovny, provoz a budování, Špindlerův Mlýn, 29.-30. května 2006* [online prezentace příspěvku]. 2006 [cit. 2007-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.vsb.cz/knihovna/dspace-eprints.pdf>>.

➤ *TKK Electronic Academic Dissertations* [online]. Helsinki : Helsinki University of Technology, last updated 22.2.2008 [cit. 2008-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://lib.tkk.fi/Diss/>>.

➤ *University of Akureyri* [online]. Akureyri (Island) : University of Akureyri, last updated 26 Oct 2007 [cit. 2008-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://english.unak.is/>>.

➤ *Uppsala University* [online]. Uppsala : Uppsala University, last updated 09.03.2008 [cit. 2008-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.uu.se/>>.

➤ ÞORGRÍMSSON, Ó. 2007. RE: LSH Repository [elektronická pošta]. Message to: Veronika Žvátorová. 17 Jul 2007 [cit. 2007-07-20]. Osobní komunikace.

Seznam grafů uvedených v textu

Graf č. 1: Použití různých druhů software v repozitářích.....	30
Graf č. 2: Počet repozitářů v jednotlivých zemích (celý svět).....	34
Graf č. 3: Přírůstek dokumentů v repozitáři Hirsla.....	64
Graf č. 4: Nárůst dokumentů v archivu Publikace NTNU.....	85
Graf č. 5: Počet přístupů na stránky archivu dle jednotlivých zemí.....	88
Graf č. 6: Počet švédských repozitářů v evropském kontextu.....	89
Graf č. 7: Přístupy na stránky archivu dle jednotlivých zemí.....	103

Seznam obrázků uvedených v textu

Obr. č. 1: Náhled úvodní stránky RUDARu.....	43
Obr. č. 2: Ilustrační přehled komunit a sbírek RUDARu.....	44
Obr. č. 3: Náhled domovské stránky repozitáře Elektronické akademické disertace TKK	54
Obr. č. 4: Vyhledávání v systému Elektronické akademické disertace TKK.....	56
Obr. č. 5: Domovská stránka archivu Skemman.....	61
Obr. č. 6: Úvodní strana archivu Hirsla.....	66
Obr. č. 7: Pokročilé vyhledávání v systému Hirsla.....	68
Obr. č. 8: Domovská stránka archivu ARENA Publikace.....	75
Obr. č. 9: Úvodní stránka projektu DiVA.....	79
Obr. č. 10: Volné vyhledávání v systému DiVA.....	82
Obr. č. 11: Norské rozhraní úvodní stránky archivu Publikace NTNU.....	86
Obr. č. 12: Domovská stránka archivu Publikace Lundské univerzity.....	93
Obr. č. 13: Náhled pokročilého vyhledávání v archivu.....	95
Obr. č. 14: Domovská stránka archivu Publikace Uppsalské univerzity.....	101
Obr. č. 15: Náhled stránky - disertační práce připravené k obhajobě.....	103
Obr. č. 16: Náhled starého vzhledu repozitáře RUDAR.....	130
Obr. č. 17: Výsledná rešerše pro klíčové slovo "information" v repozitáři Elektronické akademické disertace TKK.....	130
Obr. č. 18: Prohlížení v repozitáři Skemman.....	131
Obr. č. 19: Částečný náhled metadatového záznamu v archivu Skemman.....	131
Obr. č. 20: Náhled do vyhledávání v disertačních pracích archivu Hirsla.....	132
Obr. č. 21: Archiv ARENA Publikace a jeho část Working Papers z r. 2008.....	132
Obr. č. 22: Zobrazení záznamu ve formátu MARC 21 v archivu Publikace NTNU.....	133
Obr. č. 23: Fulltextové vyhledávání v systému DiVA.....	133
Obr. č. 24: Původní systém LU: research - úvodní stránka.....	134
Obr. č. 25: Registrace dokumentů v systému Publikace Lundské univerzity.....	134
Obr. č. 26: Částečné zobrazení plného záznamu dokumentu z archivu Publikace Uppsalské univerzity.....	135

Přílohy

Seznam zkratk použitých v diplomové práci

BOAI	Budapest Open Access Initiative
E-LIS	E-prins in Library and Information Science
LDAP	Lightweight Directory Access Protocol
MIT	Massachusetts Institute of Technology
OAI	Open Archives Initiative
OAI-PMH	Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting
OpenDOAR	The Directory of Open Access Repositories
PURL	Persistent Uniform Resource Locator
ROAR	Registry of Open Access Repositories
ROMEIO Project	Rights METadata for Open archiving
URL	Uniform Resource Locator

Seznam obrázků uvedených v příloze

Obr. č. 1: Náhled úvodní stránky RUDARu.....	43
Obr. č. 2: Ilustrační přehled komunit a sbírek RUDARu.....	44
Obr. č. 3: Náhled domovské stránky repozitáře Elektronické akademické disertace TKK	54
Obr. č. 4: Vyhledávání v systému Elektronické akademické disertace TKK.....	56
Obr. č. 5: Domovská stránka archivu Skemman.....	61
Obr. č. 6: Úvodní strana archivu Hirsla.....	66
Obr. č. 7: Pokročilé vyhledávání v systému Hirsla.....	68
Obr. č. 8: Domovská stránka archivu ARENA Publikace.....	75
Obr. č. 9: Úvodní stránka projektu DiVA.....	79
Obr. č. 10: Volné vyhledávání v systému DiVA.....	82
Obr. č. 11: Norské rozhraní úvodní stránky archivu Publikace NTNU.....	86
Obr. č. 12: Domovská stránka archivu Publikace Lundské univerzity.....	93
Obr. č. 13: Náhled pokročilého vyhledávání v archivu.....	95
Obr. č. 14: Domovská stránka archivu Publikace Uppsalské univerzity.....	101
Obr. č. 15: Náhled stránky - disertační práce připravené k obhajobě.....	103
Obr. č. 16: Náhled starého vzhladu repozitáře RUDAR.....	130
Obr. č. 17: Výsledná rešerše pro klíčové slovo "information" v repozitáři Elektronické akademické disertace TKK.....	130
Obr. č. 18: Prohlížení v repozitáři Skemman.....	131

Obr. č 19: Částečný náhled metadatového záznamu v archivu Skemman.....	131
Obr. č. 20: Náhled do vyhledávání v disertačních prací archivu Hirsla.....	132
Obr. č. 21: Archiv ARENA Publikace a jeho část Working Papers z r. 2008.....	132
Obr. č. 22: Zobrazení záznamu ve formátu MARC 21 v archivu Publikace NTNU.....	133
Obr. č. 23: Fulltextové vyhledávání v systému DiVA.....	133
Obr. č. 24: Původní systém LU: research - úvodní stránka.....	134
Obr. č. 25: Registrace dokumentů v systému Publikace Lundské univerzity.....	134
Obr. č. 26: Částečné zobrazení plného záznamu dokumentu z archivu Publikace Uppsalské univerzity.....	135

Obr. č. 16: Náhled starého vzhledu repozitáře RUDAR

Search DSpace: Go
[Advanced Search](#)

[Home](#)

Browse

- [Communities & Collections](#)
- [Titles](#)
- [Authors](#)
- [By Date](#)

Sign on to:

- [Receive email updates](#)
- [My DSpace authorized users](#)
- [HelpHelp](#)
- [About DSpace at RU](#)
- [About DSpace at RU](#)

RUCs digitale arkiv / RU's Digital Archive >

Search Go

RUC-områder i DSpace / RU communities in DSpace

- [Center for Ligestillingsforskning / Danish Research Centre on Gender Equality](#)
- [Inst. for Biologi og Kemi / Dept. of Biology and Chemistry](#)
- [Inst. for Geografi og Int. Udviklingsstudier / Dept. of Geography and Int. Development Studies](#)
- [Inst. for Historie og Samfundsforhold / Dept. of History and Social Theory](#)
- [Inst. for Kommunikation, Journalistik og Datalogi / Dept. of Communication, Journalism and Computer Science](#)
- [Inst. for Matematik og Fysik / Dept. of Mathematics and Physics](#)
- [Inst. for Miljø, Teknologi og Samfund \(TEK-SAM\) / \(TEC-SOC\)](#)
- [Inst. for Psykologi og Filosofi/Videnskabsteori / Dept. of Psychology, Philosophy and Science Studies](#)
- [Inst. for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi / Dept. of Social Sciences](#)
- [Inst. for Sprog og Kultur / Dept. of Language and Culture](#)
- [Inst. for Uddannelsesforskning / Dept. of Educational Studies](#)
- [Publikationer fra andre institutioner / Publications from external institutions](#)

Obr. č. 17: Výsledná rešerše pro klíčové slovo "information" v repozitáři Elektronické akademické disertace TKK

[TKK / Library](#) / [TENTU Databases](#) / [TKKdoc - Search form](#) / [Listing](#)

Search string: *TITLE=information*. Found 24 records.

Show all records in format: [Default](#)

[Long](#)

- [Paikkatietoylivoina digitaalisella taisteluentällä : sotilaallisten maastoanalyysien metamalli](#)
- [Tieto- ja viestintäteknologiasta uusi näkökulma kaavoitukseen](#)
- [Neuromagnetic source localization using anatomical **information** and advanced computational methods](#)
- [Towards holistic management of **information** within service networks : safety telephone services for ageing people](#)
- [Thinking model and tools for understanding user experience related to **information** appliance product concepts](#)
- [Neural systems in light of distribution codes and **information** theory](#)
- [Requirements and **information** structures for building product data models](#)
- [**Information** support for user-oriented development organisation : considerations based on the construction and evaluation of knowledge storage](#)
- [Aspects on availability : a teleological adventure of **information** in the lifeworld](#)
- [**Information** sharing and collaborative forecasting in retail supply chains](#)
- [Vaatimusmäärittely Helsingin liikennelaitoksen pysäkkitiedotusjärjestelmälle](#)
- [Branded scholarly **information** services among young researchers](#)
- [Capturing advance demand **information** from project delivery networks for demand supply planning](#)
- [Analysis of the structure of time-frequency **information** in electromagnetic brain signals](#)
- [Legal challenges to future **information** businesses](#)
- [On the future of topographic base **information** management in Finland and Europe](#)
- [Statistical analysis of the wireless propagation channel and its mutual **information**](#)
- [Tietoturvariskianalyysin tehostaminen työkalun avulla](#)
- [Comparison of Global synthetic aperture radar based sea ice **Information** from satellite based data](#)

Obr. č. 18: Prohlížení v repozitáři Skemman

English | Íslenska

SEARCH DSPACE Skemman >

Browsing by Date

Jump to a point in the index: (Choose month) (Choose year) Go!

Or type in a year:

Ordering With Most Recent First Show Oldest First

Showing items 1-21 of 1249. Next page

Issue Date	Title	Author(s)
4-Feb-2008	„Það er alltaf einhver í skólanum sem kann“ : gluggað í reynslu nokkurra kennara af glímunni við að tileinka sér upplýsingatækni í starfi	Bör Jóhannsson
14-Jan-2008	Nemendaverndarráð - barnavernd? : uppruni og starfshættir nemendaverndarráða	Ragnhildur Jónsdóttir
9-Jan-2008	Góður lestur er vandlærð list : rannsókn á farsælum kennurum í lestri í 2. bekk í grunnskólum Reykjavíkur	Guðrún Edda Bentsdóttir
9-Jan-2008	Kennsluhættir í íslenskum og finnskum skólum	Hafsteinn Karlsson
8-Jan-2008	Bernskulæsi - lestrarerfiðleikar : þekking brúar bílið	Guðrún Sigursteinsdóttir
8-Jan-2008	Fyrstu orð barna : hamma, mamma og dah	Eva Björk Ómarsdóttir; Guðrún Ólafsdóttir

Obr. č 19: Částečný náhled metadatového záznamu v archivu Skemman

Skemman >
Háskólinn á Akureyri >
Félagsvísinda- og lagadeild >
Lokaverkefni - samfélags- og hagþróunarfræði >

Please use this identifier to cite or link to this item: <http://hdl.handle.net/1946/734>

Full metadata record

DC Field	Value	Language
dc.description.advisor	Joan Nymand Larsen	en
dc.contributor.author	Brynjar Helgi Ásgeirsson	-
dc.date.accessioned	2007-08-31T11:58:05Z	-
dc.date.available	2007-08-31T11:58:05Z	-
dc.date.issued	2007	-
dc.identifier.uri	http://hdl.handle.net/1946/734	-
dc.description.abstract	Ástæðan fyrir því að ég valdi að taka þátt í “Arctic Social Indicator (ASI)” verkefni er einföld, kennari minn sem er einnig stjórnandi verkefnisins bauð upp á þáttöku nemenda. Verkefni eins og ASI er fúmkvöðla starfsemi sem gæti haft mikil áhrif á líf þeirra sem búa á norður heimskautinu. Flestar þjóðir, samfélög og þjóðfélög nota mælitæki til að mæla hvernig samfélög þeirra þróast frá ári til árs eða frá áratugi til áratugar. Þessi mælitæki eru mjög mikilvæg þar sem þau lýsa fyrir okkur ástandi á fjölmörgum þáttum sem hafa áhrif á okkar daglega líf. Upplýsingar sem stjórnálamenn og bæjarstjórnir nota til að ákveða hvað megi betur fara, án slíkra upplýsinga getur verið erfitt að finna hvað sé gert vel og hvað megi betur fara. Eins og er	en

Obr. č. 20: Náhled do vyhledávání v disertačních prací archivu *Hirsla*

Dissertations

Community home page

Search inside or browse this community

Search for in

Or browse Dissertations by

Latest submissions in this community

→	Studies on child and adolescent mental health in Iceland Helga Hannesdóttir 22-Feb-2008
→	Infant feeding patterns and midlife erythrocyte sedimentation rate. Gunnarsdottir, Ingibjorg, Aspelund, Thor, Birgisdottir, Bryndis E, Benediktsson, Rafn, Gudnason, Vilmundur, Thorsdottir, Inga 2-Jul-2007
→	Use of antimicrobials and carriage of penicillin-resistant pneumococci in children : repeated cross-sectional studies covering 10 years Vilhjalmur Ari Arason 22-Aug-2007

Obr. č. 21: Archiv *ARENA Publikace* a jeho část *Working Papers* z r. 2008

 Admin

Centre for European Studies, University of Oslo

You are here: www.arena.uio.no > [publications](#) >

ARENA Working Papers 2008

ARENA working papers are pre-prints of research articles and chapters analysing and documenting new European orders of governance.

[Working Papers 2007](#)

[All ARENA Publications](#)

WP 08/2008
Political Party Contestation over Europe in Public Discourses: Emergent Euroscepticism?
Paul Statham
This study examines party contestation over Europe in mediated public discourses across seven countries. Data on party claims-making, drawn from media sources, are used to test hypotheses on party contestation over Europe, its relationship to the left/right cleavage, and the nature and emergence of Euroscepticism.
[more](#) →

WP 07/2008
Integration without Democracy? Three Conceptions of European Security Policy in Transformation
Helene Sjursen
The transformation of European Foreign and Security Policy raises important challenges to democratic accountability. This paper assesses the state of democracy in this policy field by exploring three different ways in which the EU polity can be defined and assessing

Obr. č. 22: Zobrazení záznamu ve formátu MARC 21 v archivu *Publikace NTNU*

Bibliographic

PDF

Save as:

Tag	Subfields
007	cr
008	080302s2005 sw s eng c
020	\$a 82-7948-047-1
040	\$a U
041 0	\$a eng \$b eng
100 1	\$a Hertwich, Edgar \$a Proceedings: Sustainable Consumption : \$b The Contribution of Research, 245 1 0 Workshop, 10-12 February 2005, Gabels Hus, Oslo, / \$c Edgar Hertwich, Tania Briceno, Patrick Hofstetter, Atsushi Inaba
256	\$a Electronic text
260	\$b Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Engineering Science and Technology, Industrial Ecology Programme, \$c 2005
440 0	\$a Reports from Industrial Ecology Programme (IndEcol), \$x 1501-6153 ; \$v 2005:1
538	\$a Method of access: Internet
546	\$a With a summary in English
700 1	\$a Briceno, Tania
700 1	\$a Hofstetter, Patrick
856 0	\$u urn:nbn:no:ntnu:diva-868
856 4 0	\$u http://urn.uu.se/resolve?urn=urn:nbn:no:ntnu:diva-868

Obr. č. 23: Fulltextové vyhledávání v systému *DiVA*

Academic Archive On-line

Start Page/Search | Free-text Searching | Full-text Search

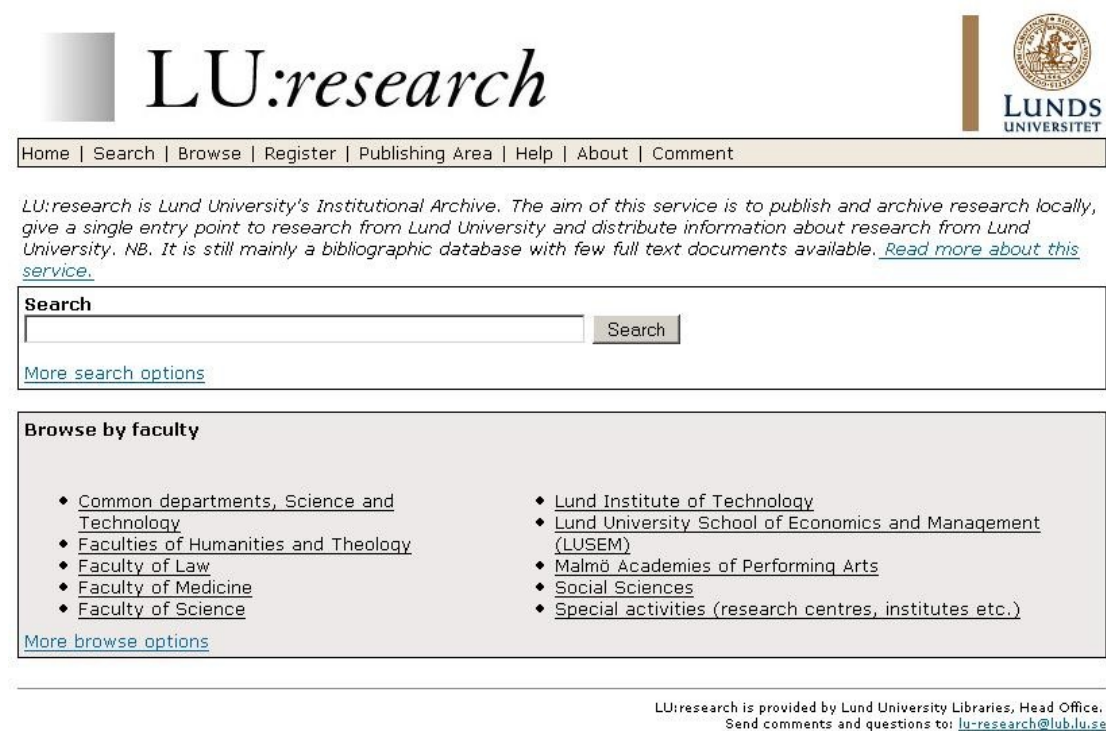
www.diva-portal.org
 About DiVA
 Try DiVA
 Text-Only Version
 LANGUAGE
 På svenska
 På norsk
 På dansk
 In English

powered by SCIRUS

© 2000-2008 Uppsala University Library | Electronic Publishing Centre | Contact | Cookies

W3C XHTML 1.0 | OPEN ARCHIVES

Obr. č. 24: Původní systém LU: research - úvodní stránka

The screenshot shows the homepage of the LU:research system. At the top left is the 'LU:research' logo. To the right is the Lund University logo. Below the logo is a navigation bar with links: Home | Search | Browse | Register | Publishing Area | Help | About | Comment. A paragraph of text describes the service as Lund University's Institutional Archive. Below this is a search box with a 'Search' button and a link for 'More search options'. A 'Browse by faculty' section lists various departments and institutes, such as 'Common departments, Science and Technology' and 'Lund Institute of Technology'. At the bottom right, there is contact information: 'LU:research is provided by Lund University Libraries, Head Office. Send comments and questions to: lu-research@lub.lu.se'.

Obr. č. 25: Registrace dokumentů v systému *Publikace Lundské univerzity*

The screenshot shows the registration page for Lund University Publications (LUP). The header includes the Lund University logo and the text 'LUP registration LUND UNIVERSITY PUBLICATIONS'. A navigation menu on the left lists: Login, FAQ, Help, News, Contact, and About LUP. The main content area has a 'Welcome to LUP registration' heading and a message: 'Here you can register and archive in Lund University Publications. Please log in using your LUCAT ID and LUCAT password.' Below this is a 'First time users' section with a login form containing 'Login' and 'Password' fields and a 'Submit' button. At the bottom right, there is a footer: 'LUP - Lund University Publications, 2007, Lund University Libraries, Head Office'.

Obr. č. 26: Částečné zobrazení plného záznamu dokumentu z archivu *Publikace Uppsalské univerzity*

UPPSALA
UNIVERSITET

[Read](#)

LANGUAGE
[På svenska](#)
[In English](#)

PUBLICATIONS
[Start Page/Search](#)
[For Authors](#)
[Open Access](#)
[DiVA Portal](#)
[Acta Universitatis](#)
[Upsaliensis](#)

THESES
[Start Page/Search](#)
[Coming Theses](#)

UPPSALA UNIVERSITY : PUBLICATIONS : Full Description 2222

Publications from Uppsala University

Full Description

Files:	Description	File size	Format
	Fulltext	58Kb	PDF (requires Acrobat Reader)

Author: Andersson, Ulf

Title: Network embeddedness and transfer of information and innovation in MNCS - the dual role of the subsidiary

Department: Uppsala University, Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet, Faculty of Social Sciences, Department of Business Studies

URI: urn:nbn:se:uu:diva-2222

Publication type: Report

Language: English [en]

PDF

Evidence výpůjček

Prohlášení:

Dávám svolení k půjčování této rigorózní práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

V Praze, 14. 3. 2008

Veronika Žvátorová

Jméno	Katedra / Pracoviště	Datum	Podpis

